

Torsdagen den
27 november 1975

Torsdagen den 27 november

Kl. 12.00

§ 1 Justerades protokollen för den 19 innevarande månad.

§ 2 Meddelande om arbetet under tiden fram till juluppehållet

Herr TALMANNEN:

Såsom framgår av uppsatta anslag blir kammarens sammanträde fredagen den 28 november ett bordläggningsplenium som tar sin början kl. 15.00.

I nästa vecka anordnas arbetsplena tisdagen den 2 december kl. 13.00, onsdagen den 3 december kl. 10.00 och torsdagen den 4 december kl. 10.00. Sammanträdena på tisdagen och torsdagen kommer inte att fortsättas på kvällen. Torsdagssammanträdet inleds med en frågestund på en timme. De frågor som därvid inte medhinner besvaras – liksom ett stort antal interpellationer – efter ärendebehandlingen. Sammanträdet fredagen den 5 december blir, med ändring av tidsplanen, ett bordläggningsplenium som tar sin början kl. 15.00.

Under veckan den 8 – 13 december anordnas ett extra bordläggningsplenium måndagen den 8 december kl. 14.00, vid vilket även interpellationssvar lämnas. Fr. o. m. tisdagen den 9 december anordnas sammanträden helt i överensstämmelse med tidsplanen, dvs. arbetsplena tisdagen den 9 december kl. 10.30 och onsdagen den 10 december kl. 09.00, frågestund och arbetsplenium torsdagen den 11 december kl. 09.00 och arbetsplena fredagen den 12 och lördagen den 13 december, båda dagarna med början kl. 09.00.

§ 3 Om följderna av FN-uttalande om sionism

Herr statsministern PALME erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara följande frågor, nämligen

1975/76:89, anmäld den 12 november, av herr *Svensson* i Eskilstuna (s),

1975/76:97, anmäld den 13 november, av herr *Ahlmark* (fp),

1975/76:87, anmäld den 11 november, av herr *Korpås* (c) till herr utrikesministern,

1975/76:95, anmäld den 13 november, av herr *Siegbahn* (m), till herr utrikesministern,

1975/76:100, anmäld den 14 november, av fru *Jonäng* (c), till herr utrikesministern,

och anförde:

---

*Meddelande om
arbetet under tiden
fram till juluppe-
hållet*

---

*Om följderna av
FN-uttalande om
sionism*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om följderna av
FN-uttalande om
sionism*

Herr talman! Herrar Svensson i Eskilstuna, Ahlmark, Korpås, Siegbahn och fru Jonäng har riktat frågor till utrikesministern och mig. Som svar på dessa vill jag först hänvisa till vad Sverige framhöll i sin röstförklaring i FN:s generalförsamling före antagandet av resolutionen om sionismen. Vi betonade där att vi fullständigt och uttryckligt förkastar föreställningen att sionism är en form av rasism och rasdiskriminering.

Det är naturligt att reaktionen i Europa mot resolutionen har blivit stark. Här bringas i åtanke den fruktansvärda förföljelse som just det judiska folket har lidit i olika länder och den diskriminering som de har utsatts för och fortfarande på sina håll utsatts för. FN-resolutionen kan ges även den tolkningen att staten Israels existens sätts i fråga. Den kan i ett känsligt läge fördjupa motsättningarna i Mellersta Östern.

Vi anser det vara synnerligen olyckligt om resolutionen splittrar FN i kampen mot rasförtryck, särskilt i södra Afrika. Som bekant pågår det s. k. FN-årtondet för kamp mot rasdiskriminering, vars höjdpunkt avses bli en världskonferens i Ghana 1978. En rad afrikanska stater har f. ö. beklagat sammankopplingen av sionism med kampen mot rasförtrycket i Afrika.

Sverige måste noga pröva om vi skall delta i det fortsatta arbetet inom ramen för rasdiskrimineringsårtondet. Vi är inte bundna till just denna form av samarbete. Det finns andra områden, där vi såsom hittills aktivt kan ge stöd åt den fortsatta kampen mot kolonialism och rasförtryck. Och det stödet tänker vi inte uppge. Jag syftar här främst på det omfattande arbete som pågår i FN med direkt anknytning till situationen i södra Afrika.

Resolutionens antagande kan få olyckliga följder för FN som sådant. Alla stater och särskilt de små staterna är betjänta av ett starkt FN. Organisationens betydelse är inte beroende av ett enstaka beslut sådant som det om sionismen. Utvecklingen under det gångna året har gått från konfrontation till samarbete. Vi finner det olyckligt om stödet för FN nu skulle svikta eller organisationen utsättas för repressalier. Om en sådan inställning skulle förekomma ämnar vi motverka den.

I mitt tal i FN:s generalförsamling den 11 november sade jag följande i denna fråga: "Här i FN har ibland tagits beslut som vi anser vara olyckliga och oöverlagda. Detta ger oss inte anledning att vända oss mot organisationen eller att förvägra den vårt samarbete. Jag är övertygad om att vi genom en öppen dialog, i god tro och med god vilja aldrig behöver nå dithän att våra meningsskiljaktigheter skapar något reellt hot mot våra FN-institutioners själva existens."

De direkta följderna för FN i just detta sammanhang blir enligt min mening i hög grad beroende av utvecklingen i Mellersta Östern. Det är också läget där som har drivit fram resolutionen. Detta framhöll jag också inför FN:s generalförsamling. Antagandet av sionismresolutionen understryker därför den tvingande nödvändigheten av att intensifiera ansträngningarna att uppnå en lösning i Mellersta Östern. Regeringens uppfattning om vad som är nödvändiga element i en sådan lösning har

tidigare redovisats i riksdagen. Vår syn härpå har icke förändrats genom sionismomröstningen.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om följderna av
FN-uttalande om
sionism*

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Besvikelsen över att en majoritet medlemsländer i FN:s generalförsamling röstat igenom den skamliga resolutionen om att sionism är att betrakta som en form av rasism kom klart fram i statsministerns svar på min enkla fråga. För detta tackar jag.

Det tragiska är att inte bara Israel skändats utan att FN-resolutionen kan skada kampen mot rasförtrycket i Sydafrika och de krafter som vill visa förståelse för arabernas sak i Mellersta Östern.

Jag delar statsministerns uppfattning att vad som hände i FN inte bör leda till att Sveriges grundläggande förhållande till världsorganisationen förändras. Statsministern sade redan i USA att majoriteten brukat sin makt på ett oansvarigt sätt. Men detta får inte komma oss att glömma att den tredje världen representerar en stor del av mänskligheten – ja, den absolut största delen. Vi har att leva med denna internationella realitet och anser det riktigt att den avspeglas i FN:s generalförsamling. Det är vår sak att söka påverka utvecklingen och därmed bidra till lösningen av de problem som mänsklighetens fortsatta existens står och faller med. Därför delar jag uppfattningen att man inte skall vidta repressalier med anledning av resolutionen.

Kan man trots allt hitta några ljuspunkter i besvikelsens mörker efter sionismresolutionens antagande? En positiv sak är att extremisterna i FN måste uppge sin ursprungliga plan att utestänga eller suspendera Israel från att vara medlemsnation i generalförsamlingen. Ur denna synvinkel blir den antagna resolutionen ett surrogat – en meningsyttring eller ett temperamentsutbrott utan konkret anvisning om vad som skall hända i framtiden. Israels känsla av internationell isolering måste trots allt vara något mindre nu än förr genom de västeuropeiska ländernas uppslutning mot resolutionen.

Det FN-resolutionen visar är att den som säger sig stå fast vid Israels rätt att existera och samtidigt stöder vad man kallar palestiniernas legitima rättigheter måste mena något annat än vad de palestinska organisationerna och deras supportrar kräver. Israel kan inte uppfatta en gemensam palestinsk stat som någonting annat än ett utplånande av det judiska nationalhem som skapats och vars upprättande följt på ett FN-beslut, godkänt av både Sovjet och USA.

Palestinaarabernas självbestämmanderätt måste – om man menar allvar med att Israel har rätt att leva – utövas över ett territorium utanför det judiska folkets av FN tilldelade område.

Det fanns en förhoppning i regeringsdeklarationen av den 22 november 1974 om en varaktig fred i Mellersta Östern-området. Men den kan inte infrias i en atmosfär skapad av FN-resolutionens anda. Genom att beteckna sionismen som rasistisk förvägrar man det judiska folket samma grundläggande rättighet som tillkommer andra folk – nämligen rätten till nationellt självbestämmande.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om följderna av
FN-uttalande om
sionism*

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Sionismen är drömmen om en judisk stat, ett svar på århundraden av förföljelser mot judar. I varje tid har judar förtryckts eller förintats för sin tro och sitt ursprung. När den sionistiska rörelsen började växa sig stark i slutet av 1800-talet byggde den på insikten, att utan en judisk stat kommer judarna inte att kunna leva i trygghet.

I vår tid har vi sett antisemitismen explodera i grymhet och ondska. Sex miljoner judar dödades av nazisterna. Israel, den sionistiska nationen, blev ett svar på judeutrotningarna i Europa. Utan en stat med judisk majoritet kan vi aldrig få en garanti för att åtminstone *ett* land är villigt att ta emot judar på flykt. Den staten finns i dag. Under mer än 27 år har Israel levt under hotelser och angrepp. I Israel har hundratusentals tidigare förtryckta judar fått en chans att börja ett nytt liv i frihet.

Ett antal diktaturer har nu i FN fördömt den enda demokratin i Mellanöstern som "rasistisk". I sak kan ingenting vara mer orimligt. Israel är ju ett skydd mot den typ av fördomar mot en etnisk grupp som antisemitismen utgör. Denna skamliga resolution är dessutom ett hot både mot Förenta nationernas anseende och framtid och mot den kamp mot rasism som Sverige aktivt deltar i. Det gläder mig att statsministern i sitt svar, som jag tackar för, slår fast att vårt land bestämt vänder sig mot FN:s fördömande av sionismen, att vi kommer att söka motverka ett sönderfall av Förenta nationerna och att vi fullföljer arbetet mot kolonialism och rasförtryck.

Men jag vill lägga till en sak. Också i den palestinska terrororganisationen PLO:s program påstår man, t. ex. i artikel 22 i dess stadgar, att sionismen är rasistisk. Det är alltså samma tanke som i FN-resolutionen. Hos PLO utvecklas den tanken så att Israel måste försvinna som judisk stat. Många uttalanden från ledande företrädare för PLO har bekräftat den hållningen: Israel skall utplånas genom krig och terror.

Därför vore det logiskt om Sverige i FN och på annat sätt intog samma hållning gentemot PLO och dess program som gentemot den resolution som vi nu med rätta har röstat emot. Enligt min mening står det i strid med fredens och folkrättens grundläggande principer att som Sverige stödja eller enbart avstå från att rösta om resolutioner som stärker PLO:s ställning och prestige. Min uppmaning till statsministern blir därför: Var lika entydigt kritisk när PLO fördömer sionismen som rasistisk som när FN:s generalförsamling gör det.

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! Jag är glad och tacksam över att statsministern i sitt svar, liksom tidigare ambassadör Rydbeck i sin röstförklaring i generalförsamlingen, ger klart besked om var vi står. Det är angeläget att vi i dag också markerar att vi från olika partier här i landet sluter upp bakom denna uppfattning. Våra vänner i tredje världen har uppskattat när vi i internationella sammanhang har stått på deras sida. De bör också lyssna när vi reagerar mot detta missbruk av Förenta nationerna.

Israel drabbas inte av den här resolutionen. De förlorande är rasismens offer världen över. Israel kan betrakta dokumentet som ett papper utan innehåll. Det tragiska är att Sydafrika och Rhodesia kanske inte längre känner trycket av en samlad världsoption som de borde göra. Det är inte de goda krafterna som vunnit på resolutionen. Det är de krafter som står för fördomar, hets och förtryck.

En sund känsla för nationell och etnisk egenart kan vara ett stöd för nationellt och individuellt självförtroende och därmed för utveckling. Den må sedan till kraftansträngning samla araber eller afrikaner, asiater eller latinamerikaner, palestinier eller israeler. Den kan ge utlopp för ett folks friska kraft. Rasismen är ett uttryck för sjuka och unkna drifter, och det är dessa som nu kommit till ett beklagligt uttryck i själva det FN-dokument vars syfte skulle ha varit att bekämpa just dem.

Om denna resolution skall ligga till grund för det fortsatta arbetet mot rasism, kan vi inte medverka. Våra vänner får då sakna vår röst i arbetet inom ramen för Förenta nationernas årtionde för bekämpande av rasism och rasdiskriminering. Vi kan inte bidra till internationella fonder, vilkas mål skulle vara att bekämpa sionism. Vår plats måste då stå tom vid den planerade världskonferensen i Ghana.

Som statsministern mycket riktigt underströk får vi emellertid inte ta detta som ett skäl för att minska våra ansträngningar att stödja och utveckla FN. Vi kan inte vara utan FN. Det måste finnas som ett bälverk i kampen mot fördomar och folkhat, i kampen för frihet och demokrati.

Herr talman! Jordens folk måste åter samla sig för den kampen och genomskåda de krafter som förnedrar och missbrukar dem och deras länder.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för det svar som jag i likhet med övriga frågeställare fått på min fråga.

Jag ställer mig nog mera tveksam till statsministerns uttalande om att vårt ställningstagande till FN inte skall göras avhängigt av enstaka beslut, såsom det om sionismen. Det är ju inte fråga om ett enstaka beslut som här träffats i FN. Vi vet hur man på arabhåll under de gångna åren i alla möjliga organisationer och i olika sammanhang, inte bara i FN, tagit upp förslag till resolutioner i Mellanösternfrågan.

Man kan naturligtvis fråga sig hur allvarlig denna fråga i dag är dels för FN som organisation, dels för Israel. Man kan kanske också utsträcka frågan till att gälla vilka konsekvenser den möjligen kan ha för utvecklingen av politiken och mentaliteten i andra berörda länder. Araberna går fram längs två linjer. I konsekvens med det förhållandet att man aldrig accepterat Israels existens eller i varje fall aldrig vågat sätta ett sådant erkännande på pränt eller ta det i sin mun har givetvis en av huvudlinjerna för deras agerande varit att få Israel uteslutet ur såväl FN och dess underorgan som annat internationellt samarbete. Samtidigt härmed driver man – och det i ökande grad i takt med att svårigheterna

Torsdagen den
27 november 1975

*Om följderna av
FN-uttalande om
sionism*

tornar upp sig – en allmänt antiisraelisk propaganda.

Vi vet hur aktiviteterna har lagts upp under det gångna året, bl. a. vid de muhammedanska staternas konferens i Djidda, där man fick stöd för tankarna på Israels uteslutning ur FN. Vid de afrikanska staternas konferens något senare i Uganda var stödet inte hundraprocentigt men ganska kraftigt. Vid de s. k. neutrala staternas konferens i Lima gjordes slutligen en del allmänna fördömanden av Israel, och länderna uppmanades att överväga Israels uteslutning eller andra åtgärder mot Israel.

Sådana resolutioner har antagits under det gångna året av UNESCO, av Internationella arbetsbyrån, ILO, av Världshälsoorganisationen, WHO, av kommissionen för de mänskliga rättigheterna och av den internationella kvinnokonferensen i Mexico. Den för dagen viktigaste resolutionen är naturligtvis den som nyligen antogs av Förenta nationerna.

Det är möjligt att detta resolutionsraseri i grunden inte väsentligt skakar möjligheterna för en av FN:s medlemsstater, Israel, att existera och fortsätta att utvecklas, men det är klart att det har en oerhört allvarlig psykologisk effekt. Jag är mera bekymrad för FN:s allmänna arbetsmöjligheter. Under den korta tid som står mig till förfogande hinner jag inte närmare gå in på detta, men jag tror att det är fel att inte inse den oerhörda fara för FN:s möjligheter att fungera som uppstår, om dessa resolutioner förs fram inte bara en gång utan kanske tio gånger i alla FN-organ. Det är fråga om en organiserad verksamhet, inför vilken Sverige har all anledning att försöka skapa en politik och att aktivt medverka till att främja syften som ligger oss alla varmt om hjärtat.

Jag får återkomma senare i denna fråga.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret på min fråga. Svensk opinion är entydig i sitt fördömande av FN-beslutet att definiera sionism som rasism.

Jag ingick i den svenska FN-delegationen när frågan behandlades i FN – jag arbetade med frågan i tredje utskottet. Jag vill intyga att den svenska FN-delegationens medlemmar verkligen gjorde ansträngningar för att undvika det olyckliga beslutet. Vi framhöll på ett tidigt stadium den försvagning som skulle ske av hela arbetet med bekämpande av rasismen och hur det i själva verket skulle bli rasismens offer som drabbades, om man inte längre skulle kunna uppnå den consensus som funnits tidigare i FN i dessa frågor.

Jag beklagar utgången.

Som tillhörig oppositionen får man ofta finna sig i okloka beslut i denna kammare. Det skulle dock aldrig få mig att för en sekund ifrågasätta riksdagens vara eller inte vara. Vi har upplevt ett häftigt anlopp mot FN-institutionen i USA, i andra länder i världen och även på något håll här hemma. FN är nödvändigt. Vi har att arbeta vidare och på allt sätt stödja FN.

Den centrala frågan för oss är hur Sverige skall agera framöver när

det gäller bekämpande av rasismen. Hade det inte varit för sionism-resolutionen skulle vi ha röstat ja till resolutionen om rasbekämpnings-årtiondet och ja till konferensen i Ghana 1978.

Rasdiskrimineringsfrågorna har alltid och med rätta haft hög prioritet i FN-arbetet och i vårt internationella arbete. Som centerpartist har man en hållfast grund också när det gäller rasbekämpningsfrågorna i tesen om alla människors lika värde i vårt partiprogram. 1971 proklamerades som internationellt år och 1970-talet som årtionde för att bekämpa rasismen.

Jag anser att vårt påtvingade nej till rasbekämpningen inte får innebära att vi slår oss ner med armarna i kors. Vår frihet och våra möjligheter att arbeta mot det vi anser är rasdiskriminering kvarstår ograverade och bör utnyttjas kraftfullt. Solidariteten med alla som ännu lever under rasförtryck kräver det. Det är hög tid att rasdiskrimineringen för alltid förpassas ur världen.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad fru Jonäng här har sagt. Vid en lunch som FN:s generalsekreterare anordnade och där säkerhetsrådets samtliga medlemmar var med framförde jag identiskt samma synpunkter om nödvändigheten av att kunna tolerera en majoritet, även om den fattar okloka beslut, och att inte vända sin naturliga vrede mot institutionen som sådan, där beslutet har fattats.

Självfallet fördömer jag alla som hävdar att sionismen är en form av rasism, vare sig det är PLO, enstaka arabländer eller de mycket lärda arabiska professorerna som har skrivit i ämnet, eller om det är FN:s generalförsamling som gör det – även om det ju får en särskild dignitet när FN gör det.

Detta hindrar inte att man kan erkänna det palestinska folkets legitima rättigheter, att det har en nationell identitet och att det också har rätt till självbestämmande och måste ha företrädare som driver det palestinska folkets syften.

Jag tycker att beslutet är djupt beklagligt, men jag vill ändå understryka att tendensen går i riktning mot en förståelse för att sådana extrema åtgärder är okloka. I somras, i Stockholm – premiärminister Rabin var då med – tog vi mycket kraftfullt ställning mot alla tankar på att utesluta Israel ur FN. Den tanken har sedan kommit bort. Även vid beslutsfattandet om den här resolutionen i FN röstade snart sagt hälften av medlemsstaterna emot den eller avstod från att rösta. Jag tror att man med tålmodigt arbete och utan att så att säga förfalla till motkonfrontation i FN kan skapa den atmosfär av saklighet som är en förutsättning för att Mellersta Östern-konflikten skall kunna lösas.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Statsministern och jag är överens om palestiniernas rätt till självbestämmande och om att de har en nationell identitet. Vi har

Torsdagen den
27 november 1975

*Om följderna av
FN-uttalande om
sionism*

diskuterat detta tidigare i kammaren. Palestinierna har rätt till en stat, eller del av en stat, vid sidan av Israel och i fred med Israel.

Men som vi känner till har ju PLO ett helt annat program. Och vi tycks vara överens om att påståendet att sionismen är rasistisk är orimligt. Då är det viktigt att vi ständigt kritiserar ett sådant påstående och röstar emot det.

När FN:s generalförsamling säger att sionismen är rasistisk har man övertagit påståendet från PLO:s program. Var och en som har följt debatten inom de mest militanta palestinska terrorgrupperna finner att tanken att sionismen är rasistisk rymmer i sig själv grunden för deras verksamhet. Den tanken är en krigsförklaring mot Israel: om sionismen är rasistisk, måste ju Israel försvinna, eftersom man skall bekämpa rasismen!

Mitt tillägg till statsministerns svar, vars värderingar jag delar, är att man inte enbart kan rösta emot en FN-resolution i ämnet och sedan i andra sammanhang stödja PLO eller lägga ner sin röst när PLO och dess program kommer upp. Sverige bör i stället konsekvent kritisera varje resolution och varje organisation som påstår att sionismen är rasistisk och rösta i enlighet därmed.

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! Statsministern underströk ytterligare i sitt andra anförande vad han sagt i sitt första, nämligen att tendensen går mot en större förståelse folken emellan inom Förenta nationernas ram. Jag vill också gärna betona det, men det är då angeläget att vi inte menar att vi gynnar den tendensen genom att släta över – och jag tror inte heller att detta är statsministerns mening – utan att vi bäst gagnar den tendensen även i fortsättningen genom att tala rent ut när sådana här saker inträffar.

Sedan vill jag säga att det också för mig är klart att detta inte får leda till att vi förtrötts i själva kampen mot rasdiskriminering men att vår kamp möjligen får finna andra former.

Herr SIEGBALN (m):

Herr talman! Jag tror att regeringen ändå har sett på detta problem på ett något för begränsat sätt. Det är klart att den definitiva lösningen uppnås först genom att det blir fred i Mellanöstern och att vi bör göra allt vad vi kan för att medverka till det. Men tiden går. Jag tror inte det är riktigt att säga att man nu kommit till klarhet om att man inte kan utesluta Israel ur FN: vi kommer säkerligen att få uppleva försök till det nästa år i de former som kan befinnas lämpliga, liksom det hände med Sydafrika förra året. Under mellantiden är det – inte bara sett ur Israels synpunkt, utan även ur både FN och FN-staternas synpunkt – av intresse att en riktig politik bedrivs för att förhindra detta förpestande av internationella organisationer.

Herr Palme sade i en intervju med Newsweek häromdagen att det ibland gäller att ta till hårda och starka ord – och det vet vi ju att herr Palme har gjort vid olika tillfällen – men vi borde i detta sammanhang

kanske inte bara konstatera att vi håller på FN och att vi inte låter denna inställning påverkas av den här resolutionen utan också försöker skapa en strategi för hur vi politiskt skall uppträda i olika sammanhang för att aktivt och på olika sätt – och självfallet inte bara med hårda ord – inge de berörda parterna en känsla för vad vi tycker är en rimlig politik.

Det är alldeles klart, som herr Rydbeck på regeringens vägnar sade, att man måste besinna att FN inte är något annat än sina medlemsstater. Ja, det är just det vi måste besinna. Det är alltså mot medlemsstaterna kritiken skall rikta sig, i ett försök att hjälpa dem ur det moras som har skapats genom dessa ständiga uttalanden mot Israel, och inte mot FN som sådant.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag delar statsministerns uppfattning att man bör iakttä tålmodighet – en reformistisk tradition – då det gäller att åstadkomma en dialog mellan länderna i Mellersta Östern och att det inte hjälper med några hårda ord. Jag håller också med statsministern om att det var värdefullt att notera att Israel vid omröstningen i FN för första gången på tre år fick praktiskt taget alla västeuropeiska länder bakom sig när det gällde att motarbeta den här resolutionen.

Jag uppfattar också regeringsdeklarationen av den 22 november 1974 som inte förenlig med ett fullföljande av PLO:s program. Men jag förutsätter att när regeringen vill verka för fred i Mellersta Östern kan en utgångspunkt vara att även PLO kan ändra sin inställning. Förutsättningen för en dialog är ett bevarande av Israels rätt att leva. Palestiniernas krav på nationell identitet kan givetvis inte tillgodoses genom att de får skapa en stat på Israels område.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! FN-beslutet underlättar sannerligen inte någon lösning av konflikten i Mellersta Östern. Jag kan instämma i statsministerns ord att det är ett oklokt beslut, och enligt min mening binder araberna ris åt sin egen rygg. Man kan naturligtvis se deras agerande i FN som en följd av deras tidigare misslyckanden under året både vid OAU:s möte i Kampala och vid de alliansfria staternas möte i Lima; de ansåg väl att deras prestige var i fara. Det är emellertid intressant att konstatera den faktiska splittring som skedde i det afrikansk-arabiska blocket. Det var ju hälften av de afrikanska icke-arabiska staterna som antingen röstade mot resolutionen eller avstod från att rösta.

Naturligtvis är det en spekuliation, men personligen kan jag tänka mig att sionismbeslutet kommer att bli en död bokstav. Genom beslutet kommer av allt att döma en ekonomisk åtstramning att ske när det gäller FN:s möjligheter att bekämpa rasism, och då är det väl troligt att med de medel som man har tillgängliga går man in i tidigare påbörjade arbeten, t. ex. bekämpande av rasismen i Sydafrika. Jag tror alltså att både ekonomiska och andra praktiska svårigheter skulle bli oöverstigliga för FN-

Torsdagen den
27 november 1975

---

*Om följderna av
FN-uttalande om
sionism*

organen, om de försökte sätta in sina resurser på att bekämpa sionism i stället. För oss är det givetvis omöjligt att gå in i några som helst sådana aktioner.

Statsministern är i sitt svar litet grand tveksam om vårt framtida agerande. och det kan jag själv förstå, eftersom mycket är öppet i dessa frågor och vi måste följa utvecklingen. Men jag vill understryka att när det gäller vår grundinställning får i varje fall ingen tveksamhet råda om vår solidaritet med alla människor som lever under rasförtryck och om vår vilja att bekämpa rasismen.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Dessa anklagelser mot sionismen framförs ju inte bara från palestinaaraberna utan från alla arabiska länder. Det är en stor vetenskaplig apparat, som jag har studerat med förvåning.

Det är nödvändigt att i denna situation tala klarspråk och säga att vi från vår utgångspunkt omöjligen kan acceptera detta. Än mindre kan vi acceptera våldet och terrorn som metod för att nå resultat. Däremot kan vi acceptera – och aktivt verka för – en fredlig lösning som tillgodoser det palestinska folkets nationella krav och intressen. I det syftet – med klart vidhållande av vår principiella inställning – är vi självfallet beredda att diskutera med företrädare för detta palestinska folk.

Men just i kombinationen klarspråk i grundfrågor och öppenhet i fredsfrågor tycker jag mig se tecken på att det tålmodiga arbetet börjar ge effekt.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag delar helt statsministerns förhoppning om en fredlig lösning av Mellersta Östern-konflikten och om samtal med palestinier som vill ha en fredlig lösning.

Däremot är jag nog mer pessimistisk i fråga om läget än vad statsministern är. Om man följer vad ledande företrädare för PLO säger om Israel i dessa dagar, så finner man att deras hållning inte har undergått någon förbättring. Jag hänvisar bl. a. till det senaste numret av Newsweek, där PLO:s s. k. utrikesminister och ledare för FN-delegationen Kaddoumi förklarar att sionismen är rasistisk. I en lång intervju kommer han till slutsatsen att "detta sionistiska getto Israel måste förstöras". Det är PLO:s officiella politik.

Därför menar jag att vi med samma tydlighet med vilken vi nu har röstat emot FN-resolutionen om sionismen skall rösta emot resolutioner som ger PLO och dess program ökat stöd i internationell politik.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om inrättande av ett statligt centralt personuppdateringsregister

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Hugossons (s) den 19 november anmälda fråga 1975/76:109, och anförde:

Herr talman! Herr Hugosson har frågat mig om regeringen avser att förelägga 1975/76 års riksmöte förslag om inrättande av ett statligt centralt personuppdateringsregister i enlighet med datasamordningskommitténs förslag.

Som svar till herr Hugosson vill jag anföra att frågan f. n. bereds inom berörda departement. Jag räknar med att regeringens ståndpunkt skall vara klar inom den närmaste tiden.

*Om inrättande av
ett statligt centralt
personuppdateringsregister*

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar finansministern för svaret på min fråga konstaterar jag att det ändå inte är ett entydigt och klart svar huruvida vi får ett förslag till ett statligt centralt personuppdateringsregister under innevarande riksmöte.

Frågan om ett statligt personregister har en lång lidandes historia. År 1972 lade finansministern fram en proposition med förslag till ett statligt uppdateringsregister. Jag förutsätter att finansministern i dag har samma uppfattning som han hade 1972, när han lade fram denna proposition. Olyckligtvis fälldes propositionen av riksdagen med hänvisning till integritetsskyddet. Jag hävdade då i debatten – och det gjorde även finansministern – att om vi icke fick ett centralt register, skulle det uppstå en mängd olika personregister hos olika statliga myndigheter och hos privata företag. Det är precis vad som har hänt.

Redan 1974 skrev datainspektionen till regeringen och krävde att ett statligt centralt personregister skulle upprättas. Det är intressant att det var en enig datainspektion som gjorde detta – sammansatt av representanter för de olika politiska partierna.

Statskontoret konstaterade i år att ett sådant här register behövs. Datasamordningskommittén har gått in till regeringen och sagt att man snarast möjligt bör upprätta registret, och jag tror det är väldigt viktigt att man gör det, för om vi skall få en möjlighet att följa integritetsfrågorna från datainspektionens sida måste vi ha ett register.

Det föreligger i dag önskemål från ett flertal olika statliga myndigheter att upprätta ytterligare sådana här centrala personregister, och ett flertal privata företag ligger i startgroparna för att inrätta register. Vi har från datainspektionens sida försökt att hålla igen. Men det föreligger alltså ett uppenbart behov av sådana här register, och då menar vi att just med tanke på angelägenheten av att skapa garantier för den personliga integriteten är det bättre att det finns ett statligt register som kan kontrolleras. Därför är det min förhoppning att finansministern har samma inställning i dag som han hade 1972 och att riksdagen snarast möjligt får ett förslag i den här frågan.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om parlamentarisk
kontroll av
statsverkets
datorköp*

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Herr Hugosson har en klart deciderad uppfattning i den här frågan, och min mening skiljer sig inte nämnvärt från herr Hugossons.

Emellertid är själva problemet litet mera komplicerat nu. Som herr Hugosson själv påpekade har det släppts fram en del privata dataregister, och en del ämbetsverk är ute på samma väg. Vi har då sagt oss att vi behöver göra en inventering och se över vilka verkningar det får. I och med att man gör ett enda centralt dataregister måste ju, om det skall bli någon effekt av det och ordning på det hela, alla andra register förbjudas. Detta förbjudande av alla andra register vill vi ha en litet bättre överblick över innan vi tar den slutliga ståndpunkten. Men jag hoppas kunna ge herr Hugosson ett svar inom den närmaste tiden.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag tackar finansministern för det kompletterande svaret, som ju litet mera entydigt pekar mot att vi så småningom får ett förslag.

Jag är medveten om att det blir vissa komplikationer för redan inrättade register, men det gäller ju en tillståndsgivning enligt datalagen. Från datainspektionens sida har vi, då vi tvingats ta ställning i sådana här fall på grund av att det föreligger skäl för denna typ av register, sagt att man får tillstånd t. v. Vi har också i de senaste besluten sagt att därest ett statligt register inrättas kommer vi på nytt att ta upp frågan med de registeransvariga som har fått tillstånd.

Jag tror icke att det blir några komplikationer. Men det är viktigt för alla de institutioner och företag som nu ligger i startgroparna att de relativt snart får ett besked. Annars är det risk att det görs en mängd felinvesteringar och att man startar nya register som – enligt mitt förmenande – uppenbarligen icke behövs och dessutom icke är lämpliga, om vi skall ha en chans till kontroll när det gäller riskerna för den personliga integriteten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om parlamentarisk kontroll av statsverkets datorköp

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Danells (m) den 14 november anmälda fråga, 1975/76:102, och anförde:

Herr talman! Herr Danell har frågat mig om jag – för att undvika en upprepning av tidigare misstag med datorköp – före regeringens beslut i den nu aktuella datoraffären avser erbjuda en parlamentarisk kontroll av tillgängligt beslutsunderlag.

Som herr Danell säkert vet har riksdagen i samband med budgetarbetet gett bemyndigande till regeringen för bl. a. anskaffning av datamaskiner. Detta innebär att riksdagen tagit ställning till behovet och inriktningen av datamaskinanskaffningen.

Inom försvaret svarar försvarets rationaliseringsinstitut gentemot statskontoret för samordning i fråga om anskaffning och utnyttjande av datamaskiner. Vid en anskaffning bedömer institutet i samråd med statskontoret behovet av datamaskinutrustning. På grundval av dessa bedömningar görs tekniska och ekonomiska värderingar som underlag för regeringens beslut.

Jag finner inga skäl att frånga denna ordning.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Datorköpen till försvaret har på grund av en rad misstag blivit en långrandig, stundom skandalartad affär. Det arbete som startades omkring 1970 för att köpa två datorer fördröjdes ett år av regeringens osäkerhet, innan beslut 1972 fattades om en leverans, som borde ha skett 1972/73 men som blev av först i januari och augusti 1975. Innan de båda maskinerna ens var på plats meddelade användarna att de var obrukbara och snarast måste bytas ut mot maskiner av annat fabrikat. Det är alltså denna nu fem år gamla affär jämte order om en tredje maskin som nått sin upplösning med regeringens beslut i torsdags.

För den personal som misshandlats genom byten till datasystem som inte fungerat är naturligtvis ett beslut i sig ett steg framåt med hänsyn till den tidigare ovissheten. Men mycket måste ändå göras för att denna personal skall kunna orka med att under en tvåårsperiod arbeta in sig i det fjärde datasystemet under en tioårsperiod.

Min fråga, som framställdes för snart två veckor sedan till försvarsministern, var föranledd av att jag väl kände till den dataskandal som innebar att regeringen mot alla sakskaäl valde ett fabrikat som sedan inte alls fungerade. För att undvika ett liknande felsteg, och med hänsyn till att jag hade tillgång till det hemligstämplade underlag som fanns för regeringens beslut och däri hade upptäckt en rad underligheter, ansåg jag att det skulle vara av värde om regeringen förankrade sitt ställningstagande genom att erbjuda en parlamentarisk kontroll. Min fråga skulle ha behandlats positivt, om ett uns av vilja till detta hade funnits, eftersom försvarsutskottet hade inplanerat en information om just datorköpen fem dagar efter det nu fattade regeringsbeslutet.

Herr talman! Med anledning av det nu fattade beslutet har jag ett par frågor att ställa till försvarsministern:

För det första: I valet mellan två leverantörer, där det finns två mellan berörda myndigheter olika uppfattningar om hur en värderingsanalys skall konstrueras och myndigheterna kommer till motsatta resultat i val av maskintyp, och drift- och systemutvecklingskostnader för den tioåriga livstiden är omkring en halv miljard kronor, frågar jag mig hur regeringen med utgångspunkt i en förhållandevis liten skillnad även enligt den ansvariga myndigheten kan välja en datortyp just på grund av ekonomiska aspekter på själva inköpskostnaderna.

För det andra: Beredskapssynpunkterna har av beslutsunderlaget att

döma vägt lätt i statskontorets behandling av ärendet. Eftersom man nu har valt en maskin som endast finns i ett mindre antal exemplar i vårt land och i sitt senaste utförande bara finns i ett exemplar i USA, så undrar jag när försvarsministern tror att vi med hänsyn till krigets krav, beredskapsplanering m. m. kan ha fått en tillräcklig beredskap inom dataområdet.

För det tredje och sista: Med hänsyn till de enorma svårigheter som personalen haft att brottas med, och då även valet av maskin kommer att innebära en lång övergångsperiod till denna, frågar jag nu om försvarsministern avser att på något sätt vidta åtgärder för att personalen skall kunna genomföra sina nya åligganden.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Först och främst vill jag säga att herr Danells tanke att tillsätta en parlamentarisk kommission med uppgift att utvärdera ett material som är under behandling i ämbetsverken är ganska förbryllande. Om vi tillämpade den metoden på flertalet områden inom statsförvaltningen skulle vi hamna i en mycket underlig situation.

Jag kan heller inte se att det är något fel på den nuvarande ordningen. Om herr Danell tar fram årets budgetproposition och läser vad som där sagts om datamaskinköpen, så skall han finna att där döljes inte på något sätt att detta är en svår fråga. Att vi har haft svårigheter med det datasystem som vi valde 1973 redovisas också för riksdagen. Utskottet har möjligheter att fordra in handlingarna i ärendet, och jag undrar om inte utskottet också under hösten har utnyttjat möjligheten att träffa representanter för de olika ämbetsverken. Jag tycker som sagt att denna herr Danells tanke är mycket märklig.

Vad sedan herr Danells frågor angår är det svårt för mig att ge utförliga svar på dem på den korta tid som här står mig till buds. Men vad den första frågan angår kan jag ändå säga att vi ofta ställs i den situationen att vi får värdera två olika bedömningar som ämbetsverken har gjort och att vi ju ändå måste träffa ett avgörande. Det är inte någon unik situation.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Vad beträffar den parlamentariska kontrollen vill jag säga att jag aldrig krävt någon kommission. Jag frågade försvarsministern om man i det mycket förvirrade läge som rådde för ett par veckor sedan inte kunde tänka sig att erbjuda en parlamentarisk kontroll i exempelvis försvarsutskottet – ett sammanträffande i ärendet var också inplanerat före regeringsbeslutet – för att försöka få bredaste möjliga underlag för ett vettigt ställningstagande. Det är enorma belopp som på grund av tidigare misstag har förlorats på detta område under senare år.

Jag vill ge försvarsministern möjlighet att också svara på mina övriga frågor. Vad tänker man göra för att ge personalen en chans att genomföra det mycket tunga arbete som ligger framför den? Jag frågar mig också:

Vad avser man att göra för att få till stånd en tillräcklig beredskapsplanering? När kan den komma? Jag frågar detta med hänsyn till de problem som i dag finns. Vi har i Sverige endast ett mycket litet antal maskiner av den typ som man nu valt vilka skulle kunna användas som utbytesmaskiner i ett krigsläge.

En rad olika omständigheter visar att regeringen haft ett svagt beslutsunderlag. Därför tycker jag att man borde kunna få svar på de rader av frågor som anmäler sig. Vi fick det dess värre inte i försvarsutskottet häromdagen, och därför hade jag hoppats att få det i dag.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Danell säger nu att han med formuleringen av sin fråga inte menat annat än att regeringen skulle ge utskottet information innan avgörandet träffades. Men även det menar jag skulle innebära att man inför en ny princip på ett speciellt område.

Beträffande personalens möjligheter att anpassa sig till det nya systemet hyser jag inte några betänkligheter. Jag har en bestämd känsla av att det är möjligt för personalen att växla över från ett system till ett annat. Det finns mycket som är gemensamt, och såvitt jag förstår är detta inte en avgörande svårighet.

Man har också att se till framtiden. En av de bedömningar som regeringen haft att göra har varit: Hur skall vi försäkra oss om ett system som hör framtiden till? Vi har kommit till den uppfattningen att det val vi nu har gjort representerar den bästa lösningen. Svårigheterna att skola om personalen bedöms alltså inte som så stora att det skulle vara omöjligt att klara det.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Än en gång: Mitt önskemål om en parlamentarisk kontroll i någon form framställdes med utgångspunkt i att det rädde en extraordinär situation: i bakgrunden fanns många dyra tidigare misstag, och det fanns risk för att några av dessa misstag skulle upprepas med hänsyn till det beslutsunderlag som fanns inför regeringens beslut i torsdags.

Statsrådet var i våras optimistisk och trodde att de båda inköpta datorerna, som kom från Datasaab, skulle kunna fungera något så när – och optimistisk skall man vara. Nu gick det ju dess värre mycket illa.

Det fanns redan tidigare skadeståndskrav som också delvis hade tillgodosetts. Men nu har det gått ännu värre än vad man då befarade. Det heter i beslutsunderlaget från statskontoret att en slutlig reglering skall ske av problemen med D 23-orna. Vad är det för slutlig reglering? Skall man kräva ytterligare miljoner utöver de skadeståndskrav som framfördes vid årsskiftet och som sedan också fanns med i den kalkyl som regeringen fått på sitt bord inför det beslut som fattades i torsdags?

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är inte överraskad över herr Danells inlägg. Det fram-

Torsdagen den
27 november 1975

*Om parlamentarisk
kontroll av
statsverkets
datorköp*

gick av vår förra debatt att herr Danell är en klar motståndare till Datasaab och ingalunda sparar på kritiken mot Datasaab. Och det är inget ovanligt att människor engagerar sig för ett visst företag eller mot ett visst företag.

Jag redovisade då – och det vill jag gärna upprepa – att när regeringen på sin tid valde ett svensktillverkat system så var det en sammanvägning av synpunkter som gjordes. Man såg detta som något positivt för utvecklingen inom landet.

Efteråt kan det sägas att vi inte har lyckats. Saab har fått söka kontakter ute i världen för att kunna erbjuda tillfredsställande utrustning på detta område. En sådan lösning är vi beredda att acceptera. Just genom att vi håller oss till delvis samma företag finns det också förutsättningar att lösa problemen och åstadkomma förbättringar på det gamla maskinbeståndet, och det är positivt från vår synpunkt. Ett annat företag kunde knappast ha gjort en insats här.

Sedan kan jag självfallet inte här i detalj redogöra för hur många tusental kronor det ena och det andra kan kosta. Vi får överlåta något åt våra ämbetsverk och tjänstemän att sköta. Det är omöjligt att på detta stadium ge en sådan redovisning som herr Danell begär. På beredskapssidan blir det ingen skillnad om vi väljer det ena eller det andra alternativet.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag är varken för eller emot det ena eller det andra företaget. Vad som intresserar mig är de olika punkter som jag har tagit upp: ekonomi, beredskapssynpunkter, hänsyn till personalen. Eftersom olika remissinstanser har satt rader av frågetecken inför detta köp tycker jag att man skulle ha tagit större hänsyn till det.

Beträffande personalen har statsrådet inte givit mig något som helst svar. Vilka möjligheter har personalen att få lättnader för att genomföra detta mycket tunga arbete, det fjärde systemet inom försvaret på tio år? Jag har mött anställda som haft 200 övertidstimmar bara i sommar med allt det krångel som har varit med Datasaab:s tidigare maskiner. Jag vet också att en rad löntagarorganisationer har uppvakttat myndigheter och verk. Dess värre framgår detta inte av beslutsunderlaget i regeringen, vilket jag beklagar.

Självklart önskar man denna affär lycka till och hoppas att denna gång ett företag har valts som klarar av att göra dessa maskiner till skillnad mot vad som hände förra gången beslut fattades i denna fråga. Man vet ganska litet också om den maskintyp som nu har valts, men kunskapen hos leverantören finns som sagt, och det kommer nog att gå bra. Men det hade varit värdefullt för alla inblandade parter om alla fakta hade lagts på bordet. Då hade många kunnat besparas de farhågor de hyser med anledning av regeringens beslut i torsdags.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Det köp som nu är gjort har ingalunda bara nackdelar,

som herr Danell tycks mena. Även i den utvärdering som materielverket har gjort finns positiva synpunkter när det gäller det val som har träffats. Man menar att nu skall man kunna gå in i en lugnare period av utvecklingen, och projekt som har fått gå på sparlåga skall nu kunna drivas med full kraft.

Även om jag känner all respekt för att man skall ta hänsyn till personalens inställning har jag väldigt svårt att tänka mig att den skulle vara sådan att vi var helt förhindrade att välja någon annan maskintyp. Jag tror inte att förhållandet är sådant. Det skulle vara väldigt olyckligt om det var så inom svensk dataindustri och bland dem som använder dessa maskiner att personalen är så hårt uppbunden att man inte kan frångå ett visst system och gå över till ett annat. Här underskattar onekligen herr Danell förutsättningarna.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag säger inte att personalens synpunkter skulle avgöra vilken maskin man skulle välja. Vad jag säger är att i dagens läge, när man skall gå över till det fjärde systemet på tio år och när det finns personal med hundratals övertidstimmar under första halvåret, krävs det åtgärder för att hjälpa personalen och understödja dess arbete inför den forcering – det blir ingalunda ett lugnare arbetstempo – som nu krävs för att få de nya maskinerna i verksamhet. I vissa fall skall personal t. o. m. flyttas från Stockholm till Karlstad och där möta en helt ny maskintyp. Allt detta gör att det krävs speciella insatser.

Det är alltså inte fråga om att personalen förordar den ena eller den andra maskinen, utan i det läge vi nu har gäller det att göra någonting för att underlätta personalens arbete. Det är därför jag nu tre gånger frågat om statsrådet har för avsikt att på något sätt försöka mildra det otroligt tunga arbete som personalen haft de senaste fem åren och som man räknar med att den skall ha också under de två kommande åren.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Det här skall bli mitt sista inlägg: jag vet att herr Danell har sin uppfattning och att han kommer att driva den. Jag kan hänvisa till att ansvariga myndigheter, såsom statskontoret, försvarets rationaliseringsinstitut och överbefälhavaren, har anslutit sig till den här lösningen, men den tilltalar inte herr Danell.

Låt oss inte fastna alltför mycket i detta med personalen och flyttningen till Karlstad. Jag besökte nyligen Karlstad. Dagarna dessförinnan hade man haft besök av den personal som skall flytta till Karlstad. Man sade att det var de mest positiva människor man någon gång mött. De var direkt optimistiska och det fanns inte några invändningar mot den här flyttningen.

Herr Danell och jag har helt olika bedömningar. Jag tror att personalens förutsättningar att klara det nya systemet bör vara ganska stora.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder mot
den s. k. sjukhus-
sjukan*

Herr socialministern APSLING erhöll ordet för att besvara fru *Nordlanders* (vpk) den 20 november anmälda fråga, 1975/76:116, och anförde:

Herr talman! Fru Nordlander har frågat om jag vill lämna en redogörelse för den behandling som frågan om sjukhusinfektioner fått hos sjukvårdshuvudmännen, inom socialstyrelsen och övriga ansvariga instanser samt vilka åtgärder som har vidtagits och planerats.

Socialstyrelsen har under senare år i ett flertal cirkulär till landstingens sjukvårdsstyrelser och läkare fäst uppmärksamheten på åtgärder av olika slag mot spridning av smitta på sjukhus. En del cirkulär har haft en generell innebörd, medan andra har tagit upp åtgärder mot någon speciell smitta, t. ex. gulsot. Vidare har socialstyrelsen under år 1973 efter en omfattande utredning publicerat en vägledande information om förebyggande av smittspridning inom hälso- och sjukvården. Dessutom har socialstyrelsen i oktober i år skickat ut en enkät angående sjukhusinfektioner m. m. till samtliga lasarett för somatisk akutsjukvård och till vissa sjukhus för vård av långvarigt kroppssjuka. Syftet med enkäten är bl. a. att få en uppfattning om hur frekvenserna av sådana infektioner skall kunna analyseras bättre och få en aktuell överblick över organisation och utbildning inom hygienområdet samt att tillgodogöra sig de erfarenheter som finns inom hygienområdet ute i landet. Den information som socialstyrelsen får genom enkätsvaren skall ligga till grund för styrelsens fortsatta arbete med att bekämpa sjukhusinfektionerna.

Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) har i flera olika sammanhang behandlat frågan om sjukhusinfektioner. Sålunda har Spri utgivit råd om bl. a. utformningen av operationsavdelningar och ventilationsanläggningar samt om golvmaterial, städning på sjukhus, rengöring av instrument, avfallshantering och märkning av sterilt, rent, smutsigt och smittat gods. Vid Akademiska sjukhuset i Uppsala pågår i samarbete med Spri en studie som syftar till att ytterligare förbättra de hygieniska förhållandena i operationssalar. Inom Spri planeras vidare en undersökning för att närmare klarlägga effekterna av olika metoder för rengöring m. m.

Även sjukvårdshuvudmännen bedriver en betydande verksamhet i syfte att förebygga sjukhusinfektioner. För att samordna det infektionsförebyggande arbetet har vid flera sjukhus inrättats särskilda hygienkommittéer med representanter för bl. a. olika personalgrupper. Vid vissa sjukhus har dessutom utsetts en särskild läkare med uppgift att i egenskap av sjukhushygieniker ha fortlöpande tillsyn över hygienin inom sjukhuset.

Det är självfallet angeläget att allt görs för att så långt som möjligt förebygga sjukhusinfektioner. Av vad jag här har anfört framgår att riskerna för sjukhusinfektioner alltid måste beaktas både vid planeringen av vårdinrättningar av olika slag och i det dagliga arbetet inom hälso- och sjukvården.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Det är bra att denna fråga har uppmärksamats och att socialstyrelsen försöker få fram uppgifter om omfattningen och att sjukvårdshuvudmännen är medvetna om de risker som finns.

Av och till blossar debatten om den s. k. sjukhussjukan upp i pressen. De fall som beskrivs berör oss väldigt illa, därför att vi måste ifrågasätta om allt som kan göras har gjorts för att förhindra att patienter och sjukhusanställda smittas av stafylokocker av denna typ.

Stafylokokinfektioner kan börja ganska enkelt med en böld, som man inte vet orsaken till, eller ett infekterat operationssår. Sedan sprider sig infektionen i kroppen och leder ofta till att människor invalidiseras i varierande grad. Ett bagatellartat operativt ingrepp kan leda till livslång invaliditet. En nyfödd som fått stafylokocker vid förlossningen – inte från mamman utan från instrument eller personal – kan smitta ner en hel familj.

Det är detta som gör oss oroliga.

Antibiotika biter inte längre på stafylokocker. Den ökade användningen av olika antibiotiska preparat har lett till att resistentastammar kan frodas på operationsavdelningar och förlossningsavdelningar.

Vi vet att med grundlig hygien på avdelningarna och utbildning av anställd personal kan den fruktade sjukdomen till stor del förebyggas. Men ekonomiska hänsyn i landstingen har lett till att av besparingsskäl städning lämnas ut till städbolag, som inte alltid har de rätta kunskaperna, i stället för att egen städpersonal utbildas. Samma gäller vårdpersonalen, vars löne- och arbetsförhållanden är sådana att omsättningen på personal är helt oacceptabel. Det innebär att av den verksamma personalen saknar en stor del erforderlig utbildning.

Om inte personalsituationen – och däri ingår utbildningen – förbättras finns det inte stora förutsättningar för att komma till rätta med sjukhussjukan. Måste man då inte se till att i varje fall de som smittas under sitt arbete hålls skadeslösa? Enligt uppgift kommer en förordning med ett komplement om att stafylokocker skall inordnas under yrkessjukdomar från den 1 juli 1977. Jag vill då fråga om statsrådet tycker att det är tillfredsställande från personalens synpunkt att det dröjer ytterligare ett och ett halvt år innan förordningen träder i kraft.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill särskilt understryka vikten av socialstyrelsens vägledande information om förebyggandet av smittspridning inom hälso- och sjukvården. Jag kan nämna att det inom Spri pågår ett arbete med att omsätta denna vägledande information till anvisningar om lämpliga byggnadsåtgärder för att minska riskerna för sjukhusinfektion. Den enkät om sjukhusinfektioner m. m. som socialstyrelsen nu har sänt ut borde också bli av mycket stor betydelse för det fortsatta arbetet med att bekämpa infektionerna.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om miljöskydds-
prövning av väg-
och flygplatsbyggen*

När det gäller patienter som har drabbats av sjukhusinfektioner vill jag erinra om att sådana skador numera täcks av den allmänna patientförsäkringen, som införts fr. o. m. den 1 januari 1975. I detta sammanhang vill jag också erinra om att yrkesskadeförsäkringskommittén i ett nyligen avlämnat betänkande föreslagit att personal inom hälso- och sjukvården som drabbas av sjukhussjukan skall kunna få ersättning från yrkesskadeförsäkringen. Efter remissbehandling av förslaget avses proposition i denna fråga föreläggas riksdagen under våren.

Slutligen, herr talman, vill jag bara understryka att olika fackliga organisationer självfallet ägnar denna viktiga fråga stor uppmärksamhet. Sålunda har Kommunalarbetareförbundet hållit en konferens där man diskuterat sjukhusinfektioner från olika synpunkter. Det är givetvis viktigt att de fackliga organisationerna följer denna fråga på olika sätt inte minst i det dagliga arbetet och i arbetet inom skyddskommittéerna. På detta område är den fackliga rörelsen i hög grad aktiv.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag är helt medveten om Kommunalarbetareförbundets insatser eftersom jag själv tillhör förbundet och har god kontakt med just de här frågorna.

Professor Lars Olof Kallings vid statens bakteriologiska laboratorium har sagt att sjukhussjukan är ett symptom på en tröttkörd sjukvård, en varningssignal att resurserna är överansträngda. Det går inte att genom rationalisering överbelasta sjukvården. Då följer i stället problem som sjukhusinfektioner.

Jag har redan förut nämnt att arbetsförhållandena för de sjukhusanställda, som ingen torde vara ovetande om i dag, spelar en negativ roll i denna fråga.

I dag förekommer det alltför ofta att anställda med egna infektioner fortsätter att arbeta dels beroende på att deras arbetsinsats annars läggs över på de kvarvarande på avdelningen, dels beroende på det inkomstbortfall som drabbar den anställde vid sjukfrånvaron. Just detta gör att man så fort som möjligt måste lösa dessa frågor så att de som arbetar på sjukhus kan sköta sitt arbete på ett tillfredsställande sätt och inte tvingas att ställa upp på villkor som är helt otillfredsställande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om miljöskyddsprövning av väg- och flygplatsbyggen

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Strömbergs i Botkyrka (fp) den 18 november anmälda fråga, 1975/76:105, och anförde:

Herr talman! Herr Strömberg i Botkyrka har frågat mig vilka åtgärder som jag har vidtagit med anledning av att riksdagen i december 1974

biföll motion 1974:326, vari hemställdes om sådan ändring i miljöskyddslagen att tillståndsplikt infördes för byggandet av vägar och flygplatser.

Under de senaste åren har i flera sammanhang framförts önskemål om olika ändringar i miljöskyddslagen. Det gäller bl. a. formerna för tillåtlighetsprövningen och förprövningsskyldighetens omfattning. Jag avser att inom den närmaste tiden ta initiativ till en översyn av miljöskyddslagstiftningen. Frågan om den närmare omfattningen och utformningen av förprövningsskyldigheten för vägar och flygplatser skall tas upp i det sammanhanget.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, men jag är inte nöjd med det. Det är nu ett år sedan riksdagen begärde en ändring i miljöskyddslagstiftningen just vad angår tillståndsplikt för byggande av vägar och flygplatser. En sådan ändring borde därför kunnat ske nu. Den är vad jag förstår tekniskt sett ganska enkel.

Den översyn av hela miljöskyddslagstiftningen som statsrådet nu aviserar kan det inte riktas någon kritik mot. Jag tror att den är angelägen. Men den kommer att ta tid.

Riksdagen har ändå uttalat att det är angeläget med en prövning enligt miljöskyddslagen när man bygger vägar och flygplatser, och det fanns klara motiveringar för det i motionen och utskottsbetänkandet. Det gäller här så stora investeringar att om något blir fel kan det inte rättas till. Vägar byggs det kontinuerligt här i landet, flygplatser däremot inte så ofta.

Denna som jag uppfattar det tekniskt sett ganska enkla ändring som innebär tillståndsplikt vid byggande av vägar och flygplatser borde därför införas omedelbart – speciellt mot bakgrund av riksdagsbeslutet – och jag vill fråga statsrådet om han inte trots utredningen anser sig kunna genomföra denna ändring för vägar och flygplatser.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har funnit det värdefullt med en samordnad bedömning av de förändringar som bör ske i miljöskyddslagen. Jag har faktiskt en hel katalog på sådana förändringar. När vi skriver direktiven för den här översynen kommer vi självfallet att beakta det beslut som riksdagen har tagit.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Jag förstår de synpunkterna, men det är ändå stor skillnad på när riksdagen fattar beslut om något önskvärt och när önskemål framförs mera allmänt på ett eller annat sätt. Jag har fattat att ändringen är tekniskt sett ganska enkel, men om det inte är så utan jag har fel vill jag att statsrådet säger ifrån om det.

När det finns ett riksdagsbeslut om en ändring som jag uppfattar som lätt att genomföra och som jag tror inte på något sätt skulle störa den

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om miljöskydds-
prövning av väg-
och flygplatsbyggen*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder mot
vålds- och egen-
domsbrott av
bilburen ungdom*

samordning som också är nödvändig så borde den genomföras nu. Det finner jag angeläget mot bakgrund av den diskussion som fördes för ett år sedan här i kammaren.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det är väl på den punkten som vi möjligen har olika bedömningar. Jag menar att den här ändringen bör genomföras i samband med alla de övriga förändringarna för att man skall få en riktig lagstiftning till stånd.

Sedan har vi redan med den gällande lagstiftningen möjligheter att beakta de här miljöfrågorna. Jag är som sagt på det klara med att en förbättring är önskvärd, men den bör ske i samband med övriga ändringar, som kommer att göras.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att man har möjlighet att beakta de här synpunkterna, men inte på så sätt att man kan göra den miljöskyddsprövning som riksdagen har begärt. När nu statsrådet ytterligare skjuter på det – ett år har faktiskt gått sedan riksdagen gjorde sin begäran – är jag rädd för att det hinner byggas vägar och flygplatser som, enligt min uppfattning, rätteligen borde ha prövats enligt den av riksdagen begärda lagstiftningen.

Om det inte går att ändra statsrådets inställning utan statsrådet vill ha den samlade översynen – ur vilken jag tycker att man skulle kunna bryta ut flygplatser och vägar – vill jag ändå säga att det är mycket angeläget att översynen inte dröjer. Statsrådet får förstå att man är orolig när man hör talas om översyn och samordning, kanske en utredning, och anar att det kan ta flera år.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Om jag bara skall ge ett uttryck för den positiva inställning jag har till de här frågorna kan jag nämna att vi när vi i fjol ändrade naturvårdslagen beträffande strandskyddet tog in också exempelvis vägar.

Jag tror inte att det kommer att föreligga olika meningar om vad som bör ske. Det är tydligen bara våra bedömningar av vad som är lämpligt när det gäller att finna rätta vägar till en bra utformning av lagen som skiljer sig åt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott av bilburen ungdom

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Få-gelsbos* (c) den 18 november anmälda fråga, 1975/76:104, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Fågelsbo har – med förmälan att den laglösa bilburna ungdomens uppträdande nu urartat i sådan grad att man inte längre får fasthålla vid den utslätande attityd som han tidigare mött då han ställt frågor om vilka åtgärder som kan sättas in mot dessa ligister – frågat statsministern vilka åtgärder han anser bör vidtas för att komma till rätta med den laglösa bilburna ungdomens uppträdande. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag ber att få erinra om interpellationsdebatten den 23 oktober i år, då jag med herr Fågelsbo diskuterade samma ämne.

Som jag sade då, har jag svårt att se att några särskilda lagstiftningsåtgärder behövs. Åverkan, skadegörelse, misshandel etc. är ju enligt gällande lag straffbara handlingar och leder också till skadeståndsskyldighet. Detsamma gäller olika former av medverkan till sådana brott.

Min bedömning har inte ändrats sedan den 23 oktober.

Jag vill också erinra om att jag i debatten den 23 oktober inskräppte att vi inte skall tillåta raggargrupperna att störa ordningen på det sätt som skett. Det är polisens uppgift att upprätthålla ordningen. Polisen har tillräckliga resurser för att kunna genomföra sina uppgifter.

En händelse som väckt stort uppseende är den när ett antal ungdomar lördagen den 15 november störde ordningen i Eskilstuna. Trots att polisen försökte leda raggarkaravanen bort från staden, tog sig dessa ungdomar in i Eskilstuna och störde ordningen.

Utredningen av de brott som begicks i Eskilstuna har inletts, enligt vad jag har inhämtat. Ett femtiotal ungdomar har varit i förhör. En del av de förhörda har medgett vissa brott. Flera av ungdomarnas föräldrar har visat stor tacksamhet över att polisen uppmärksammat dem på att deras barn varit med.

Jag har också inhämtat att länspolischeferna i Södermanlands, Uppsala, Örebro, Västmanlands och Stockholms län samt ordningspolisöverintendenten i Stockholm haft överläggningar i syfte att samordna polisens insatser för att komma till rätta med de ordningsproblem som raggarna förorsakar. Eftersom dessa problem förekommer även på andra håll i landet kommer rikspolisstyrelsen att överlägga med samtliga länspolischefer och polismästare om bl. a. dessa frågor vid det polismästarmöte som styrelsen har kallat till den 10–11 december.

Jag vill slutligen upplysa att socialborgarrådet Segerström i Stockholm har sammanträffat med vissa raggare för att utröna vilka åtgärder som kan vidtas för att de skall kunna sysselsätta sig på ett meningsfullt sätt på sin fritid. Även representanter för polisen har haft upprepade kontakter med olika grupper av raggare.

Det är sådana konstruktiva åtgärder som på sikt ger utdelning.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Den fråga jag ställt riktades, som justitieministern också framhållit, till statsministern men har av denne överlämnats till statsrådet Geijer för besvarande. Jag tackar för det lämnade svaret.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder mot
vålds- och egen-
domsbrott av
bilburen ungdom*

Då jag för omkring en månad sedan, som herr Geijer också sade, hade en debatt med honom med anledning av en annan interpellation gällde det vilka åtgärder regeringen kunde väntas vidta för att nedbringa den tilltagande brottsligheten och om det med nuvarande lagstiftning finns möjligheter att hindra enskilda individer från att skjutsa sina kamrater i s. k. raggargång, därest det kan antas att föraren har anledning tro att dessa kamrater skall komma att begå brottsliga handlingar. Jag ifrågasatte om det inte med nuvarande lagstiftning skulle vara möjligt att återkalla körkortet för bilföraren vid ett sådant tillfälle eftersom han, som jag ser det, är medhjälpare vid en brottslig handling.

På denna fråga fick jag inte något entydigt svar; justitieministern sade att körkortsfrågor egentligen inte ligger inom hans ansvarsområde. Och när de inte gjorde det den 23 oktober gör de väl det inte i dag heller. Jag har därför ställt min fråga till statsministern. Anledningen till frågan är den i svaret nämnda raggarkaravanen som lördagen den 15 november invaderade Eskilstuna men också de raggarpuppträden som har förekommit på en hel del andra orter. Bl. a. har ett sådant uppträde inträffat i Sala, där två damer fick söka lasarettsvård för sina blesstyrer efter de bilburna ungdomarnas framfart.

Jag har alltså ställt frågan om körkortet kan dras in i sådana fall. Jag anser att den som medverkat som bilförare vid sådana händelser skall få körkortet indraget. Föraren är nog i regel nykter, eftersom han är rädd om sitt körkort.

Förra gången framhöll statsrådet Geijer att man inte generellt kan säga att körkortet skall dras in därför att innehavaren medverkat som förare i raggargång. Jag har dock här pekat på ett speciellt fall, där det bl. a. finns ett uttalande från en polisinspektör Svärd i Eskilstuna om att det inte bara var fråga om dråpförsök utan t. o. m. gällde mordförsök.

Jag ställer därför följande fråga till statsrådet Geijer: Delar statsrådet uppfattningen att den som medverkar som bilförare vid sådana händelser som jag här relaterat bör få sin rätt till körkortsinnehav omprövad av vederbörande länsrätt?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Fågelsbo erinrar om att han förra gången inte tyckte att han fick något entydigt svar. Men det beror ju på, som vi då talade om, att medverkan av detta slag måste bedömas från fall till fall. Jag kan alltså inte svara generellt. Men visst finns det möjligheter att här tillämpa de regler som gäller för medverkan.

Nu ställer herr Fågelsbo en konkret fråga i ett reellt fall. I och för sig, herr Fågelsbo, kan varken en domstol eller en länsrätt bindas av det som ett statsråd eller en riksdagsman säger eftersom länsrätter och domstolar självständigt skall tolka bestämmelserna. Om herr Fågelsbo tror att ett uttalande från min sida skulle ha något juridiskt värde i frågor som skall bedömas av domstolar så misstar han sig alltså. Men visst vill jag gärna säga att det har förekommit fall där jag rent personligen tycker att det vore rimligt att länsrätten drar in ett körkort.

Herr FÄGELSBO (c):

Herr talman! Jag känner mig mera nöjd med det svar som jag i dag har fått av statsrådet Geijer än med det svar jag fick förra gången.

I körkortskungörelsens 51 § 6 mom. står att körkort skall indragas "om körkortshavaren genom brottslig gärning visat påtaglig brist på hänsyn till andra eller på grund av personliga förhållanden i övrigt ej kan anses lämplig som förare av körkortspliktigt fordon".

I mitten på förra veckan läste jag i tidningarna och hörde också talas om det i radio – onsdag eller torsdag – att man i rikspolisstyrelsen hade diskuterat frågan om körkortsindragning som en preventiv åtgärd. En person som hade gjort detta uttalande namngavs också. Men en eller ett par dagar senare meddelades att detta var fel.

Det är litet förvånande med dessa uppgifter som går isär. Har statsrådet möjlighet att ge besked om detta har diskuterats i samband med den kallelse till vissa länspolischefer som nämns i det svar som jag fått?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är riktigt att vissa enskilda polismän har krävt utvidgade legala möjligheter för polisen. Några polismyndigheter har emellertid inte instämt i det, inte heller såvitt jag vet rikspolisstyrelsen. Vid de kontakter som jag haft med ansvariga polisledningar har jag inte fått intrycket att de anser sig sakna befogenheter. Jag vill alltså hänvisa till att polisen i dag har lagliga befogenheter att ingripa och att vi i varje fall f. n. inte kan se att det är behövt med några lagändringar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om planerna på ett nytt polishus i Sollentuna

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Romanus* (fp) den 20 november anmälda fråga, 1975/76:114, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat mig dels om regeringen är beredd att snarast lämna projekteringsuppdrag för nytt polishus i Sollentuna, dels när polisens anställda i Sollentuna kan räkna med att få arbeta i godtagbara lokaler i ett nytt polishus.

Regeringen har i dag gett byggnadsstyrelsen i uppdrag att projektera nytt polishus i Sollentuna. Om byggnadsarbetena kan sättas i gång enligt föreliggande planer, dvs. den 1 oktober 1976, kan lokalerna vara färdiga i juni 1978.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! I våras diskuterade vi här i riksdagen Sollentunas polishus. Jag hade tillsammans med några andra ledamöter i en motion begärt att Solna kommun skulle få projekteringsuppdrag så att man kunde ha en handlingsberedskap och sätta i gång och bygga i höst, om det bleve

Torsdagen den
27 november 1975

*Om planerna på ett
nytt polishus i
Sollentuna*

erforderligt av sysselsättningsskäl. Jag påpekade att förhållandena i Sollentuna polishus inte kan accepteras.

Nu har yrkesinspektionen avlämnat en rapport om polisens lokaler i Norrviken, som är ett av de två arbetsställen som polisen har i Sollentuna. I rapporten sägs bl.a. följande:

Barack avsedd för matrum är ej möblerad och är i mycket dåligt skick. Piketrum skall ej användas som matrum.

Telefonväxels rum är alldeles för litet och saknar fläktventilation.

Mottagningen för allmänheten är för liten och är olämpligt placerad alldeles invid entrédörren, som även används som intag för häktade personer, som skall placeras i cell.

Rum för avvisitering är olämpligt placerat intill allmänhetens utrymme. Stor risk för skador föreligger på grund av rummets inventarier.

Glasvägg mellan trappa och allmänhetens utrymme skall vara av splittrfritt glas. Vilket den alltså inte är.

Hela cellavdelningen är dåligt ventilerad. Stark lukt av föroreningar kändes trots att cellerna vid inspektionen var rengjorda och tomma.

Celldörrarna saknar spärr mot uppslagning inifrån cellen, varför stor risk föreligger för skador på personalen.

Cellavdelningen saknar skyddslarm.

Omklädningsrummen saknar tvättmöjligheter och ventilationen är närmast obefintlig. Ett omklädningsrum användes även som vapenvårdsrum.

Förhörssrummet är olämpligt placerat en trappa upp. Person som skall förhöras måste föras upp genom en trång svängd trappa.

Den kvinnliga personalen saknar kapprum och toalett med förrum.

Läkarens rum skall förses med tvättställ.

Nivåskillnad i gången mellan nya och gamla byggnaden skall varningsmarkeras.

Rapporten fortsatte med ytterligare några punkter. Slutsatsen är att man uppmanar polisen att skaffa nya och ändamålsenliga lokaler och begär besked före den 30 november 1975.

Herr talman! Jag beklagar att projekteringen inte har satts i gång tidigare. Det måste vara pinsamt för en statlig myndighet att få en sådan rapport från yrkesinspektionen, och det borde inte heller ha behövts. Hur skall staten kunna ställa krav på de enskilda arbetsgivarna, när staten själv erbjuder sin personal sådana arbetsförhållanden?

Jag ber att få tacka för svaret som jag har fått av justitieministern. Det är bra att ett sådant projekteringsuppdrag nu har lämnats. Men jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga, mot bakgrund av den rapport som jag här har läst upp: Finns det inte någon möjlighet att få lokalerna färdiga snabbare än till juni 1978? Jag skulle vara tacksam, ifall sådana möjligheter kunde prövas.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det var inga nyheter som herr Romanus kom med här – vi har länge känt till att lokalerna varit dåliga.

Nu är det ofta emellertid så att man måste samordna sådan byggnadsverksamhet, och i det här fallet har det varit nödvändigt att samordna den med vissa problem på domstolssidan. Det är förklaringen till att det inte har fattats något beslut i ärendet förrän i dag.

På den fråga som herr Romanus ställde sist här är svaret nej. Det går inte att göra byggnadsarbetet fortare.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det lönar sig väl inte att rota för mycket i historieskrivningen här. Jag har nog den uppfattningen, att det borde ha kunnat gå att lösa dessa samordningsproblem snabbare, varför arbetena skulle ha kunnat sättas i gång tidigare. Då hade det inte varit nödvändigt att t. o. m. – så som man har gjort nu – gå förbi Sollentuna och släppa fram projekt som legat efter Sollentuna på myndigheternas lista över angelägna nybyggnader. – Men det är som det är med den saken.

Nu har i alla fall projekteringsuppdrag lämnats i dag, och om och i den mån yrkesinspektionens rapport eller de frågor som jag har ställt här har kunnat bidra till det är jag naturligtvis glad.

Jag skulle ytterligare vilja säga att det enligt min uppfattning, som jag fått vid mina kontakter med myndigheterna, finns möjlighet att, om man verkligen vill, snabbare få fram nya lokaler genom att man överväger olika former att gå till väga, kanske genom att först projektera en del av byggnaden och starta byggnadsarbetet där. Jag skulle därför vilja vädja till justitieministern att pröva frågan en gång till mot bakgrund av den så ovanligt skarpa rapport som yrkesinspektionen här har lämnat. Justitieministern måste väl ändå erkänna att det är sällan man får en så entydig rapport från yrkesinspektionen om statlig arbetsplats – lyckligtvis, vill jag tillägga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om åtgärder mot luftföroreningar från bilar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Kristinehamn (vpk) den 14 november anmälda fråga. 1975/76:101, till herr jordbruksministern, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn har frågat jordbruksministern, om han anser att kontrollen av bilavgasbestämmelsernas efterlevnad måste förstärkas och om regeringen har övervägt att skärpa lagstiftningen på området. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

På uppdrag av regeringen träffade statens trafiksäkerhetsverk i november 1974 en överenskommelse med AB Svensk Bilprovning, enligt

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Om åtgärder mot luftföroreningar från bilar

vilken Svensk Bilprovning skulle undersöka avgasutsläppen från ett representativt urval begagnade bilar och serietillverkade nya bilar. Undersökningarna, som skulle omfatta ca 1 800 prov, är avsedda att pågå till utgången av år 1976.

Undersökningarna har satts i gång med hänsyn till att en utökad kontrollverksamhet på bilavgasområdet utgör en naturlig konsekvens av de åtgärder som hittills har vidtagits i Sverige för att begränsa luftföroreningar genom bilavgaser. En utökad avgaskontroll utgör vidare en förutsättning för att de införda bestämmelserna, framför allt de skärpta bestämmelserna för 1976 års och senare års bilmodeller, skall få avsedd effekt. Undersökningsverksamheten skall ge underlag för bedömningar i fråga om utformningen av en utökad kontroll.

Undersökningarna har hittills redovisats till ungefär en tredjedel. Resultaten bekräftar enligt min mening, liksom resultaten av vissa undersökningar som har utförts genom naturvårdsverkets försorg, behovet av en skärpt kontroll av avgasbestämmelsernas efterlevnad. Jag kan därför försäkra herr Magnusson – även om jag inte delar den av honom citerade uppfattningen att det skulle vara tveksamt om avgasbestämmelserna över huvud taget har gett någon effekt – att bilavgasfrågan och särskilt kontrollfrågan kommer att följas med största uppmärksamhet av regeringen.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga, som jag uppfattar som mycket positivt.

Vid två tillfällen har naturvårdsverket utfört undersökningar på det här området, och de har redovisats i tidningen Miljöaktuellt. Man har granskat 1974 och 1975 års modeller, och vid den första undersökningen visade det sig att 47,5 % av bilarna släppte ut mer koloxid och kolväte än vad som är tillåtet.

Vid den andra undersökningen granskades enbart bilar av 1975 års modell. 38 % släppte nu ut koloxid och kolväte över de gränsvärden som finns angivna i bilavgaskungörelsen. Från naturvårdsverkets sida bedömer man resultaten som väldigt nedslående och anser att bestämmelserna efterlevs så dåligt att det är tvivelaktigt om de ger någon luftvårdseffekt alls.

Det här innebär ju i stort att varannan bil inte klarar avgaskraven. Detta leder till, menar naturvårdsverket, att kontrollen av att bestämmelserna efterlevs måste skärpas betydligt för att effekten av lagstiftningen skall bli vad man väntat sig, inte minst med tanke på att det nu kommer strängare krav på 1976 års modeller. Och det är ju helt klart att om inte ens de nuvarande bestämmelserna följs, så blir läget ännu mera bekymmersamt när de strängare kraven träder i kraft.

Samma tidning framhåller också att bilarna svarar för ungefär hälften av de luftföroreningar som släpps ut i Sverige. Det visar att det är inget litet problem det handlar om. Nog måste det vara en väldigt angelägen uppgift att försöka begränsa avgaserna så långt det är tekniskt möjligt;

jag finner det tillfredsställande att kommunikationsministern här ger uttryck för den tanken.

Efter vad jag förstår är det ett stort problem att följa upp kontrollen. Naturvårdsverket har gett vissa exempel på vad man menar borde göras. Man anser bl. a.:

1. Bilfabrikanterna måste ta ett större ansvar för att bilarna klarar kraven även i praktiken och inte bara vid typbesiktningen.
2. Avgaskontrollen vid de årliga kontrollbesiktningarna måste förbättras så att de bilar som har för höga utsläpp upptäcks.
3. Verkstädernas service på det här området måste förbättras. Testresultat från bl. a. USA har visat att avgasreningssystemen kan ge dåliga resultat på grund av bristande service.

Jag vill fråga, om det är sådana här åtgärder statsrådet har i tankarna när han talar om att regeringen nu skall följa upp kontrollen och göra den effektivare.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag är helt överens med herr Magnusson i Kristinehamn om att det här är en allvarlig fråga, som man måste ägna all tänkbar uppmärksamhet; det framgick ju också av mitt svar.

De resultat som hittills lagts fram inom ramen för den pågående undersökningsverksamheten avser s. k. efterkontroll av nya bilar av årsmodell 1975 och av sju olika fabrikat. Det har konstaterats att 38 % av fordonen inte uppfyller de avgaskrav som gäller för nya fordon. Trafiksäkerhetsverket kommer nu att med berörda tillverkare och generalagenter ta upp frågan om de åtgärder som är nödvändiga med hänsyn till undersökningarnas resultat. Jag har själv för avsikt att från trafiksäkerhetsverket begära en redogörelse för dessa kontakter som verket skall ha med tillverkarna och agenterna – och för de resultat som man därvid har uppnått – för att vi i regeringen hela tiden skall kunna följa frågan i samma takt som trafiksäkerhetsverket nu ämnar agera.

Det får utgöra svaret på herr Magnussons tillägsfråga – och om de åtgärder som han nu räknar upp skall innefattas i denna verksamhet. Självfallet skall man inte försumma någon åtgärd som kan tänkas göra nytta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om indragningen av SJ:s sovvagnsförbindelse Nässjö–Jönköping–Falköping–Stockholm

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Björcks i Nässjö (m) den 19 november anmälda fråga, 1975/76:107, och anförde:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har frågat mig om jag anser det

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om indragningen
av SJ:s sovvagnsför-
bindelse Nässjö
–Jönköping–Falkö-
ping–Stockholm*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om indragningen
av SJ:s sovvagnsför-
bindelse Nässjö
–Jönköping–Falkö-
ping–Stockholm*

lämpligt att SJ har dragit in viss sovvagnsförbindelse Nässjö–Stockholm samt om jag ämnar vidta några åtgärder för att återupprätta förbindelsen.

Genom bl. a. omlokaliseringen av tre statliga verk till Jönköping har SJ:s resandeunderlag i Jönköpingsområdet ökat. SJ har därför förbättrat dagtågförbindelserna mellan Jönköping och Stockholm dels via Nässjö, dels via Falköping.

Samtidigt med dessa förbättringar har SJ dragit in viss sovvagnsförbindelse mellan Nässjö och Stockholm via Jönköping och Falköping. Indragningen har skett med beaktande av det resandeunderlag som omlokaliseringen medfört.

Jag vill i sammanhanget påpeka att SJ enligt uppgift i god tid informerade bl. a. berörda kommuner om trafikomläggningen. Jag vill också framhålla att det faller inom SJ:s eget ansvarsområde att besluta om trafikomläggning av det här slaget.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Min fråga till herr kommunikationsministern – och jag ber att få tacka för svaret på den – är föranledd av ett, som människorna uppfattar det, typiskt exempel på hur den ena handen inte vet vad den andra gör inom den statliga sektorn.

Bakgrunden är att samtidigt som tre statliga verk startar sin verksamhet i Jönköping, den 1 juli, drar SJ in – icke "en viss sovvagnsförbindelse" som det står i svaret, utan den enda sovvagnsförbindelsen Jönköping–Stockholm och åter. Ett fjärde statligt verk kommer dessutom till Jönköping 1977. Det är sålunda ett stort antal människor med behov av goda kommunikationer med huvudstaden som här drabbas.

När inrikesutskottet besökte Jönköping för fjorton dagar sedan, besöktes också de statliga verken. Vi riksdagsmän från länet som var med då fick från de utlokaliserade verkens ledningar höra hur man ogillade att den här förbindelsen hade försvunnit. Man tyckte från deras sida att det var olyckligt, och man pekade på att utlokaliseringen har medfört att en hel del tid förspills till resande – tid som man förut kunde använda till arbete i arbetsrum eller sammanträdesrum. Genom denna indragning har, påpekade man, arbetsmöjligheterna ytterligare försämrats.

Herr talman! Det talas ofta i sådana här sammanhang om att resandeunderlaget har försämrats. Detta är ofta en sanning med modifikation. Vad har hänt i detta fall? Det är möjligt att det har blivit en sänkning av resandeunderlaget, men det är i så fall delvis SJ:s eget fel. Tidigare gick denna förbindelse från Jönköping till Stockholm kl. 22.45. Det var en bra tid. Man kunde ha sammanträden på kvällen och ändå hinna med förbindelsen, och man kunde även ha sammanträden eller möten i orter som låg en bit ifrån Jönköping. Sedan tidigarelades den här förbindelsen med ungefär en timme, så att möjligheterna att utnyttja den minskade. Då minskas naturligtvis resandeunderlaget samtidigt.

Herr talman! Jag tycker att detta är beklagligt, och jag tror att det är många i de aktuella bygderna som hoppas att vi skall återfå sovvagnsförbindelsen Nässjö–Jönköping–Stockholm och vice versa.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om indragningen
av SJ:s sovragsför-
bindelse Nässjö
–Jönköping–Falkö-
ping–Stockholm*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga utöver det svar som jag har lämnat till herr Björck i Nässjö. Möjligen skulle det vara att vi, inom ramen för den knappa tid som ett frågesvar ger oss, kanske lättare hade kunnat diskutera saken om herr Björck kommit med någon siffra berörande reseunderlaget.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag är medveten om att resandeunderlaget när det gäller den här förbindelsen väl inte har varit så stort som man kanske kunnat önska. Men det har, herr talman, sina förklaringar, och jag har angett en av dem, nämligen att tiderna för förbindelsen har passerat sämre och sämre. Orsaken till tidtabellförändringarna har jag inte fått klar för mig.

Jag vill i sammanhanget påpeka att det är tacknämligt att dagtågförbindelserna mellan Stockholm och Nässjö–Jönköping har förbättrats. Det är vi tacksamma för, och förbindelserna utnyttjas också i hög grad. Men det löser inte alla de problem som finns. Nu blir resultatet att människorna utnyttjar flyget i långt större utsträckning än vad som hade varit nödvändigt.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö säger att han inte kan förstå detta med att man ändrat avgångstiden för tåget. Jag tror att herr Björck har rest med både tåg, flyg och andra kommunikationsmedel i så pass många år att han har hunnit lära sig, liksom vi andra har lärt oss, att vid tidtabellsändringar som SJ tvingas göra av en rad skäl, uppstår det situationer som innebär att man måste – av orsaker som inte direkt kan härledas till den aktuella orten eller det aktuella området – ändra avgångs- eller ankomsttider.

Det är bara så att man inte kan räkna med att en fastlagd tid skall vara oförändrad för all framtid. Jag tror att vi måste ta med det också i en sådan här bedömning.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag har haft anledning att resa mycket under många år och har självfallet haft möjligheter att studera hur tidtabeller har förändrats. Tyvärr har jag då och då varit med om att tidtabellerna förändrats i sämre riktning, och då har som ett brev på posten också kommit nedläggningar.

Det är den tendensen som jag tycker är litet sorglig i detta sammanhang. Människorna har i vissa sammanhang fått intrycket att man medvetet sökt slå ihjäl en viss förbindelse. Det är möjligt att det i en del fall inte alls har förhållit sig på det sättet, men det är alltså ett mycket olyckligt intryck som jag och många med mig dess värre har fått.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
förhindra avbe-
manning av
Simpnäs lotspass-
ningsställe*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö är väl litet splittrad. I sin förra replik uttalade han en mängd beröm över alla de förbättringar som har skett i fråga om dagförbindelserna. Nu har han snabbt konstaterat att de flesta förändringarna har blivit till det sämre. Jag skulle tro att sanningen ligger någonstans mitt emellan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om åtgärder för att förhindra avbemannning av Simpnäs lotspassningsställe

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Johanssons* i Hållsta (c) den 19 november anmälda fråga, 1975/76:110, och anförde:

Herr talman! Herr Johansson i Hållsta har frågat mig om jag är beredd att medverka till att planerna på avbemannning av Simpnäs lotspassningsställe inte kommer till utförande.

Som ett led i den fortgående anpassningen av sjöfartsverkets service till utvecklingen inom sjöfarten har verket föreslagit viss omorganisation av lotspassningsverksamheten beträffande norra infartsleden till Stockholm, den s. k. Furusundsleden. Förslaget innebär bl. a. att den lotspassning som f. n. sker vid Simpnäs överförs till Svartklubbens lotsplats.

Flera berörda myndigheter och organisationer har yttrat sig över sjöfartsverkets förslag. Ärendet bereds f. n. inom kommunikationsdepartementet. Jag vill därför inte nu uttala mig i frågan.

Herr JOHANSSON i Hållsta (c):

Herr talman! Svaret säger ju inte någonting direkt, men jag vill ännu så länge vara optimist och tolka svaret på det sättet, att kommunikationsministern mycket noga kommer att tänka över frågan. Därför vill jag också tacka för svaret.

Lotspassningsstället vid Simpnäs är bemannat med lots och sju båtsmän, och man har en utrustning med god teknisk standard. Så sent som 1973 investerades med AMS-medel 250 000 kr. för lotsnings- och sjöräddningsverksamhet samt enligt uppgift ytterligare ca 200 000 kr. för förbättringar i bostadsbyggnader. Från såväl försvars- som sjöräddnings-synpunkt är detta bemannade passningsställe mycket angeläget. Det kan framhållas att Simpnäs på grund av sin strategiska placering i ytterskärgården i anslutning till militärt skyddsområde vid ett flertal tillfällen har kunnat lämna upplysningar till försvaret om okända utländska fartygs rörelser i området. Motsvarande informationer kommer inte att kunna lämnas från Svartklubbens passningsställe.

Även vad gäller sjöräddning och allmän kustövervakning med hänsyn till bl. a. bofast kust- och skärgårdsbefolkning samt ett ökande antal fri-

tidsbåtar med allt längre brukssäsong är en avbemannning av Simpnäs oförsvarlig.

Sedan flera år avsätter länsstyrelsen och andra regionala organ, exempelvis företagareföreningen, lantbruksnämnden, länsarbetsnämnden m. fl., betydande personella resurser för arbetet med länets skärgård. Bakgrunden är den kraftiga befolkningsminskningen i skärgården. Folkmängden på de ca 115 bebodda öarna uppgår f. n. till ungefär 6 000, mot 12 000 invånare 1945. Utflyttningen har framför allt orsakats av ett minskat antal arbetstillfällen. Lönsamheten i de traditionella skärgårdsnäringarna jordbruk, fiske och sjöfart har successivt försämrats. Utvecklingen har medfört att servicen för de kvarboende har försämrats i många avseenden. Skolor och butiker har lagts ned, och vissa reguljära kommunikationer har dragits in.

I länsstyrelsens skärgårdsutredning. En levande skärgård, som lades fram 1974, har konstaterats att det finns många viktiga skäl som talar för att denna negativa befolkningsutveckling nu måste brytas och åtgärder sättas in som garanterar fortsatt bosättning i skärgården. I en skrivelse till regeringen i mars 1974 har länsstyrelsen redovisat dessa skäl och förslag till åtgärder. På statsministerns initiativ har därefter tillsatts en arbetsgrupp inom jordbruksdepartementet med uppgift att utarbeta en proposition avseende landets skärgårdar.

Förutsättningarna för att ha kvar en bofast befolkning i skärgården är givetvis direkt avhängiga av möjligheterna att erhålla meningsfulla och angelägna sysselsättningstillfällen. För att följa upp skärgårdsutredningens förslag i dessa frågor har länsstyrelsen bildat ett s. k. skärgårdsråd. I rådet finns representanter för länsstyrelsen, landstinget, kommuner och skärgårdens intresse- och kontaktorganisation SIKO. Arbetet i rådet innebär bl. a. att slå vakt om den sysselsättning som finns i dag men också att skapa förutsättningar för tillkomsten av nya arbetstillfällen. Förslaget om att avbemannas Simpnäs går därför i rakt motsatt riktning mot skärgårdsrådets intentioner.

Herr talman! Eftersom den tillmätta taletiden nu är ute skall jag sluta med att bara framhålla vikten av att lotsbevakningsstället vid Simpnäs får bli kvar just med hänsyn till den pågående avfolkningen av skärgården.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Johansson i Hållsta läste här ur bl. a. länsstyrelsens yttrande och andra handlingar som jag också kände igen och som vi har i departementet. Jag kan försäkra herr Johansson att både det materialet och andra handlingar kommer att tas i beaktande den dag då regeringen fattar sitt beslut.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
förhindra avbe-
manning av
Simpnäs lotspass-
ningsställe*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om den svenska
vete hjälpen till
Bangladesh*

Fru statsrådet SIGURDSEN erhö ll ordet för att besvara herr *Börjessons* i Falköping (c) den 19 november anmälda fråga, 1975/76:111, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har bett mig redogöra för hur den svenska vete hjälpen till Bangladesh organiserats och resultatet av hjälpen.

Sveriges vete hjälp till Bangladesh uppgick till sammanlagt 50 000 ton under budgetåret 1974/75. Därav lämnades 40 000 ton som katastrofhjäl p, medan återstoden lämnades inom ramen för det reguljära biståndet. Innevarande budgetår har inget svenskt vete bistånd hittills utlovats.

I Bangladesh har staten hand om all livsmedelsimport, både den biståndsfinansierade och den som upphandlas på kommersiella villkor. Staten har också ensamrätt på distributionen inom landet av det importerade vetet. Eftersom det svenska vetet ingår i det allmänna distributions systemet är det inte möjligt att följa dess väg till konsumenten.

Enligt tillgänglig statistik för första halvåret 1975 från Bangladeshs regering och från internationella livsmedelsprogrammet såldes drygt hälften av det importerade vetet mot ransoneringskort till subventionerade priser till befolkningen i de fem största städerna och till behövande grupper på landsbygden. Vid sidan härav går ca 30 % till kategorier för vilka staten har försörjningsansvar och som inte på annat sätt får ransoneringskort, bl. a. polis, militär och övriga statsanställda. Ransonerings korten till dessa grupper har närmast karaktären av löneförmån in natura. Omkring 10 % av det importerade vetet användes för utspisningsprogram i bristområden. Att det inom distributions systemet förekommer svinn kan befaras.

Vi är medvetna om att den utländska vete hjälpen på grund av utformningen av ransonerings systemet endast i begränsad omfattning har nått fram till de mest behövande människorna på landsbygden. Detta har vid olika tillfällen påtalats av Sverige och andra länder som ger Bangladesh livsmedelshjäl p.

Som svar på frågan om resultatet av hjälpen vill jag framhålla att utan det omfattande internationella livsmedelsbiståndet till Bangladesh, varav de svenska veteleveranserna utgör en mindre del, hade Bangladesh under åren 1974 och 1975 troligen drabbats av en allvarlig hungerkatastrof.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först tacka fru statsrådet Sigurdson för den redogörelse jag erhållit för den svenska vete hjälpen till Bangladesh.

Bakgrunden till min fråga är vissa pressuppgifter som den senaste tiden förekommit rörande vete hjälpen till Bangladesh. I dessa pressuppgifter görs det gällande att huvudparten av det svenska vete biståndet inte nått fram till de svältande människorna. Det är självklart att sådana informationer skapar oro och beklämning, inte minst bland alla dem som i skrivelser och manifest krävt att riksdag och regering skulle gå in med

ett katastrofbistånd till Bangladeshs svältande människor för att rädda dessa människor från svältdöden.

Jag vill erinra om den debatt som fördes i riksdagen den 12 december i fjol. Med hänsyn till vårt svenska veteöverskott och den katastrofsituation som rådde i Bangladesh ansåg man att extra hjälpinsatser borde sättas in där.

Det kan också finnas anledning att påminna om den kraftiga manifestation – i form av namnlistor med 250 000 underskrifter från bl. a. kyrkorna – som krävde ökade hjälpinsatser i form av veteleveranser till Bangladesh för att därmed rädda människoliv. Dessa opinionsyttringar bars fram av en vilja av att hjälpa de hungrande människorna i Bangladesh från svältdöden.

Vi har genom statsrådets redogörelse fått klart besked om att hjälpen endast i begränsad omfattning nått fram till de mest behövande människorna på landsbygden. Det är beklämmande – säkert är det många människor som hade kunnat räddas undan svältdöden om de hade fått vetet.

Låt oss ta lärdom av det skedda. Vi måste fortsättningsvis skärpa vår vaksamhet så att det inte upprepas. Målsättningen i biståndsarbetet måste vara att om hjälp skall lämnas, hjälpen verkligen skall nå fram till dem som hjälpen avser och inga andra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om statsbidraget till enskilda organisationers u-landsprojekt

Fru statsrådet SIGURDSEN erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) den 20 november anmälda fråga, 1975/76:115, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig dels om jag bedömer att SIDA skall kunna upprätthålla principen att inga välmotiverade ansökningar om bidrag till enskilda organisationers u-landsprojekt skall behöva avslås detta budgetår av brist på pengar, dels huruvida jag, om så inte är fallet, avser att föreslå tilläggsanslag.

Enligt vad jag har erfarit från SIDA har de enskilda organisationerna kommit in med framställningar som sammanlagt skulle medföra större utbetalningar under innevarande budgetår än som står till SIDA:s förfogande för ändamålet.

Inom verket genomförs f. n. en omsorgsfull bedömning av de inkomna bidragsansökningarna. Detta arbete beräknas vara klart i januari 1976. Först vid denna tidpunkt torde det vara möjligt att bedöma om välmotiverade projekt riskerar att avslås på grund av brist på pengar.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Enskilda organisationer, framför allt kyrkorna men också

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

---

*Om statsbidraget
till enskilda
organisationers
u-landsprojekt*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om statsbidraget
till enskilda
organisationers
u-landsprojekt*

andra, gör viktiga insatser i fattiga länder. Ofta förskräcks vi av väldigheten i den misär som är verklighet för huvuddelen av jordens befolkning. Men vi får aldrig glömma att det är enskilda människor det handlar om. Om vi till en mycket låg kostnad via frivilliga insatser kan borra brunnar så att en by får vatten, rädda barn från att bli mentalt störda av undernäring och ge ungdomar yrkesutbildning, betyder det oerhört mycket för de människor som nås av insatserna. Dessutom är u-ländernas kanske största utmaning att skapa förutsättningar för ett aktivt folkligt deltagande i arbetet på utveckling. Kyrkor, fackföreningar, ungdomsrörelser, Kooperation kan genom sina insatser stärka de folk-rörelser som byggs upp i u-länderna. Det har en betydelse som för långt utöver de konkreta projekten.

Också för att hålla uppe och öka stödet i Sverige för en mera solidarisk u-landspolitik är de frivilliga organisationernas insatser i u-länderna oerhört viktiga. Den statliga biståndspolitikerna bygger på att vi ger stöd till u-ländernas egna utvecklingsplaner, allt oftare i form av finansiell förstärkning. Det är en riktig utveckling. Men samtidigt blir biståndet alltmer anonymt. Det går i allt högre grad in i en allmän budget i de länder vi stöder. Därmed blir det för den svenska opinionsbildningen allt viktigare att det vid sidan om det statliga biståndet finns frivilliga organisationer som gör egna insatser på fältet och som direkt och påtagligt kan föra in u-landsvardagen i vår svenska verklighet.

Därför är det glädjande att intresset från enskilda organisationer för att göra insatser i u-länderna växer. Förutom kyrkorna är också humanitära organisationer, solidaritetsrörelser och fackföreningar villiga att göra större insatser än tidigare.

Regeringen och riksdagen konstaterade i våras att inga ansökningar som uppfyller de krav SIDA ställer behövt avslås av brist på medel. Regeringen bedömde att den föreslagna ramen på 35 milj. kr. skulle vara tillräcklig för att alla projekt som uppfyller de allmänna kraven också det här året skulle få bidrag. Nu är läget det att de 35 miljonerna redan har fördelats. Det finns ansökningar om ytterligare 17 milj. kr. under behandling. Större delen av dem torde vara väl motiverade. Nästa ansökningstillfälle infaller i mars 1976. En rad nya ansökningar kommer då in. Är nu statsrådet Sigurdsen beredd att acceptera att SIDA omfördelar sina anslag för att kunna bifalla dessa ansökningar? Om det inte går, är fru Sigurdsen då beredd att föreslå tilläggsanslag?

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Herr Wikström åberopade i sin fråga att det skulle finnas en princip om att ingen väl motiverad ansökning skulle avslås. Någon sådan princip finns inte fastslagen av vare sig regering eller riksdag. De enskilda organisationernas verksamhet måste lika väl som det bilaterala eller det multilaterala biståndet ske inom vissa givna ekonomiska ramar. Det kan finnas mycket väl motiverade insatser som våra programländer vill ha hjälp med, men man har fastställt en ekonomisk ram för verk-

samheten inom olika länder. Det måste givetvis vara så också när det gäller de enskilda organisationerna. Men jag instämmer i vad herr Wikström säger, att de enskilda organisationernas verksamhet i u-länderna utgör ett mycket värdefullt komplement till den statliga biståndsverksamheten.

Enligt ett meddelande som jag i dag har fått från SIDA bedömer man vid en preliminär genomgång av ansökningarna att de tillgängliga medlen torde komma att räcka. Jag vet inte vilka möjligheter SIDA har att göra omfördelningar inom budgeten om det skulle visa sig att medlen inte räcker. I princip tycker jag emellertid att det är riktigt att vi har fastställt ekonomiska ramar som måste vara avgörande för den hjälp som vi ger.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är riktigt att vid riksdagens behandling i våras förelåg en folkpartireservation där man krävde att riksdagen direkt skulle uttala att inga välmotiverade insatser av missionen och andra frivilliga organisationer heller i fortsättningen skall bli utan bidrag på grund av brist på medel. Hittills har de anslagna medlen räckt, men av debatten framgår klart att man från regeringens och riksdagsmajoritetens sida hävdade att om det skulle visa sig att det fanns välmotiverade ansökningar så skulle dessa bifallas. Jag tycker att det är ett ganska märkligt resonemang att man får nöja sig med de medel som anslagits. Så fastlåst kan det naturligtvis inte vara att biståndsministern inte skall vara beredd att pröva projekt som de fackliga organisationerna och kyrkorna planerar och som bedöms vara välmotiverade. Jag har uppfattat det så att en av biståndsministerns väsentligaste uppgifter måste vara att verka för ett ökat bistånd. Den här administrativa synpunkten att vi fastlagt ett visst belopp kan man avdela någon administratör på lägre nivå att tala för.

Jag skulle alltså vilja offerera bistånd till biståndsministern när det gäller att hävda möjligheterna inom regeringen att ge tilläggsanslag när det nu visar sig att det finns välmotiverade ansökningar. Jag är glad om beskedet från SIDA i dag skall tolkas så att man kan hitta andra vägar för att tillmötesgå de här ansökningarna. Men skulle så inte vara fallet måste det vara en gemensam uppgift för oss att se till att väl motiverade ansökningar från fackligt och kyrkligt håll och från andra organisationers sida verkligen kan bifallas under detta budgetår.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Jag vill ge herr Wikström rätt i att mina uppgifter inom regeringen är att ha ansvaret för biståndet och att verka för ett ökat bistånd. Här har herr Wikström gjort en alldeles riktig bedömning.

Att pröva dessa ansökningar är just vad SIDA skall göra. Man håller nu på att gå igenom alla ansökningar, och givetvis skall de prövas. Men man kan i dag inte säga att alla ansökningar är välmotiverade. Det går i dag heller inte att säga om de disponibla medlen kommer att räcka. Men enligt de uppgifter jag fått i dag på förmiddagen verkar det som

Torsdagen den
27 november 1975

*Om alkoholforsk-
ningsinstitutets
beroende av
forskningsanslag
från bryggeriindu-
strin*

om anslaget skulle räcka till.

Jag vill alltså hävda att för all verksamhet måste de ekonomiska ramarna vara avgörande.

Jag hälsar också med tillfredsställelse det ökade intresset från bl. a. fackligt håll för biståndsverksamhet i u-länderna. Detta har jag särskilt noterat i budgetpropositionen.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Rent allmänt gör jag den bedömningen att de ansökningar som lämnas in till SIDA från kyrkliga och fackliga organisationer är mycket väl underbyggda. Om man ser till utfallet under de senaste åren tror jag att beträffande de ansökningar på 17 milj. kr. som nu ligger inne är rimligen ca 11 å 12 milj. kr. väl motiverade. Jag har bara tagit del av några av ansökningarna, men jag tror att man vågar göra detta påstående.

Vi är alltså överens både om principerna för prövningen och om det önskvärda i att man kan tillgodose välmotiverade ansökningar. Jag tycker faktiskt att fru Sigurdsen låter mycket bättre när hon talar som biståndsminister än då hon är ett eko av finansministern.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Om alkoholforskningsinstitutets beroende av forskningsanslag från bryggeriindustrin

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) den 19 november anmälda fråga, 1975/76:112, till herr finansministern, och anförde:

Herr Westberg i Ljusdal har frågat finansministern om han anser det tillfredsställande att det enda svenska alkoholforskningsinstitutet under en följd av år varit beroende av *forskningsanslag från bryggeriindustrin*. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Till den forskning som bedrivs vid institutionen för teoretisk alkoholforskning vid Karolinska institutet utgår jämförelsevis stora externa forskningsanslag. Dessa anslag utgår till övervägande del från statens medicinska forskningsråd. De anslag som utgått till institutionen från bryggerinäringen upptar knappt 7 % av de externa medlen. I relation till de totala resurserna vid institutionen är andelen lägre än 3 %. Jag har vidare upplysts om att dessa medel inte är förbundna med villkor i något hänseende. Medel utdelas från bryggeriindustrin efter granskning av ansökningarna av ett särskilt vetenskapligt råd. Detta råd – Malt-drycksforskningsrådet – har under de senaste åren delat ut ca 130 000 kr. per år till olika alkoholforskningsprojekt, därav även sådana av samhällsvetenskaplig natur. Medicinska forskningsrådets anslag till alkoholforskning har under de senaste åren belöpt sig till ca 1,5 milj. kr. årligen.

Alkoholforskningen vid Karolinska institutet är sålunda inte beroende av forskningsanslag från bryggerinäringen.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Om alkoholforskningsinstitutets beroende av forskningsanslag från bryggeriindustrin

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga. Jag är själv inte beredd att ta lika lätt på detta problem som jag tycker mig finna att statsrådet gör.

Under åren 1968 – 1975 har alkoholforskningsinstitutet fått ca. 150 000 kr. från Maltdrycksforskningsrådet, som är ett av bryggeriindustrin tillsatt och finansierat organ. Det är enligt min bedömning en avsevärd del av institutets externa forskningsanslag som Maltdrycksforskningsrådet svarar för. Statsrådets procentsiffror synes från denna utgångspunkt inte vara helt rättvisande. Enligt uppgifter som jag har fått måste det röra sig om åtminstone ca 10 % av de externa anslagen.

Nu säger statsrådet att han upplysts om att medlen från bryggeriindustrin inte är förbundna med villkor i något avseende. Det tycker jag är en egendomlig upplysning. Fattas bara annat, skulle jag vilja säga. Hur skulle över huvud taget något annat vara möjligt?

Det finns ingen anledning att ifrågasätta forskningsresultaten som sådana. Vad man kan ifrågasätta är i stället om bryggeriindustrin genom sina forskningspengar har kunnat påverka valet av frågeställningar för den vetenskap som bedrivs vid institutionen för teoretisk alkoholforskning. Chefen för institutionen har ansett sig kunna fastslå att alkohol på fastande mage verkar flerdubbelt starkare berusande om den intas i form av sprit än om den intas i form av öl. Maltdryckerna innehåller ämnen som i likhet med fast föda dämpar blodalkoholhalten. När dryckerna intas tillsammans med mat försvinner emellertid i stort sett skillnaden mellan öl och sprit. Samme forskare har – med utgångspunkt i experimenten med alkoholförtäring på fastande mage – konstruerat en formel. Jämförelsen mellan maltdrycker och spritdrycker blir ytterst gynnsam för maltdryckerna enligt denna formel.

I den alkoholpolitiska debatten har dessa forskningsresultat generaliserats. Man har talat om maltdryckernas låga berusningseffekt utan att klargöra att man då jämför med starksprit på fastande mage. Observera att jag inte alls ifrågasätter forskningsresultaten som sådana. Men det kan inte undvikas att man får intrycket att bryggeriindustrin här fått argument mot restriktioner i fråga om maltdrycker.

Jag finner det mycket olyckligt att man har denna koppling när det gäller forskningen, och jag vill därför fråga utbildningsministern: Har statsrådet några förslag till hur man skall komma till rätta med detta problem?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal säger: fattas bara att forskarna skulle vara beroende av anslag från bryggerinäringen. Jag har alltså påvisat att de inte är det. Det är ju herr Westberg som i sin fråga påstått att

Torsdagen den
27 november 1975

---

*Om alkoholforsk-
ningsinstitutets
beroende av
forskningsanslag
från bryggeriindu-
strin*

de är det. Vad man nu kan se av de uppgifter som är framtagna förhåller det sig så att under de nio år som institutet funnits har det sammanlagt av externa medel fått 2,2 milj. kr. Därav har under dessa år 150 000 kr. kommit från Maltdrycksforskningsrådet. Det är alltså en helt försumbar andel jämfört med den totala budgeten. Och då är ändå inte de medel som kommer direkt över statsbudgeten medräknade.

Jag vill också tillbakavisa den insinuation som herr Westberg i Ljusdal gör sig skyldig till när han beskyller forskarna för att gå bryggerinäringens ärenden. Det finns såvitt jag vet ingenting som ger anledning att uttrycka sig så. Tvärtom är all den forskning som bedrivs vid detta institut att beteckna som grundforskning, som därmed kommer vetenskapen till godo på alla nivåer.

Jag vill också som en väsentlig vägledning för diskussioner i både riksdag och kanslihus hävda att forskarna – inte minst på grundforskningsområdet – måste vara fria att själva välja sina projekt.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag har sagt klart ifrån att jag inte ifrågasätter forskningsresultaten, men när man studerar dessa problem kommer man inte ifrån att de resultat som nåtts har kunnat utnyttjas av bryggeriindustrin. Det är det förhållandet jag vill föra fram i blickfältet – för det innebär att man lätt får ett intryck av beroende, som kan vara omotiverat och inte underbyggt, men som ändå finns där genom att dessa anslag tas emot. Enligt uppgifter som jag har fått från riksdagens upplysningstjänst kommer ca 10 % av de externa anslagen från bryggeriindustrin, och det är ingen försumbar del av medlen.

För min del anser jag det mycket allvarligt att institutionen för teoretisk alkoholforskning vid Karolinska institutet tagit emot så stora anslag från alkoholindustrin både i vårt land och i USA. Samhällets alkoholforskning får inte ha den typen av beroende. Det är mycket angeläget att se till att det inte finns några som helst skäl till funderingar om att forskningen påverkas av ovidkommande intressen.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Herr Westbergs uppgift om 10 % är fel. Jag antar att han liksom jag kan räkna. Om institutet från Maltdrycksforskningsrådet har fått 150 000 kr. av 2,2 milj. kr. så blir det inga 10 %. Men det är i och för sig en detalj.

Det väsentliga är att denna forskning är obunden och att den är grundforskning. Självfallet står det sedan alla i samhället fritt att dra lärdomar av forskningsresultaten. Om vi går in i detalj finns det säkert många positiva följder på en rad samhällsområden av denna forskning.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Utbildningsministern säger att jag räknar fel. Det påståendet får syfta tillbaka på upplysningstjänsten, som sagt mig att den

egentliga forskning som det här är fråga om får ca 250 000 kr. per år av statliga medel och ca 25 000 kr. från bryggerinäringen – den andelen har upplysningstjänsten beräknat till ca 10 % och det stämmer rätt väl med min egen räkning. Sedan får utbildningsministern anse att det är fel.

Vad jag med kraft vill stryka under i den här debatten är att samhällets alkoholforskning måste vara helt fri och oberoende av alkoholindustrin, och jag hoppas att utbildningsministern delar den uppfattningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Om differentieringen av det statliga stödet till folkbildningsorganisationerna

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Nordstrandhs* (m) den 19 november anmälda fråga, 1975/76:113, och anförde:

Herr talman! Herr Nordstrandh har frågat mig om jag verkligen anser att det statliga stödet till folkbildningsorganisationerna exempelvis bör differentieras så att huvudparten av studieförbunden ytterligare förhindras att bedriva sin verksamhet på lika villkor och för alla medborgare.

Regeringen har nyligen bemyndigat mig att tillkalla sakkunniga för att utreda vissa folkbildningsfrågor m. m. Direktiven offentliggjordes förra veckan. Av dessa framgår att målen för folkbildningen allttjämt skall vara de som 1963 års riksdag lade fast. Därav följer bl. a. att när studieförbunden i sin studiecirkelverksamhet tar upp ett visst studieområde skall de ha samma statliga stöd för detta, oavsett vilket studieförbund det gäller, förutsatt att studieområdet är bidragsberättigat.

Herr *NORDSTRANDH* (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret.

Orsaken till min fråga är, som framgår av motiveringen till den, att utbildningsministern synes ha talat mot principen att stödet till folkbildningsorganisationerna skall ges lika till alla. Det skedde, efter vad jag kan se, på SAP-kongressen i höstas. I en diskussion om hur man skall stödja folkrörelserna skulle det där ha sagts, enligt uppgifter som kommit mig till handa, att man inte kan vara med om ett generellt stöd, som också skulle gå till exempelvis den moderata Medborgarskolan. Det är klart att jag reagerade när jag såg sådana uppgifter.

Jag kan ur svaret utläsa att direktiven till den nya utredningen inte skall ge sådana effekter. Samma statliga stöd skall, enligt svaret, ges för ett visst studieområde "oavsett vilket studieförbund det gäller, förutsatt att studieområdet är bidragsberättigat". – Det är gott och väl, om det bara blir så.

Jag vill gärna påtala, herr utbildningsminister, att det redan finns en

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Om differentieringen av det statliga stödet till folkbildningsorganisationerna

Torsdagen den
27 november 1975

*Om differentiering-
en av det statliga
stödet till folkbild-
ningsorganisationer-
na*

viss differentiering – åtminstone har det blivit så i praktiken på grund av de arrangemang som gjorts och de förutsättningar som givits för vissa studieområden genom framlagda propositioner.

Jag vill ju erinra om att genom olika kringgärdande bestämmelser praktiskt taget endast ett studieförbund – det utbildningsministern närliggande ABF – har fått chans och möjlighet att bedriva den lagstadgade undervisningen i svenska för invandrare. Jag vill också erinra om att riksdagens beslut måste innebära att utbildningen på arbetsplatserna kommer att läggas huvudsakligen i händerna på ett, eller möjligen två, studieförbund – icke de andra studieförbunden. Jag menar att det är mycket allvarligt, då det tidigare alltid har varit en princip att statsbidragen utgår på lika villkor till alla studieförbund. Detta har tidigare varit en kungsväg i bidragsgivningen. Jag är rädd för att vi nu är på väg åt annat håll.

Jag skulle därför vara tacksam om utbildningsministern vill säga mig att uppgifterna om att sådana tendenser kan utläsas ur yttranden på partikongressen är oriktiga.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Herr Nordstrandh är ju väl tränad i exegetikens konst och borde därför direkt kunna läsa det uttalande det gäller. Den diskussion som vi förde på partikongressen gällde i vad mån man i det utbildningspolitiska arbetet skall satsa på eftersatta grupper. Jag tror att riksdagen kommer att få leva med begränsade resurser på alla områden, och när vi har tagit principiell ställning i utbildningspolitiken har vi varit överens om att se till att de grupper som är särskilt eftersatta verkligen blir prioriterade med de åtgärder som vi vidtar. Men självfallet skall alla de studieförbund som går in i denna verksamhet arbeta på helt lika villkor. Jag har alltså på intet sätt talat emot en sådan princip. Vad jag önskar är bara att vi i allt utbildningspolitiskt arbete måste bli mycket mera konkreta när det gäller en uppsökande verksamhet för att nå fram till de grupper som är verkligen utsatta.

Vad gäller den fråga om invandrarutbildningen som herr Nordstrandh tog upp vill jag erinra om att i de direktiv som jag nämnde i mitt svar har jag bett utredningen att studera också det spörsmålet.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag har noterat herr utbildningsministerns besked och hoppas, att man skall behandla denna fråga på ett sådant sätt att verksamheten för de övriga studieförbunden kommer att bedrivas på något mera likvärdiga villkor än som f. n. faktiskt är fallet. Jag konstaterar att de uttalanden som utbildningsministern, kanske i diskussionens hetta, kunnat göra kan misstolkas och slår alltså fast, att stödet åt folkbildningsverksamheten skall ges på sådant sätt att Medborgarskolan och andra studieförbund får samma möjligheter till stöd som ABF. Är vi överens om att det bör vara på det sättet skall jag vara nöjd.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Heléns (fp) den 15 oktober anmälda interpellation, 1975/76:13, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Helén har frågat statsministern om regeringen är beredd att föreslå en snabb extra insats – i storleksordningen 500 milj. kr. – för energisparande. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Grundläggande för det energipolitiska program som riksdagen fastställde i våras är en stram hushållning med energi. Vår målsättning är att begränsa ökningen av energikonsumtionen i Sverige från tidigare ca 4,5 % till 2 % per år i genomsnitt t. o. m. år 1985 och därefter nå en nolltillväxt omkring år 1990. Inget annat industriland har ett så långtgående mål för sitt energisparande.

Jag bedömer liksom herr Helén att främjandet av en god hushållning med energi är en mycket viktig del i vår energipolitik. Liksom herr Helén anser jag vidare att intresse och engagemang för energisparande från allmänhetens sida spelar en stor, för att inte säga avgörande, roll för att nå det ambitiösa mål angående energikonsumtionen som vi har satt upp.

I syfte att nå detta mål har ett flertal såväl kortsiktigt som långsiktigt verkande åtgärder satts in. Bland dessa kan nämnas utredningar angående förbättrad energistatistik, industrins energianvändning, kommunal energiplanering och energibesiktningen. Genom bestämmelser i byggnadslagen regleras vidare tillkomsten och lokaliseringen av energikrävande industrier. Nya anvisningar och föreskrifter angående byggnadsutformning från energihushållningssynpunkt håller på att utformas. Ett omfattande forsknings- och utvecklingsprogram – till stor del avseende frågor rörande energihushållning – har fastställts. Energisparkommittén har fått sitt uppdrag utvidgat och förlängt. Kommittén har bl. a. fått i uppdrag att följa energiförbrukningens utveckling och redovisa sina bedömningar offentligt. En första rapport väntas den 1 december i år. Kommittén har vidare inlett en omfattande informationskampanj inför vintern.

Bland åtgärderna som satts in i syfte att minska energiförbrukningen ingår även energisparstödet som en viktig del. Riksdagen har hittills anvisat sammanlagt 824 milj. kr. för bidrag och lån m. m. till energibesparande åtgärder i bostäder, näringslivet m. m. Av beloppet faller på bostäder 617 milj. kr., varav 6 milj. kr. avser demonstrationsverksamhet m. m. Av återstoden avser 5 milj. kr. allmänna samlingslokaler, 50 milj. kr. kommunala och landstingskommunala byggnader, 35 milj. kr. civila statliga byggnader och 117 milj. kr. näringslivet. Av det sistnämnda beloppet faller 60 milj. kr. på industriella processer samt prototyper och demonstrationsanläggningar och 57 milj. kr. på näringslivets och trädgårdsnäringsens byggnader.

Beslut om lån och bidrag till energibesparande åtgärder i bostäder för innevarande budgetår får fattas inom en ram av 300 milj. kr. Den 30

september i år hade länsbostadsnämnderna, sedan stödet infördes våren 1974, fattat beslut om bidrag och lån på sammanlagt ca 400 milj. kr., varav ca 100 milj. kr. innevarande budgetår. Inneliggande ansökningar uppgick till sammanlagt ca 190 milj. kr. Enligt vad jag inhämtat finns medel för energisparstöd hos samtliga länsbostadsnämnder.

Till allmänna samlingslokaler hade praktiskt taget inga bidrag beviljats vid nämnda tidpunkt.

Bidrag till kommunala och landstingskommunala byggnader hade beviljats med ca 15 milj. kr., och byggnadsstyrelsen hade vid samma tidpunkt tecknat in ca 25 milj. kr. för energibesparande åtgärder i civila statliga byggnader. Kostnader för sådana åtgärder bestrids också från de investeringsanslag som står till byggnadsstyrelsens förfogande för ny- och ombyggnader.

Bidrag till energibesparande åtgärder inom näringslivet hade vid samma tidpunkt beviljats med ca 16 milj. kr. för åtgärder i byggnader. Några bidrag för åtgärder i industriella processer samt prototyper och demonstrationsanläggningar hade ännu inte hunnit beviljas. Inneliggande ansökningar uppgick till ca 108 milj. kr., varav 106 milj. kr. avsåg processer samt prototyper och demonstrationsanläggningar och resten byggnader.

Mot bakgrund av efterfrågan på energisparstöd och med hänsyn till de positiva effekter som detta stöd medför för sysselsättningen har regeringen i propositionen 1975/76:25 hemställt att ytterligare medel för energibesparande åtgärder – 150 milj. kr. för bostäder och 50 milj. kr. för näringslivet – anvisas av riksdagen på tilläggsbudget I innevarande budgetår.

Om det framöver visar sig att energikonsumtionen trots alla insatser ändå ökar mycket snabbare än förutsett, måste en beredskap finnas att ingripa med direkta begränsningar. En arbetsgrupp inom regeringskansliet kommer att under våren 1976 lämna förslag till ramlag med bemyndigande för regeringen att vid behov under icke-krisförhållanden införa reglering eller förbud mot energianvändning för vissa ändamål eller under vissa tider.

I det nämnda uppdraget till sparkommittén ingår även att undersöka vilka åtgärder som skulle kunna komma i fråga under en sådan ramlag och för varje sådan åtgärd bedöma spareffekt, konsekvenser för konsumenterna samt inverkan på produktion och sysselsättning.

Enligt vad jag inhämtat från kommittén undersöker den sådana åtgärder som exempelvis begränsning av uppvärmning av obebodda fritidshus, införandet av obligatoriska tidur för elektriska motorvärmare, begränsning av skyltbelysning m. m.

Som svar på herr Heléns fråga om en snabb extra insats för energisparande vill jag svara följande.

Sedan herr Helén ställde sin fråga har en hel del åtgärder föreslagits och vidtagits med syfte att stimulera ekonomin, skapa sysselsättning och spara energi.

Det finns fortfarande medelsreserver för energisparstöd. Regeringen har dock bedömt att ytterligare 200 milj. kr. behövs under innevarande

budgetår. Denna bedömning har skett på grundval av uppgifter som lämnats av berörda myndigheter.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är en i och för sig imponerande sparkatalog som industriministern redovisar i sitt fylliga svar. Här finns forskning, här finns satsningar på lån och bidrag samt en rad informationsåtgärder. Jag vill på inget sätt förringa detta sparprogram, utan det är vi överens om. Jag vill inte alls heller påstå att industriministern skulle vara den syndare som har vaknat senast. Jag tackar statsrådet för svaret och för den goda viljan. Men jag tror att det går att göra mer. Om inte Stålverk 80 och varvsnäringen rent arbetsmässigt dränker industridepartementet, tror jag att också industriministern måste se att det går att göra mer, och det är det jag vill diskutera en stund.

Om energisparande

Det energiprogram som riksdagen har antagit bygger på att vi skall lyckas hålla nere ökningen i energiförbrukningen. Folkpartiet har efter förmåga försökt driva på i det avseendet. Vi har också en högre ambitionsnivå när det gäller det långsiktiga sparandet. Nu skall jag inte än en gång alltför mycket i detalj gå in på det som har varit. Jag bara konstaterar att det dröjde innan regeringen vaknade. Det glädjande är alltså att det som för bara några år sedan ansågs omöjligt nu håller på att ske. Men då uppstår lätt en ny risk: att vi tror att det går galant för oss att uppnå de långsiktiga målen bara därför att inledningen, på något undantag när, ser ut att bli lyckosam. Jag tror att vi allesammans måste försöka att energiskt övertyga människorna – i de enskilda hushållen, i företagen, i samfärdseln, i handeln – om fördelarna med en bättre energihushållning. Detta är inte omöjligt, eftersom det finns en rad människor som ser ideellt på det här och som därför är villiga att hjälpa till, och eftersom det också finns andra människor, som man kan påverka med det mest effektiva medlet, nämligen omsorgen om den egna plånboken; det hjälper! Men det är från mina utgångspunkter för miljön och för människorna själva och för vår gemensamma välfärd som energisparandet är mycket viktigt, och detta är också ett av skälen till interpellationen.

När vi har sett närmare på hur regeringen har handhaft sina uppdrag från riksdagen i denna fråga tycker vi nog att man även under den gångna sommaren varit litet för passiv. Nu kan naturligtvis industriministern, som han gör här, hänvisa till det svar i sak på interpellationen som lämnades någon månad efter det att jag den 26 september offentligt hade redovisat samma syn som i interpellationen; regeringen satte sig väl ner måndagen den 29 september för att behandla den och lade sedan efter någon vecka fram sitt förslag om ytterligare 200 milj. kr. i energisparstöd. Vi menar att den summan från våra utgångspunkter tyvärr är alltför begränsad. Vi har motionerat om mera nödvändiga pengar, och nu får vi avvakta och se vad utskottsbehandlingen leder till. Jag vill därför inte föregripa den delen av diskussionen.

49

Vad frågan nu gäller är t. ex. vilket resultat hushållsansträngningarna redan har gett. Det finns naturligtvis en rad faktorer som har spelat in, i synnerhet om man tar in även företagen i bilden. Vi hade kvarvarande effekter av lagerupbyggnaden, av själva industrins kapacitetsutnyttjande, som nu har varit lågt under en period, och vi har kvar vissa effekter av den milda vintern. Men den klara minskning av oljeförbrukningen som vi fick från 1973–1974 är ändå inte lika stor här som i andra jämförbara industriländer – det finns länder som har haft betydligt större minskning.

Elförbrukningen minskade för första gången på årtionden, vilket i och för sig är mycket glädjande. Utvecklingen under år 1975 tyder på att industrin faktiskt lyckats hålla kvar något av den minskningen, men för de övriga sektorerna går utvecklingen åt alldeles fel håll. Oljeförbrukningen ser ut att bli ungefär lika stor som 1974 eller kanske t. o. m. något mindre – där har vi gynnats av klimatet. På den s. k. övrigsektorn, där alltså hushållen och handeln dominerar, har elförbrukningen emellertid ökat kraftigt. Ett färskt papper från statens industriverk bekräftar detta, och det finns de som menar att om det vill sig illa kan den ökningen bli bortåt 15 % för kalenderåret 1975. Då gäller det verkligen för regeringen och energisparkommittén att se upp med detta!

Om man ser på den totala elförbrukningen finner man att ökningen visserligen är måttlig – den håller sig inom de ramar som riksdagen har satt upp – men det är stor risk för att man bara ser på totalsiffrorna och glömmer att det finns vissa tendenser på en del viktiga områden – jag upprepar: inom hushållen och handeln – som går åt precis felaktigt håll. Det är särskilt viktigt att man genom att i tid ta itu med dessa tendenser hindrar dem att slå igenom ännu kraftigare.

Vad jag emellertid är mest inriktad på just nu är att få regeringen och energisparkommittén att tillsammans söka finna ännu flera möjligheter att förmå oss alla att spara mycket mer energi. Jag tror då att arbetet på att isolera och energisnara de äldre fastigheterna är någonting som man måste säga ännu bara har börjat. Det är, som jag ser det, mycket allvarligt att under år 1975 en rad ansökningar från enskilda husägare har blivit liggande mycket länge utan att slutligt beslut fattats därför att pengar inte har funnits, trots att alla villkor i övrigt har varit uppfyllda. Det har alltså varit klara bifallsärenden, som har blivit liggande månadsvis i länsbostadsnämnderna just med hänvisning till att pengar fattas.

Så sent som i dag upplyser bostadsstyrelsen att om inte regeringen i december talar om att styrelsen får mer pengar, måste vissa länsbostadsnämnder avslå ansökningar om pannbyten som var inlämnade i god tid före den 31 maj, då respiten gick ut – också de klara bifallsärenden. Jag undrar om inte industriministern känner till detta.

När det gäller att finna nya objekt, där åtskilligt är att hämta, är samlingslokalerna alltför litet uppmärksammade. Kyrkor och frikyrkor har såvitt jag vet ännu inte möjligheter att få del av de här lånen och bidragen, och det bör man snarast rätta till.

Jag skulle också vilja ta upp en detalj. Byten till treglasfönster är ändå någonting som har rekommenderats mycket intensivt i den statliga upplysningsverksamheten, men på den punkten är poängsättningen, såvitt jag kan se, på tok för låg i de regler som är utfärdade av bostadsstyrelsen och genom länsbostadsnämnderna – tvångsregler för kommunerna att följa när de yttrar sig över ansökningarna. Det där måste rättas till när det gäller de äldre fastigheterna, och det är också viktigt att man i de nya byggnormerna får in skärpta bestämmelser om både fönsterplacering och treglasfönster.

Innan jag lämnar frågan om lånen och bidragen skulle jag vilja säga, att kommunerna säkert gör en utomordentligt bra insats för att hjälpa fastighetsägarna till rätta både vid själva ansökningarna och i arbetet på att förbereda ombyggnaderna. Jag har själv ställt mig i kön för att se hur det fungerar, och jag har fått en utomordentlig service från den kommunala sidan. Det finns kommunala ingenjörer som alldeles frivilligt gör en fin insats för att se till, att de som söker lån och bidrag använder pengarna på bästa sätt. Men när reglerna är fel tänkta, som i fråga om treglasfönstren, kan man inte göra någonting – och därför kan jag inte bjuda hem industriministern, för fortfarande drar det i ett hörn i vardagsrummet, där vi skulle sitta. Jag får alltså lov att vänta till dess att det antingen blir möjligt att klara saken själv eller kommer ändrade regler från den statliga sidan.

Energisparkommittén har ju så småningom fått fart på sig och åstadkommit en hel rad bra resultat, men jag undrar: När nu statistiken håller på att bli så mycket bättre, skulle man inte kunna tänka sig att energisparkommittén faktiskt fick medel till att för allmänheten synligt redovisa uppställda mål för exempelvis elförbrukningen i hushåll och handel och hur man regionsvis klarar det hela, räknat per halvår eller kvartal? Jag tror att en annonsering eller t. o. m. affischspelare på offentliga platser skulle vara motiverade.

Nu kanske industriministern invänder, att sådant kan man bara gripa till under mycket dramatiska skeden när oljeschejkerna härjar som värst. Jag tror inte det. T. o. m. en vanlig vinters inbrott i Sverige är en tillräckligt dramatisk period för att människor skall titta på en sådan annons eller affisch, om de känner att den är en del i en gemensam, större ansträngning.

Vad gäller de företag som borde kunna spara energi tror jag att de allra flesta vid det här laget har gjort sina kalkyler på möjliga investeringar, som skulle föra med sig en högre energieffektivitet. Jag tror också att de ganska exakt kan räkna ut vad det kostar och hur snabbt investeringarna skulle betala sig för företaget i fråga. Men ändå finns hos många av företagen en betydande tvekan: Skall vi slå till, skall vi göra det här eller skall vi låta bli? Det är viktigt att man griper tag i det här problemet, för många av dessa investeringar borde göras nu, när vi har undersysselsättning i vissa delar av landet och vi därmed också skulle kunna hjälpa upp sysselsättningen.

Ett av skälen till att företagen är rädda är att de inte vill försämra sin likviditet just nu under lågkonjunkturen. Därför tror jag att bidragsgivningen är realistisk i det här fallet. Man kan skjuta fart på ett projekt som annars skulle dröja för länge. Genom bl. a. Ångpanneföreningens inventering vet man att det går att spara mycket genom ett samarbete mellan företagen och kommunerna för att utnyttja spillvärmen. Industriministern har ju personligen intresserat sig för hur man i Luleåregionen skall kunna få in ett sådant samarbete i de nya projekt som skall till där, men det gäller också i många fall att sikta på företag som har haft ett dåligt utnyttjande av spillvärmen och som ligger så nära tätorter att relativt blygsamma investeringar skulle kunna öka deras bidrag till den kommunala uppvärmningen.

Sedan är det ett avsnitt i industriministerns svar som gör mig litet förbryllad. Jag vet inte riktigt hur jag skall tolka det. Det verkar nästan som om industriministern ville hota – visserligen ganska diskret – med nya regleringar och direkta begränsningar. Jag tycker att det är alldeles för tidigt att utgå ifrån att frivilliglinjen skulle ha misslyckats. Det är klart att vi måste ha en viss säkerhetsberedskap inför skärpta lägen. Men det viktiga är ju att slippa utnyttja den beredskapen genom positiva åtgärder i tid. Vad skulle det vara för energipolitik att visa sig njuigg i fråga om stöd till frivilligt energisparande och samtidigt vifta varnande med ransoneringar? Därför skulle jag vilja be industriministern att här tala om att regeringen fortfarande satsar hårt och envist på frivilliglinjen och att det inte är tal om någon ransonering nu i vinter.

Om jag får sammanfatta: Jag tror att det är stort intresse hos allmänheten att bygga på. Det finns folk som har ont om jobb och som kan få jobb just när det gäller att åstadkomma ett vettigare utnyttjande av dyrbar energi. Det finns ledig kapacitet i själva byggandet, det finns maskiner och arbetslag som man skulle kunna sätta in. Samtidigt finns det stora underskott i utrikeshandeln, underskott som inte bör växa ytterligare genom onödig import av olja. Det finns också ett behov att snabbt göra det mesta möjliga för energisparandet just för att klara det långsiktiga energiprogram som riksdagen har uppställt. Jag talar då inte om det mera ambitiösa program som vi från vårt håll har ställt upp.

Allt talar alltså för att det är viktigt att stimulera fram ytterligare sparåtgärder och att det är viktigt att inte dröja. Jag skall, som jag sade förut, inte föregripa diskussionen om riksdagens beslut om själva anslagen. Men jag tror att det vore en skandal om spontana ansökningar för bättre hushållning i energislösande industri inte fullt ut kunde bifallas. Jag hoppas att industriministern håller med om den grundläggande bedömningen, även om vi hittills är oense om beloppens storlek.

Det finns en glädjande och alldeles färsk sak att ta fasta på. Jag fick i min brevlåda häromdagen en mycket bra broschyr från energisparkommittén. Den är såvitt jag vet riktad till alla småhusägare, och den är kopplad till det stora informationsprojekt som kallas EPD – ekonomisk panndrift. Jag tror att broschyren kommer att ytterligare öka intresset

för energisparlånet. Om nu den här lyckade broschyren verkligen gör en massa människor intresserade, skulle det ju vara bedrövligt om man efteråt snabbt skulle släcka deras intresse genom att för dem självklara lån och bidrag inte kan beviljas.

Jag hoppas alltså att vi gemensamt har den grundläggande målsättningen – att ytterligare öka ansträngningarna.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill gärna ge herr Helén ett erkännande för hans tidigt dokumenterade intresse för energisparandet. Jag skall kanske säga att samhällets kvarnar mal långsamt, men de mal dock, och vi har ju egentligen samma principiella ståndpunkt. Nödvändigheten av ett sparande som går långt, som måste gå väsentligt längre än hittills, är vi också helt övertygade om. Vi har, som jag redovisade, vidtagit en rad åtgärder. Jag skulle kunna räkna upp fler – uppdrag till industriverket, kommunala energiplaner osv. – men detta är känt för herr Helén.

Herr Helén har frågat: Vilka resultat har energisparkampanjen gett? Jag skulle vilja omformulera frågan och ställa den i relation till de erfarenheter vi gjorde under den s. k. oljekrisen. Som en följd av de krisproblem som vi då upplevde har också intresset för sparandet ökat.

Nu är det mycket svårt att göra en exakt bedömning av exempelvis industrins energianvändning. Det har samband med att vi har en konjunkturavmattning, som medför att en del industrier, även om det inte är så många ännu, har arbete bara halva veckan och kör mer eller mindre på sparlåga. Därför kan man inte exakt mäta energiförbrukningen sådan som den skulle te sig i ett normalläge.

Däremot instämmer jag helt i herr Heléns anmärkning att vi måste vara uppmärksamma på vad som sker inom hushållen, handeln och jordbruket, där vi vissa månader i relation till i fjol har haft en ökning som legat uppe vid 13 %. Såvitt jag kommer ihåg är det totalt för året hittills en ökning på 9 %, framför allt på elsidan, och den siffran ligger ju väsentligt över vad vi uppställt som mål, nämligen högst 6 %.

Nu kan man fråga: Vad beror det på? Ja, jag tror att då det gäller de enskilda hushållen är det bostadsuppvärmningen som spelar en stor roll. Jag hade tillfälle att tidigare anföra att av de i våras planerade småhusbyggena var ca 90 % avsedda för uppvärmning med elektrisk kraft. Det visar alltså en väldig övergång från tidigare mera traditionell oljeuppvärmning och annan uppvärmning.

Här spårar vi nog kostnadsfaktorn som någonting väsentligt. Man mötte efter oljekrisen med dess oljeprisstegringar de stigande kostnaderna för uppvärmning, och innan vi hade hunnit justera eltaxorna gick man över till eluppvärmning. Framför allt vid planeringen av nya bostäder kom eluppvärmningen in som ett mycket väsentligt inslag.

Ur den synpunkten blir det vad vi gör långsiktigt som kommer att spela den avgörande rollen. Jag skulle vilja säga att tyvärr anpassar vi oss gärna till en stigande kostnad. Vi har gjort det när det gäller bensinen.

Vi märkte att bilåkningen gick ned när priserna på bensen steg, men de senaste månadernas siffror visar att vi har "återhämtat" detta.

Vi vänjer oss alltså så småningom vid en kostnad. Industrin har där lättare för att göra en analys av den faktiska kostnaden, som för industrins vidkommande är stor. Då gör industrin en bedömning: Vad skulle det innebära om vi investerade i en processanläggning? Vilket sparande – dvs. minskade utgifter – skulle detta innebära? Därav kommer det stora intresset för inte minst nya processanläggningar inom industrin.

Industriverket har nu börjat fatta besluten på detta område. Det har krävts mycket av tekniskt arbete för att gå igenom och analysera det hela. Jag hoppas att det nu kommer att fattas beslut mer eller mindre på löpande band för att just tillmötesgå industrins intresse och också för att skapa mer sysselsättning, eftersom flertalet av dessa processanläggningar utgörs av utrustning som kan beställas här i Sverige.

Men hur gör vi då i fråga om medborgarnas allmänna intresse? På bostadsområdet kan vi – precis som herr Helén här sagt – lämna upplysning på olika sätt. Vi kan via broschyrer tala om vad det betyder om man isolerar bättre i bostäderna. Här finns också ett mycket stort intresse, och det är långsiktigt mer eller mindre avgörande för vår energiförbrukning att vi vidtar åtgärder i detta avseende. Jag menar att vi måste hålla på, såvitt jag kan bedöma, de närmaste tio åren med ett sådant ombyggnadsprogram för våra äldre fastigheter, samtidigt som vi i den nya bygglagstiftningen lagt in som en förutsättning att man har väl isolerade bostäder, att man där det finns möjligheter utnyttjar fjärrvärmesystem osv.

Jag kan förstå herr Helén när han beträffande den lagstiftning som vi utreder ställer frågan: Innebär inte detta ett hot? Ja, jag menar inte att vi skall gå ut och hota med en lagstiftning, en regleringsåtgärd. Men jag skulle finna det orimligt att inte undersöka på vilka vägar vi kan komma fram till en begränsning, om vi alltså inte når den genom de vädjanden vi gjort och genom alla de stimulansåtgärder vi vidtagit för att påverka enskilda människor och industrier.

Beträffande det långsiktiga arbetet är jag alltså i viss mån optimist. Jag tror att det här kan finnas mycket att vinna och att det går att klara det sparprogram vi ställt upp. Men jag anser att det kan behöva vidtagas flera åtgärder för att komma in i en fruktbar diskussion om de här sakerna. Jag tycker t. ex. att herr Heléns uppslag om en redovisning av energisparkommittén var bra. I departementet skall vi ta upp den saken med sparkommittén och undersöka om inte de planerade offentliga redovisningarna kan göras som redovisningar enligt den linje som herr Helén här har angivit.

Vidare tror jag inte att våra möjligheter att nå ut till medborgarna i allmänhet är uttömda på något sätt. Vi lyckades ju gemensamt att via folkrörelserna, partierna och folkbildningsorganisationerna nå ut med en stor diskussionskampanj kring energiproblemen innan vi här i riksdagen fattade beslut i den frågan. Jag kan försäkra att det var något

som väckte oerhört stor internationell uppmärksamhet, och åtskilliga delegationer har kommit och kommer alltjämt hit för att studera hur en så omfattande och demokratisk diskussionsverksamhet lades upp. Med de erfarenheter vi fick av den kampanjen borde det enligt min mening vara möjligt att på nytt gå ut till våra folkbildningsorganisationer, folk-rörelser och fackliga organisationer och ställa frågan på vilket sätt de skulle kunna ge ett bidrag till energisparandet. Då kan också hela den frågan sättas in i perspektivet av vår ekonomi och vår framtid. Nu har vi ju mycket dryga kostnader för framför allt oljeimporten. Den belastar vår bytesbalans mycket hårt. I ljuset av vad den energin kostar kan vi säkerligen föra en diskussion dels om hur vi skall kunna medverka till att stimulera medborgarnas enskilda sparande, dels om hur man skulle kunna begränsa kostnaderna för energianvändningen ute i företagen, där medborgarna är sysselsatta. På det sättet kan vi säkert få alla att bidra till att vi så småningom kommer till rätta med våra valutaproblem.

Det finns där, menar jag, stora möjligheter att föra en öppen och rejäl diskussion. Och det borde kunna betraktas som en gemensam uppgift för oss alla; vi kan där ge varandra råd. Där kan det väl heller inte i stort sett föreligga något partiskiljande. Naturligtvis kan vi komma in i en diskussion om hur mycket pengar vi skall anslå till det ena eller det andra ändamålet, men som herr Helén sade skall vi väl inte ta upp någon diskussion om den proposition som nu lagts fram. Det har jag heller inte för avsikt att göra. Jag har bara velat peka på att vi i regeringen helt ansluter oss till den principiella uppfattning som herr Helén här har deklarerat och som han har angivit i sin interpellation.

Herr talman! Jag har alltså här velat förklara att vi är på samma linje i detta fall och att det finns åtskilligt mer att göra samt att vi får undersöka alla de möjligheter som här kan stå till buds.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! Det var ett utomordentligt intressant uppslag industriministern redovisade i slutet av sitt anförande, då han talade om försöken att samla Folk rörelsesverige kring en gemensam insats. Jag tycker att grunden till det är lagd genom de energisamråd som för ett år sedan gjordes inom de olika partierna. Man kunde då upptäcka att intresset var mycket större för denna typ av samråd än för många andra, just därför att människorna kände att de själva hade möjlighet att påverka någonting som mycket nära angick dem personligen. Under min långa tid i politiken har jag aldrig varit med om så lediga och glada möten som dessa, när elverksingenjören fick på nöten av montören för att han inte insåg att man skulle trappa ned belysningen från storstadsgatan ut på motorvägen, eller när en husmor tog itu med sin fastighetsskötare. Det är sådant som folk rörelser av de mest skilda slag har stor glädje av.

Jag hoppas att man nu inte ger tappt därför att en del professionellt massmediefolk kommer att hävda att man inte skall gå ut och moralisera,

Om energisparande

att man över huvud taget aldrig skall låta staten dra de goda intressenas vagn. Jag tror att det vore mycket värdefullt om regeringen fullföljde denna tanke. Jag tror att man från många håll kommer att möta den med intresse, och jag lovar stöd från den liberala folk rörelsen.

När det gäller hushållssidan förstår jag att industriministern vill använda den statistik som finns litet försiktigt. Den har varit mycket otillfredsställande uppbyggd. När det gäller just hushållen och handeln är det fortfarande så att det är vissa upplysningar som vi inte får färdigräknade av SCB förrän två år efter det att materialet insamlats. På den punkten har SCB givit nya direktiv, så det kommer att rättas till. Men det betyder ändå att vi hittills har måst arbeta med stor osäkerhet.

Ett annat konkret uppslag, som jag hoppas att man inte tappar bort och som redan har tagits till vara i anslutning till ett riksdagsbeslut i form av ett uppdrag till konsumentverket, är att ta fram energideklARATIONER på hushållsmaskiner. Där har ökningen av inköpen varit mycket stor. Och det är i och för sig glädjande att hushållen nu har råd att köpa elradiatorer, diskmaskiner och annat. Ökningen uppgår totalt till ca 20 %. Därför är det också viktigt att man får fram energideklARATIONER så att köparen kan se vilken vara som är mest energisparande. Det är likaså viktigt att det finns ordentliga energideklARATIONER för oljeaggregaten vid pannorna. Jag hoppas att konsumentverket lyckas med det.

Om detta är vi, såvitt jag förstår, i stort sett ense. Det är bara fråga om att se till att statens kvarnar fortsätter att mala effektivt. Däremot är jag fortfarande inte riktigt på det klara med vad som avses med utredningen om eventuella begränsningar. Är det fråga om en ren beredskapsplanering är det fullständigt all right. Men är det fråga om att så att säga använda morot och piska samtidigt, tror jag man gör ett psykologiskt misstag. Just nu är chansen störst om den berörda allmänheten känner att vi verkligen litat på att vi skall nå resultat frivilligvägen. Jag hoppas, herr industriminister, att det inte är herr Feldts misslyckade bensinransonering för något år sedan som leker med i tankarna. Lägga den i så fall i en vedbod – den har ingenting här att göra!

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är angenämt att lyssna på hur industriministern och herr Helén utbyter älskvärdheter och gratulerar varandra till goda uppslag. Men jag kan ändå inte låta bli att göra några konstateranden.

Om man vill nå verklig effekt när det gäller energisparande, om man på ett radikalt sätt vill ändra effektiviteten i vårt energiutnyttjande, då är det annat som skall till än broschyrer, annonspelare och diskussioner i folk rörelserna, även om alla dessa saker är värdefulla och nödvändiga. Vad som behövs om man verkligen radikalt vill påverka vår energianvändning är ett massivt investeringsprogram. Det är alltså framför allt fråga om att ställa kapitalresurser till förfogande, och mycket stora kapitalresurser. Vill vi ha en verkligt stor effekt räcker det inte att vi får

folk att släcka lampor och sådant, utan då måste vi vidta åtgärder på bred skala – isolera våra hus, bygga om industriella processer så att de blir mer energieffektiva osv. För detta måste mycket stora belopp ställas till förfogande.

Men där är naturligtvis problemet såväl för industriministern som för herr Helén. Om man samtidigt skall genomföra ett mycket omfattande kärnkraftsutbyggnadsprogram har man därmed låst mycket stora kapitalresurser och har motsvarande mindre resurser att ställa till förfogande för energibesparande investeringar. Det är kanske det som gör att den debatt som vi nu har lyssnat till i så hög grad har kretsat kring mindre kostnadskrävande insatser, såsom annonskampanjer, broschyrer och liknande.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis alltid intressant när det kommer inlägg från publiken – den är ju inte så stor i kammaren så här dags – och jag uppskattar mycket att herr Granstedt ville gå in i debatten. Om herr Granstedt hade lyssnat på den första delen av replikväxlingen tror jag inte att han kunde ha undgått att märka att det var fråga om att öppna för ett rejält utnyttjande just av industrins investeringsmöjligheter. Det var fråga om att åstadkomma en satsning på de energisnåla processerna, att åstadkomma att industrin själv lägger om sin produktion med sikte på att ta fram en sådan tillverkning av produkter som i sig är förutsättningen för de mera energisnåla processerna.

Om herr Granstedt hade varit närvarande i kammaren – vilket han möjligen var – när vi första gången röstade om ett bättre utnyttjande av mottryckskraften, kunde herr Granstedt tillsammans med centerns grupp i övrigt ha röstat på detta i stället för att fälla förslaget vid en tidpunkt då man kunnat vinna åtskilliga hundra miljoner i ett bättre utnyttjande av elkraft.

Men jag är ändå mycket glad över herr Granstedts intresse. Jag fruktade nämligen när han begärde ordet att han skulle tala om det illgröna lokalsamhället, där det över huvud taget inte finns utrymme för några vettiga industrisatsningar.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde också början på replikväxlingen, även om jag hörde den genom den förnämliga högtalaranläggning vi har här i huset. Jag vet alltså att herr Helén även talade om industrin.

Men vad jag vill notera är att här är det fråga om ekonomiska resurser. Vilka ekonomiska resurser är man beredd att sätta in för att åstadkomma alla de i och för sig goda saker som herr Helén talade om? Det räcker inte med att påpeka för industriägarna att det vore bra om de använde mera energisnåla processer, utan det gäller att se till att man vill och kan ställa till förfogande det kapital som erfordras. Det är där det kan uppstå problem om man i stället använder pengarna för andra ändamål, som herr Helén och industriministern vill.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Herr Granstedt kommer väl så småningom tillbaka i talarstolen, eftersom vi har en interpellation som vi skall resonera om tillsammans. Därför kanske jag också blev litet överraskad när herr Granstedt nu begärde ordet.

Det förefaller mig som om herr Granstedt lever i en egen för att inte säga egendomlig föreställningsvärld när han skall diskutera energipolitik. Han tar upp frågan om nödvändigt ekonomiskt utrymme men tappar bort att vad industrin behöver för att kunna fungera och vidareutvecklas är energi och arbetskraft. Här är det avvägningen mellan båda dessa förutsättningar för produktion som vi måste ägna oss åt. Vi är beredda att så långt det är möjligt bistå industrin när det gäller att spara energi, t. ex. genom processomläggningar, och vi anslår nu medel. Diskussionen huruvida detta är tillräckligt får vi ta i anslutning till behandlingen av den proposition vi lagt – jag vet att centern med anledning av propositionen har väckt en motion som går längre. Men det går inte att komma förbi att vi har tagit upp denna fråga och begärt att riksdagen skall bevilja medel för de här aktiviteterna.

Jag har i mitt tidigare samtal med herr Helén sagt att vi i långa stycken har industrin med, eftersom vi här dessutom har att göra med en kostnadsfaktor som man inom industrin har att observera; industrin kan genom åtgärder för att spara energin begränsa sina utgifter, och det är man intresserad av att göra. Tyvärr är det svårare att nå fram till de enskilda medborgarna och hushållen för att förmå dem till ett sparande, som ändå ger effekter. Vi kan göra en del på bostadsområdet, men det är svårare att komma någonstans när det gäller den enskilde, hans användning av bilen, belysning osv. Därför måste vi bedriva en verksamhet av den art som herr Helén och jag har talat om. Att vi här är i fullt samförstånd hoppas jag att herr Granstedt inte behöver stå och gråta över – det är bara att notera. Jag har noterat det med den allra största tillfredsställelse, och jag skulle hälsa det med ännu större tillfredsställelse om herr Granstedt och andra centerpartister ägnade mer tid och uppmärksamhet åt den här delen av problematiken.

Herr Helén sade att han sökte efter bättre möjligheter att åstadkomma en bättre isolering i sin egen fastighet. Han var litet bekymrad över att han inte skulle kunna inbjuda mig därför att det inte är så varmt i lägenheten. Låt inte det störa – jag är inte så ömtålig!

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Industriministern sade att jag inte behövde gråta över den samstämmighet som råder mellan herr Helén och industriministern utan att den bara är att notera. Jag vill uppmärksamma herr industriministern på att jag inte grät utan noterade – det var precis vad jag gjorde i mitt inlägg.

Sedan är det naturligtvis alldeles riktigt som industriministern säger att industrin för att kunna utvecklas förutom arbetskraft behöver energi.

Men det är ju precis det vi diskuterar. Det finns huvudsakligen två sätt på vilka man kan förse industrin med den energi som behövs. Det ena sättet är att producera mer energi. Det andra sättet är att utnyttja den energi som redan producerats på ett effektivare sätt. När vi talar energisparande är det just den senare metoden vi menar – ett effektivare sätt att utnyttja energin. Det är också ett sätt att förse industrin med mer nyttiggjord energi än vad den tidigare haft till sitt förfogande. Vi är alltså helt eniga om behovet av att tillföra industrin mera nyttiggjord energi. Frågan är bara vilka metoder vi skall använda, och det är där meningsskiljaktigheterna finns mellan industriministerns parti och mitt parti.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Vi har kommit fram till att vi måste gå båda vägarna – dels producera mer energi, dels spara mer. Det är vårt program.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Om uranförsörjningen

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Sjönelles (c) den 16 oktober anmälda interpellation, 1975/76:23, och anförde:

Herr talman! Herr Sjönell har frågat mig

1. hur jag ser på de uppkomna problemen med leveranser av uran från Westinghouse mot bakgrund av den starka bindning av vår energiproduktion till kärnkraft som riksdagsmajoriteten beslutat,

2. om det finns någon beredskapsplan uppgjord exempelvis beträffande alternativa leveranser av anrikat uran, om leveranserna från nuvarande huvudleverantörer skulle allvarligt störas,

3. om det finns planer på ett anrikningsverk i Sverige och i så fall hur långt planeringen har fortskridit, och

4. hur jag ser på de otillräckligt undersökta miljöeffekterna av Ransdalsutbyggnaden i skenet av den snäva tidsram för beslut som finns i frågan.

Jag skall först ge en kort beskrivning av vårt försörjningsläge beträffande naturligt uran, som ju är grunden för framställningen av kärnbränsle.

År 1972 träffade de svenska kraftföretagen långtidskontrakt med utländska leverantörer som innebar täckning av hela det då beräknade uranbehovet för elva reaktorer t. o. m. år 1980 och för en stor del av detta behov under perioden 1981–1985. Dessa kontrakt omfattar sammanlagt ca 9 000 ton uran. Leverantörer är dels det amerikanska företaget Westinghouse, dels det av franska staten kontrollerade företaget Uranex. Dessa företag svarar vardera för ungefär halva kvantiteten.

Det totala behovet under perioden 1975–1985 för de 13 reaktorer som riksdagen nu beslutat om uppgår till 16 500 ton, inkl. reservlager. Detta behov kan tillgodoses med 2 000 ton om kraftföretagen får tillbaka uran och plutonium från uppberedningen utomlands av det använda bränslet. Av tekniska skäl är det emellertid tveksamt om detta kan ske före år 1985. Det beräknade behovet överstiger alltså kontrakterade leveranser med ca 7 000 ton t. o. m. år 1985.

Under hösten har det tillkommit en ny faktor. Westinghouse har meddelat sina kunder att företaget inte kan leverera mer än knappt 20 % av vad som har kontrakterats. Som förklaring anges att marknadsvillkoren förändrats radikalt, vilket tagit sig uttryck bl. a. i kraftigt höjda uranpriser, och att vissa stora producentländer infört exportrestriktioner. Diskussioner i frågan pågår nu mellan Westinghouse och de svenska kraftföretagen. Enligt vad jag erfarit är kontrakten utformade så att det amerikanska företagens åtaganden är ovillkorliga. Från svensk sida måste också förutsättas att de kvantiteter som anges i kontrakten kommer att levereras.

Under alla förhållanden kommer det dock att behövas vissa tillskott av naturligt uran i början av 1980-talet. Kraftindustrin undersöker nu genom sitt samarbetsorgan Svensk kärnbränsleförsörjning AB möjligheterna till uranköp på den internationella marknaden. Jag har själv under hösten vid sammanträffande med regeringskolleger i Australien, Frankrike och Mexico diskuterat frågan om leveranser av uran till Sverige. Trots den besvärliga marknadssituation som råder i dag torde det finnas möjligheter att få sådana leveranser till stånd i början av 1980-talet.

Enligt min uppfattning finns det emellertid starka skäl mot att vårt land baserar sin långsiktiga uranförsörjning på import. Man måste räkna med att uranmarknaden även i framtiden kommer att präglas av handelshinder och häftiga prissvängningar. Det är mot denna bakgrund som riksdagen i samband med vårens energipolitiska beslut har anvisat särskilda medel till LKAB för projektering av Ranstadsverket. Parallellt härmed intensifieras SGU:s uranprospektering i Norrland. Denna verksamhet har under det senaste året gett intressanta resultat som nu är föremål för kommersiell bedömning av LKAB. Sverige torde alltså ha goda förutsättningar att uppnå självförsörjning med naturligt uran inom den närmaste tioårsperioden.

I detta sammanhang vill jag även ta upp den del av frågan som gäller miljöeffekterna av en utbyggnad av Ranstad. Herr Sjönell är säkert medveten om den ändring av tidsplanen för Ranstadsprojektet som nyligen beslutats. En redovisning av motiven för ett uppskov med prövningen av projektet lämnades av statsministern i riksdagen den 29 oktober, och jag behöver inte upprepa vad han då sade. Låt mig bara understryka att de försörjningspolitiska motiven för Ranstadsprojektet alltjämt är mycket starka. Det är därför angeläget att arbetet med att ge projektet en miljömässigt godtagbar utformning drivs vidare. Detta förutsätter betydande insatser från såväl sökanden som berörda myndigheter och kom-

muner.

Vad gäller frågan om anrikning av uran vill jag säga följande. I propositionen 1975:30 om energihushållning lämnades en redovisning av regeringens syn på anrikningsfrågan. Grunden för vår försörjning utgörs, som framgår av propositionen, av ett avtal med amerikanska regeringen som för perioden fram till år 1996 garanterar tillförsel av anrikningstjänster. Inom avtalets ram tecknas kommersiella kontrakt som reglerar de närmare villkoren för leveranserna till varje särskild reaktor. F. n. har sådana kontrakt tecknats för 12 av de 13 reaktorer som ingår i det svenska programmet.

Sverige har ett motsvarande regeringsavtal med Sovjetunionen. Inom ramen för detta avtal kontrakterades i juni detta år anrikningstjänster till bl. a. den trettonde reaktorn. Enligt ett tidigare kontrakt skall Sovjetunionen redan år 1979 tillhandahålla vissa anrikningstjänster. Den svenska kraftindustrin kommer härigenom att kunna bygga upp ett reservlager anrikat uran. Därmed blir det möjligt att upprätthålla driften av kärnkraftverken under ett å två år även vid ett fullständigt avbrott i tillförseln utifrån. Detta kan jämföras med vår beredskapslagring av olja, som siktar till att bygga upp lager motsvarande några månaders normal förbrukning. Man kan alltså konstatera att en fullgod beredskap är betydligt lättare att uppnå i fråga om kärnbränsle än när det gäller andra bränslen. I sammanhanget vill jag erinra om att 1975 års oljelagringskommitté (H 1975:03), som nyligen har tillsatts av handelsministern, enligt sina direktiv skall pröva frågan om en reglerad beredskapslagring av kärnbränsle.

Trots de goda lagringsmöjligheterna skulle det självfallet vara önskvärt om vår försörjning med anrikningstjänster kunde baseras på flera leverantörer. Av allt att döma kommer den nuvarande stormaktsdominansen på området att försvagas under de närmaste åren i och med att det tillkommer nya anrikningsanläggningar bl. a. i Västeuropa. Vi följer denna utveckling mycket noga.

Vad slutligen gäller frågan om en anrikningsanläggning i Sverige vill jag understryka att denna fråga saknar aktualitet. I propositionen 1975:30 redovisades den bedömningen att tekniska och ekonomiska förutsättningar för en sådan eventuell anläggning i Sverige kan komma att föreligga först under senare hälften av 1980-talet. Vidare framhölls att insatserna på anrikningsområdet inom Sverige t. v. borde begränsas till forsknings- och utvecklingsarbete med syfte att bygga upp viss kompetens bl. a. för att bedöma olika anrikningsmetoder.

Detta är alltså regeringens uppfattning. Det finns inga planer på ett svenskt anrikningsprojekt. Vi får t. v. inrikta oss på att klara försörjningen genom långtidskontrakt och, om detta visar sig fördelaktigt, genom att delta i internationella projekt.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Om uranförsörjningen

Torsdagen den
27 november 1975

*Om uranförsörj-
ningen*

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag får framföra mitt tack till industriministern för hans utförliga svar på min interpellation om den svenska uranförsörjningen och dess framtida möjligheter.

Det är med missmod och oro – stark oro – som jag har tagit del av de besked eller snarare den brist på besked som återfinnes i interpellationssvaret. Den livsviktiga energiförsörjningen i vårt land, som regeringen gradvis bundit allt starkare vid produktion av atomkraft, kan uppenbarligen inte grundas och vila på önsketänkande vad det gäller att i verkligheten och utan hotfulla störningar föra ut det energiförsörjningsprogram som regeringen och moderaterna bundit sig för. Och verklighetens bistra krav i det här sammanhanget – verkligheten är ju enligt herr Palme socialdemokratiens svåraste motståndare – kan koncentreras till ett enda ord, urantillgången. Dessutom en jämn och störningsfri tillförsel av uran. Och, herr talman, det är om denna verklighet min interpellation handlar.

Regeringens svar genom industriministern utvisar två saker. På den ena saken är man osäker, på den andra säker. När det gäller möjligheterna att tillföra det kommande svenska kärnkraftssamhället en jämn och ekonomiskt rimlig tillgång på bränsleråvaran är man av interpellationssvaret att döma mycket osäker – möjligheterna till en tryggad uranförsörjning i framtiden är för regeringen uppenbarligen en fråga mer om tro än om vetande. I interpellationssvaret förekommer i fråga om uranförsörjningen ymnigt ord och uttryck sådana som "tveksamt", "måste förutsättas", möjligheter "torde" finnas, "av allt att döma" etc. Sammanställes dessa olika vaga och i stor utsträckning på önsketänkande grundade uttalanden finns det sannerligen anledning till oro beträffande möjligheterna att på längre sikt klara vår energiförsörjning och därmed jobben med den linje som regeringen valt.

Trots allt är regeringen säker på en annan sak, något som tydligt framgår av interpellationssvaret. Den långsiktiga målsättningen och färdriktningen är att göra Sverige till ett kärnkraftssamhälle. Vårt lands möjligheter till fort- och överlevnad skall vila på atomkraft. Enligt regeringens program skall landet redan 1985 för sin elproduktion till ca 40 % vara beroende av kärnkraftproduktion, innebärande dels att uranet blir vår viktigaste basråvara, dels att vi avsvurit oss vår handlingsfrihet att välja ett annat, säkrare, miljövänligare och mer ekonomiskt energiförsörjningsalternativ.

Och hur ser nu verkligheten ut? Ja, enligt amerikanska rapporter har det på bara ett par år hänt tre ting med uranet, samtliga utomordentligt olycksbådande.

För det första har uranet snabbt blivit en bristvara, med fyr- och femdubblade priser på några år och uppsagda leveranskontrakt som följd. Jag syftar här på Westinghouse uppsägning av sitt leveranskontrakt med vattenfallsverket och andra.

För det andra börjar kapaciteten vid de amerikanska anrikningsan-

läggningarna att bli otillräcklig. Det finns bara tre anriktningsanläggningar i USA, och redan före 1980 behövs enligt gjorda beräkningar ytterligare en. Det tycks emellertid bli svårigheter att få till stånd denna anläggning, eftersom privata finans- och andra intressen vägrat att tillmötesgå president Fords begäran om att bygga detta ytterligare anriktningsverk. Atomkraftsdrift är icke längre en lönsam affär, utan ekonomiskt alltmer riskfylld.

För det tredje har problemet med utbränt reaktorbränsle växt till närmast katastrofnivå eftersom det f. n. i USA icke finns någon fungerande upparbetningsanläggning i drift. Den av General Electric i fjol startade upparbetningsanläggningen fick man icke att fungera. Det snabbt växande hotet från det olösta upparbetningsproblemet har kastat sin skugga även över den svenska scenen. Både regeringen och AKA-utredningen som utreder frågorna om upparbetning och avfallshantering har föreslagit åtgärder som har drag av desperation över sig. Regeringen föreslår i tilläggspropositionen bl. a. att ett organ skall inrättas som skyndsamt tar hand om avfallsfrågorna. Brådskan är så överhängande att man icke hinner avvakta vare sig AKA-utredningens förslag eller ens riksdagens beslut rörande avfallshanteringen. AKA-utredningen på sin kant föreslår att åtgärder, bl. a. byggande av upparbetningsanläggning, skall vidtas innan utredningen ens hunnit slutföra och redovisa sitt uppdrag.

Hur ser då regeringen på dessa med hänsyn till uranförsörjningen så illavarslande och hotfulla utvecklingstrender? Av interpellationssvaret att döma så "hoppas" man i stort sett och "förutsätter" att allt skall ordna sig. Man vet icke särskilt mycket konkret i dessa ting och har t. ex. icke någon genomtänkt beredskapsplan uppgjord för den händelse uranförsörjningen, t. ex. anrikningen, på allvar skulle komma i farozonen.

Industriministern meddelar i svaret några intressanta – och avslöjande – fakta. Det beräknade svenska behovet av uran fram till 1985 överstiger kontrakterade leveranser med icke mindre än 7 000 ton. Han anmärker att det totala behovet, 16 500 ton, skulle kunna tillgodoses om kraftföretagen får tillbaka uran och plutonium från upparbetningar utomlands av det använda bränslet. Han anser emellertid att det är "tveksamt" om detta kan ske före år 1985. Ja, herr talman, med det sammanbrott som upparbetningen utomlands uppvisar torde herr Johanssons uttrycksätt vara en praktfull underdrift. Det finns fog för frågan vilka skäl man har för antagandet att situationen efter 1985 skulle vara bättre och problemet kanske löst. Jag får hemställa att industriministern redovisar vilka tekniska skäl som talar för ett bättre läge efter 1985!

Westinghouse uppsägning av kontraktet om uranleverans kan bli ett dråpslag mot det svenska atomkraftsprogrammet, men det hela kan även stanna vid kraftigt förhöjda priser. Industriministern säger att diskussioner pågår mellan Westinghouse och de svenska kraftföretagen och att kontraktsvillkoren är ovillkorliga. Hans slutsats blir att det från svensk sida måste "förutsättas" att de kvantiteter som anges i kontrakten kommer att levereras.

Herr talman, att förutsätta är en sak när det gäller en avtalstvist, att veta är en helt annan. Enligt vad jag erfarit kommer amerikanska köpare som också fått sina kontrakt uppsagda att öppna processer mot Westinghouse. Det är icke uteslutet att även de svenska kraftföretagen får börja processa. Men processer brukar ta flera år och tvingar icke en tredskande motpart, i det här fallet Westinghouse, att fullgöra sina åtaganden förrän en eventuellt fällande dom föreligger. Jag vill då fråga: Vad tänker regeringen göra om Westinghouse skulle börja tredskas på allvar och efter en eventuellt påbörjad process, som ofta blir fallet i processituationer, helt inställa sina leveranser i avvaktan på domslutet? Har man några beredskapsplaner uppgjorda och i så fall vilka? I vilket läge befinner sig förhandlingarna med Westinghouse? Svaret på den sistnämnda frågan är inte minst intressant för dagen.

Industriministern säger vidare att "i dag torde det finnas möjligheter att få sådana leveranser" – uranleveranser – "till stånd i början av 1980-talet". Det blir från andra länder än de hittillsvarande leverantörländerna. Industriministern har varit på besök i Australien och i andra länder och där haft diskussioner. Det är av stor vikt att få detta uttalande mer konkret belyst, och jag frågar därför om det bygger på mer än välvilliga uttalanden från de tänkta leverantörernas sida. Finns det några preliminära avtal uppgjorda?

I fråga om den för atomkraftsprogrammet och därmed energiförsörjningens säkerställande livsviktiga urananrikningen är industriministern optimistisk. Jag delar inte hans optimism och hänvisar bl. a. till den otillräckliga anrikningskapaciteten i USA som jag nyss talat om. Som vi från centern påvisat tidigare är det dessutom utomordentligt oroande, icke minst ur neutralitetssynvinkel, att regeringen gör vårt land så beroende av två supermakter och längre fram EG när det gäller den vitala försörjningen med råvaror till energiproduktionsställena – med andra ord kärnreaktorerna. Såvitt jag förstår har regeringen ingen beredskap därest den viktigaste leverantören av anrikningstjänster, dvs. i sista hand den amerikanska staten, på grund av t. ex. en konfliktsituation mellan supermakterna gör som Westinghouse och säger upp kontrakten. Det räcker inte i ett sådant läge att man lagrat uran för ett eller kanske två år.

Industriministern sammanfattar emellertid sin och regeringens principiella inställning till uranimporten i orden att det finns "starka skäl mot att vårt land baserar sin långsiktiga uranförsörjning på import". Han säger därför att vi måste rikta in oss på att uppnå självförsörjning med naturligt uran och att vi har goda förutsättningar att uppnå detta mål på tio år. Härvid kommer självfallet Ranstad med en gång in i bilden och beskedet om Ranstad är klart. Detta ur miljöeffektsynpunkt förskräckande projekt har ingalunda slopats. Det har bara temporärt lagts åt sidan i avvaktan på nya utredningar. Jag skall här, herr talman, inte föregripa någon debatt om Ranstad, en debatt som uppenbarligen kommer igen, utan bara komma med en stilla undran. Hur skall regeringen tackla det icke obetydliga hinder som kan uppkomma, därest kommunerna runt

Ranstad och även runt andra tänkbara brytningsställen för uran eventuellt skulle lägga in veto mot ett beslut om uranbrytning?

Något anrikningsverk för Sverige är icke aktuellt, säger industriministern. Det är klart besked. Man kan då fråga sig vem som i en global krissituation – det är alldeles uppenbart att de globala krissituationerna inte år 1975 har upphört för all framtid utan kan återkomma – skall anrika det uran som framställs i Ranstad och annorstädes. Det är tydligen en öppen fråga.

Herr talman! Dagens interpellationsdebatt har kraftigt förstärkt den slutsats som kunde dras av regeringens energiprogram som presenterades i propositionen nr 30 i år. Programmet vilar på en ytterst bräcklig grund därför att den svenska energiförsörjningen i avgörande grad görs beroende av atomkraft. Centerns program vilar på en mycket säkrare grund. Genom utbyggnad av kraftvärme och mottryckskraft och genom hushållning och bättre utnyttjande av tillgänglig konventionell energi behövs inga kärnkraftverk för vår energiförsörjning. Vi klarar oss ändock med god marginal. Och vi säkrar och skapar många nya jobb med vårt energiförsörjningsprogram.

Herr talman! Jag har varit tvungen att ställa en del frågor. De har föranletts av att det egentligen varit så litet konkretioner i de svar som industriministern välvilligt har lämnat. Jag kan förstå att det varit svårt därför att det här är en besvärlig materia som i stor utsträckning är mycket diffus och svårangripbar när det gäller att analysera den bakomliggande verkligheten. Jag skall be att få repetera vad jag frågat om.

Jag vill ha reda på vilka tekniska skäl som talade för att det skulle bli ett bättre läge efter 1985 i fråga om uppberedningsanläggningarnas effektivitet.

Jag frågade om regeringen har några planer för hur man skall handla om Westinghouse och de svenska kraftföretagen hamnar i en process och i samband med det leveransen av uran helt enkelt ställs in. Det är hotfullt nog att företaget säger att det bara kan leverera 20 % av vad som kontrakterats – det är t. o. m. nästan katastrofalt eftersom Westinghouse är den stora leverantören i dag.

Jag frågade i vilket läge de förhandlingar befinner sig som självfallet måste föras och som har förts med Westinghouse.

Jag frågade om det finns någonting mera konkret uppgjort med de tänkta leverantörerna i Australien och andra länder som industriministern nämner, om det finns några preliminära avtal eller om det bara är välvilliga uttalanden som dessa länder har gjort.

Jag frågade vad regeringen tänker göra om det kommunala vctot används mot uranbrytningen.

Detta var, herr talman, de frågor jag hoppas att få svar på.

Herr ÅNGSTRÖM (sp):

Herr talman! Jag vill kommentera två punkter i industriministerns svar till herr Sjönell, dels de försörjningspolitiska motiven för Ranstads-

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Om uranförsörjningen

projektet, som industriministern konstaterar alltjämt är mycket starka, dels meddelandet att SGU arbetar med uranprospektering i Norrland och att det arbetet har gett mycket lovande resultat. Först vill jag emellertid göra några konstateranden.

Industriministern har sagt att vi har vår uranförsörjning i stort sett tryggad genom kontrakt med utländska leverantörer. Det finns vissa orosmoln i sammanhanget, som herr Sjönell pekade på, genom att Westinghouse krånglar med det kontrakt som vi har med företaget.

Det finns också enligt utländska källor möjligheter att upphandla uran på världsmarknaden, men då får man räkna med att betala världsmarknadspriser.

Beträffande de farhågor som herr Sjönell framfört mot prispressen – jag förmodar att han velat sätta den i relation till energikostnaden – vill jag säga att enligt de utredningar som har gjorts i sammanhanget påverkar priset på uran i mycket liten grad den totala energikostnaden vid kärnkraftverk.

I Sverige har vi stora uranfyndigheter. Per capita räknat är de faktiskt de största hittills kända i världen, men eftersom det pågår intensiv jakt världen över efter uran kan det förhållandet ändras mycket snabbt. Att vi inte har forcerat en närmare kartläggning och prospektering av våra uranfyndigheter och satt i gång drift i större skala tidigare beror på att världsmarknadspriserna har varit så låga genom de gynnsamma dagbrott som har kunnat utnyttjas på ett par andra ställen i världen. Därigenom har inte svensk gruvidrift varit lönsam.

Nu har läget blivit ett annat. Genom den stora utbyggnad av kärnkraft världen över som nu sker har förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på världsmarknaden blivit ett annat. Priserna har skjutit i höjden, och nu menar experterna att vi här i Sverige har passerat nollinjen för en lönsam uranbrytning.

Jag delar industriministerns bedömning av skälen till att vi bör ha en egen uranbrytning och så långt möjligt vara självförsörjande. Det stärker vårt ekonomiska och politiska oberoende, och vi kan också få kvantiteter över för export, vilket har god effekt på ekonomi och sysselsättning.

Av de här skälen fäster jag kanske den största vikten just vid det oberoende gentemot andra länder som det kan innebära att ha en egen drift av en urangruva – som kan göra oss självförsörjande.

Redan under 1950-talet började man uppföra en mindre urangruva i Ranstad i närheten av Skövde. Mellan åren 1965 och 1968 bröt man uran, och man kom upp i en kapacitet av ca 60 ton per år. 1968 upphörde man med brytningen och gruvan lades "i malpåse" – kanske främst för att den med dåvarande uranpriser på världsmarknaden visade bristande lönsamhet.

Men Ranstad var – det skall konstateras – från början planerat och byggt för en kraftigare utvinning. LKAB har fortsatt sin prospekteringsverksamhet och gjort en ny företagsekonomisk utredning, som visar att nu kan Ranstadsprojektet bli lönsamt. Man har projekterat för en års-

produktion som skall ligga på ca 1 300 ton. Detta täcker – t. o. m. med litet råge – in hela vårt eget behov. Men samtidigt måste man konstatera att Ranstadsprojektet innebär en gigantisk miljöförstöring i ett mycket känsligt område. Uranhalten är låg i skiffern i Ranstad – mellan 250 och 325 gram uran per ton. Det betyder att för en årsproduktion som man har talat om här på 1 300 ton måste nära 6 miljoner ton skiffer brytas, dvs. över 20 gånger mer per år än vad som hittills brutits.

Jag har själv varit i Ranstadsområdet ett flertal gånger under det senaste året, och jag måste erkänna att jag inte med egen föreställningsförmåga kan sätta mig in i vad dessa väldiga massförflyttningar kommer att innebära.

Det finns också andra miljöhinder. Det blir problem med grundvattnet, det kommer att bli mer svaveldioxid och stoft i luften än Skövdes nuvarande storindustrier tillsammans släpper ut. Det är väl också av de skälen som naturvårdsverket har sagt nej till projektet.

Sedan bör man kanske också föra in en annan synpunkt. Ranstad ligger i ett område där det redan finns flera stora industrier. De industrierna har – efter vad som upplysts mig – redan nu problem med arbetskraften, och rörligheten är större än vad som är normalt på andra håll i landet. Det kan alltså bli ett besvärligt arbetsmarknadsproblem och andra tillväxtproblem om man ytterligare ökar temperaturen i det här tillväxtkraftiga området.

Därför tycker jag att industriministerns konstaterande att SGU:s uranprospektering i Norrland har varit mycket lovande är någonting som man på allvar måste ställa mot Ranstadsprojektet.

Jag hoppas att den här positiva bedömningen som SGU nu har gjort och som industriministern tydligen delar efter genomgång av de handlingar som har lagts fram skall resultera i en mycket kraftig statlig satsning på att undersöka de uranfyndigheter som finns i den norrländska fjällkedjan. De här fyndigheterna ligger främst i Arjeplog-Arvidsjauområdet, och man har också upptäckt mycket lovande fyndigheter i Tåsjö-Doroteaområdet. De här fyndigheterna är av en helt annan typ än Ranstadsskiffern och uranhalten är flera gånger högre. Detta kan inte enbart tolkas positivt. Det finns vissa tekniska svårigheter att ta itu med då det gäller uranbrytningen i Norrland lika väl som i Ranstadsområdet. Det är dock att konstatera att den högre uranhalten gör att miljöförstöringen blir mycket mindre, och de områden det gäller är dessutom mindre känsliga ur naturvårdssynpunkt.

Jag vill till slut framhålla att SGU:s anslagsäskanden vad gäller prospekteringsverksamhet av ifrågavarande slag i den norrländska fjällkedjan bör behandlas med prioritet. Jag vill, som jag också inledningsvis gjorde, se Ranstadsprojektet mot bakgrunden av fyndigheterna i Norrland och hoppas, att regeringen inte fattar någon definitivt beslut om brytningen i Ranstad förrän alla handlingar ligger på bordet beträffande möjligheterna att få till stånd en brytning i den norrländska fjällkedjan. Jag tror att en tidsplanering, innebärande att man tar upp en brytning av de norr-

ländska fyndigheterna, i alla avseenden skulle vara till fördel för folkhushållet.

Till miljösynpunkterna kan man också lägga de arbetsmarknadspolitiska synpunkterna. En sysselsättningsökning i Norrlands inland skulle vara en välbehövlig injektion och skulle utgöra en god motvikt till den trend till orientering mot kusten som t. ex. Stålverk 80 innebär. Vi söker ju objekt i Norrland för att få fram en viss balans och motvikt mot denna stora satsning, och jag tror att denna brytning på ett mycket bra sätt skulle kunna komplettera den. Jag hoppas alltså att vi inte skall förlora chansen till en gruvbrytning i norr genom att fatta ett förhastat beslut om en alltför tidig gruvbrytning i Ranstad.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill gärna ta upp herr Ångströms sista fråga. Vi har ju ingen anledning att så forcera utredningsarbetet beträffande Ranstad att vi inte parallellt med det har möjligheter att bedöma vad som är möjligt att utvinna i Norrland. Tvärtom kommer vi att öka ansträngningarna i fråga om uranletning och i fråga om bedömning av möjligheterna att bryta uran i Norrland. Men de totala kvantiteterna är, som herr Ångström framhållit, mycket skiljaktiga. Under det att man i Ranstadsområdet har uppmätt en förekomst av 300 000 ton uran rör vi oss med några tusental ton i de områden som f. n. undersöks uppe i Norrland. Men det kan som sagt väl tänkas att man tidigare kommer i gång med brytningen i Norrland, bl. a. av sysselsättningspolitiska skäl och också därför att det tycks finnas ett större intresse uppe i Norrland för att verkligen få i gång denna verksamhet.

Jag tror att jag därmed också kan svara på herr Sjönell's fråga om vetorätten. Det är inte för regeringen aktuellt att på något sätt tumma på den vetorätt som tillkommit kommunen.

Herr Sjönell's inlägg i övrigt är på något sätt intressant. Han ägnar sig åt försörjningstryggheten vad gäller vår energi, och det är bra. Men herr Sjönell talade som i ett luftomt rum, som om vi skulle ha en trygghet i fråga om leveranser av energi, som det bara gäller för oss att ta vara på. Kärnkraften skulle där komma in såsom någonting ovidkommande, som försöker tränga undan något som vi redan förfogar över. Han upplyser inte de ärade åhörarna om att vi för vår totala energiförsörjning till 75 % är beroende av olja, som vi importerar praktiskt taget varenda liter av. Jag säger "praktiskt taget" därför att man hittills har funnit några kubikmeter på Gotland, men kvantiteten är så ovidkommande att vi tyvärr inte kan föra in den i bilden.

Ärade kammarledamöter! Vi är beroende av att oljan kommer till vårt land från Mellanöstern, i någon mån kanske också från Sovjetunionen. Förhoppningsvis – jag säger förhoppningsvis – kanske vi kan få något av tillgångarna i Nordsjön, men om det har vi ännu inget avtal.

Om detta säger alltså herr Sjönell inte ett enda ord. Han avfärdar mitt uttalande om att vi på kärnkraftsområdet med lagring av uran skulle

kunna skapa oss en beredskap som täcker vårt behov under en tid av upp till två år, under det att vi hittills inte lyckats med ett lagringsprogram för olja som sträcker sig över mer än två à tre månader. Det är en mycket stor ambition som vi har och som innebär att vi skall bygga bergtrum för att lagra olja och därmed söka tillmötesgå anspråken på beredskap för en rimlig tid. Men detta ställer herr Sjönell åt sidan. Herr Sjönell vill i stället här och så snart han är ute och håller föredrag – det är ju hans rätt och skyldighet att göra – inge en föreställning om att Sverige genom det beslut som har tagits av majoriteten i riksdagen är på väg in i vad herr Sjönell kallar kärnkraftssamhället.

Vad är det fråga om? Efter det beslut som riksdagen har fattat och när vi någon gång 1985, som jag hoppas, har byggt de tretton reaktorerna och har dem i drift, kommer dessa att svara för cirka 15 % av det totala energibehovet i landet. Ärade kammarledamöter, lägg märke till vad jag säger! Det är en sjundedel av vårt totala energibehov som vi kan få fram av kärnkraften 1985.

Det är det "kärnkraftssamhälle", som centern reser land och rike runt och predikar om och försöker skrämja medborgarna med.

Jag läste i en tidning ett referat av ett möte som herr Sjönell hade deltagit i. Nu skall man vara försiktig i fråga om vad som står i tidningar, så jag säger bara att jag återger ur tidningarna. Vid mötet fick herr Sjönell motstånd även från sina egna beträffande möjligheterna att klara vår energiförsörjning utan kärnkraften. Herr Sjönell säger att vi klarar energibehovet utan kärnkraft. Därför borde vi ha tillräckligt mod att hoppa över den 10–15-åriga parentes som kärnkraften representerar. Men eftersom herr Sjönell uppenbarligen inte förklarade på vilket sätt vi skulle klara detta utan kärnkraft – kom ihåg att föregående månad svarade kärnkraften för 19 % av vår elproduktion – fick han frågan: Vad skall vi säga till väljarna? Folk kräver att få veta hur centerns kärnkraftsfria samhälle skall se ut.

På det svarade herr Sjönell, fortfarande enligt tidningsreferatet: Vi håller på att ställa samman en kalender med argument, av vilken bl. a. skall framgå hur många nya jobb centerns energiprogram skall skapa. Denna argumentsamling skall bli klar till jul.

Min reflexion var att det skall alltså bli en julklapp – till alla snälla barn som tror på tomten, kanske man bör tillägga.

Nå, herr Sjönell, vi skall gå tillbaka till frågan om försörjningsberedskapen och våra möjligheter att klara energiförsörjningen. Vi har en möjlighet att på elkraftssidan bli praktiskt taget självförsörjande.

Eftersom vi kommer att producera ca 65 miljarder kWh elkraft från vår vattenkraft och eftersom vårt kärnkraftsprogram enligt riksdagens beslut innefattar att vi år 1985 får en ungefär lika stor produktion av elkraft från kärnkraftsverken, dvs. att vi kommer upp till 130 à 135 miljarder kWh, så återstår bara 20 à 25 miljarder kWh:s behov år 1985, vilket vi kan ta fram från mottrycksverk osv.

Jag vågar hävda att vi – eftersom vi har vattenkraften inom landet

och eftersom vi också har urantillgångar inom landet – skulle kunna bli praktiskt taget självförsörjande då det gäller elkraft. Det är sannerligen inte många länder som befinner sig i en så gynnsam situation. Men det är klart att det förutsätter att vi bygger ut Ranstadsverket, eller, om vi hittar större uranfyndigheter uppe i Norrland, att vi tillvaratar dem. Man kan också tänka sig att göra bådadera; jag skall senare återkomma till frågan om Ranstad.

Nu har herr Sjönell kommit in på frågan om uranförsörjningen ur beredskapssynpunkt. Ja, jag anser att det är viktig fråga, herr Sjönell, så jag underskattar den inte, och jag vill inte skämta bort den; jag vill bara sätta in den i sitt sammanhang när herr Sjönell talar om beredskapspolitiken, försörjningstryggheten och kärnkraftssamhället som det som enligt hans uppfattning är det stora. Ge det rimliga proportioner, herr Sjönell!

Herr Sjönell frågar hur vi skall få uran, om inte det fördrag med vilket vi har avtalat fullföljer sina förpliktelser. I första hand – och det borde väl ändå herr Sjönell som företrädare för industrisammanslutningar veta – är det så, att om en part bryter ett kontrakt eller försöker komma ifrån det, anhängiggör man förhandlingar, eventuellt process. Medan de förhandlingarna pågår – vilket på vårt håll sker från kraftverksbolagens sida – vore det en alldeles orimlig ståndpunkt att lämna en redogörelse för hur det ligger till med förhandlingarna. Jag måste hävda att kontraktet ger Westinghouse ovillkorlig rätt och skyldighet att leverera uran. Där finns ingenting att tumma på.

Men vi har ett behov som går *utöver* kontrakten och avtalen. Därför måste vi i avvaktan på beslut om huruvida vi själva skall bryta vårt uran – där kvarstår ju ett om – undersöka förutsättningarna att få uran från annat håll och ställa frågan, varifrån vi skall få detta uran. Det finns stora tillgångar av uran runt om i världen: i Australien, i Afrika, i Canada och i en rad andra områden och kontinenter. Vi skulle inte svara mot det ansvar vi har om vi inte undersökte och diskuterade förutsättningarna för en import. Vår resa till Australien hade bl. a. det syftet. Vad jag kan säga nu är bara att det besked vi fick vid våra förhandlingar med regeringen där var i det här avseendet positiva, framför allt därför att vi kunde komma överens om att gå in i förhandlingar om sådana leveranser. – Vi skall ju ändå beakta att det är först in på 1980-talet som vi behöver dessa uranleveranser.

Vi har förhandlingar, som jag har nämnt om i mitt svar, med Mexico, och vi har det också med Frankrike, som förfogar över betydande urantillgångar. Nå, säger då herr Sjönell, men om vi nu får uran, hur har vi det då med anrikningen? Vi är ju beroende av anrikningstjänster från USA och Sovjet. Ja, det är alldeles riktigt. Herr Sjönell söker ge en framställning som går i den riktningen, att det nu håller på att ramla ihop i USA – man skulle där inte kunna tillgodose vårt behov enligt det avtal som slutits. Från USA:s sida har ingenting anmälts av den arten. Det vi har haft besvärligheter med – och jag har själv fått uppleva en

del av de besvärligheterna – är att vi inte hade tecknat avtalen med Sovjetunionen tidigare. Sovjetunionen hade ledig kapacitet i fråga om anrikningstjänst, och i skyndsamma förhandlingar som vi genomförde med ryssarna kunde vi komma till resultatet, att de tog på sig anrikningsuppdrag åt oss. De är också intresserade av att vi utvidgar vårt program när det gäller att ianspråkta deras tjänster.

Som jag har sagt i mitt svar är vi emellertid intresserade av att också ha andra alternativ än de två stormakterna, och därför har vi förhört oss om planerna på olika håll. Vilka är planerna i Australien? Kommer man där att – eventuellt tillsammans med Japan – bygga ett anrikningsverk? Det är inte uteslutet. Och vilka är planerna i Frankrike? Jo, att man undersöker förutsättningarna för en fortsatt utbyggnad är alldeles klart. Vi har självfallet sagt att vi är intresserade av att diskutera möjligheterna att få kontrakt om anrikningstjänster också från dessa håll.

Nu kan man invända: Skall vi då inte bygga en egen anläggning? Av kommersiella och tekniska skäl krävs det ett relativt betydande underlag för att driva en sådan verksamhet, ett underlag som är mera omfattande än vad vi har förutsättningar för nu. Därför har vi ingen anledning, så länge som det finns anrikningsanläggningar från vilka man erbjuder oss sina tjänster, att planera någon egen sådan anläggning.

Men upparbetningen då? frågar herr Sjönell och menar att det ju inte finns några verksamheter i gång. Men, snälla herr Sjönell, jag kom för en vecka sedan från England, där jag hade besökt anläggningen i Windscale med ca 4 000 människor anställda och i full verksamhet dels med upparbetning av använt uran, dels med utbyggnad av sina institutioner. Varför upparbetar då inte engelsmännen vårt material, alltså det bränsleavfall som vi skickar? Jo, det är därför att de har en sådan egen kapacitet inom kärnkraftsområdet att den anläggning som de f. n. har i första hand tas i anspråk för att genomföra en upparbetning av det avfall som kommer från deras egna anläggningar. De har 25 kärnreaktorer i oavbruten verksamhet som naturligtvis lämnar åtskilligt avfall. Under tiden lagrar de det avfall som enligt kontrakt är placerat vid Windscale – enligt deras egna uttalanden utan några svårigheter. Men inom det område som Windscale omfattar bygger man just nu en ny upparbetningsanläggning, som också med hänsyn till de tekniska förutsättningarna utformas så, att den skall kunna upparbeta det avfall som kommer bl. a. från Sverige.

Vi skulle också i det här avseendet vara intresserade av alternativ, vilket vi har. Om allt går bra är en anläggning färdig i Frankrike 1976, och enligt det avtal som vi har med United Reprocessors kommer en del av avfallet från de svenska kärnkraftsanläggningarna att kunna föras dit för upparbetning.

Situationen är alltså inte så dramatisk som herr Sjönell här och ute på fältet gör gällande. Jag skulle ha velat se herr Sjönell ställd inför de 3 000–4 000 människor som arbetar vid Windscale med den uppfattning som han torgför inför sina åhörare här. Jag undrar om de inte skulle

bli utomordentligt förvånade inför de uttalanden som herr Sjönell och andra gör om dramatiken i fråga om avfallshandlingen. Den är inte så dramatisk som ni gör gällande. När man kommer till dessa anläggningar får man ändå en känsla av hur avdramatiserat, hur avstresst det hela är. Det är en kemisk-teknisk process under full vetenskaplig kontroll – också fram till den slutgiltiga deponeringen av avfallet. Man planerar nu att bygga en anläggning, i vilken avfallsmassan för den slutliga deponeringen skall inmängas i glas.

Beträffande Ranstad talar herr Sjönell om "detta förskräckande projekt". Vi har där, som jag har sagt, tillgångar av uran på minst 300 000 ton och åtskilligt av annat mineral som enligt LKAB kan bli utomordentligt gångbart för andra industriella aktiviteter. Det är inte uteslutet att vi har ett utgångsmaterial för aluminiumproduktion som tillgodoser hela det behov av aluminium som vi har inom vårt land. Det är i fråga om detta "förskräckande projekt" – enligt herr Sjönell – som vi nu diskuterar om man eventuellt skall kunna ta upp brytningen, och *på vilket sätt*. Jag delar naturvårdsverkets uppfattning att man här måste gå varsamt fram. Här måste man göra undersökningar – om man kan tillgodose en del av de miljömässiga anspråk som vi har rätt att ställa. Det är framför allt fyra krav som naturvårdsverket har rest: att underjordsgruvan i största möjliga utsträckning placeras under Sydbillingens diabasplåtå, att någon dagbrottsverksamhet inte tillåts österut, att mängden lättlösliga beståndsdelar i neutralisationsslammet minskas väsentligt före deponeringen, att utsläpp av förorenat vatten, som kan bedömas medföra vattenförorening av betydelse, underkastas långtgående rening med tillämpning av modernaste teknik.

Vad säger då LKAB om detta? En mycket preliminär bedömning från LKAB tyder på att naturvårdsverkets villkor skulle kunna uppfyllas på alla punkter.

Detta ser jag för min del som så utomordentligt angeläget att ingen möda får sparas när det gäller att klara det. Därför var vi överens med LKAB om att nu gå in på utredningar, analyser och diskussioner med naturvårdsverket om förutsättningarna för att klara dessa problem så att man tillgodoser inte bara naturvårdsverkets anspråk utan, som jag hoppas, de kring Ranstad boende medborgarnas intressen.

Jag tror att medborgarna i närheten av Ranstadsområdet besitter ett förnuft som ger dem förutsättningar att göra en bedömning av dels de miljömässiga problemen, som vi nu tagit upp, dels de ekonomiska – försörjningsmässiga – problemen ur landets synpunkt, och att därefter fälla sitt avgörande. Men de har rätt att ställa anspråk på att allt det material som de begär för att göra sin bedömning skall ställas till förfogande. Och det är ju just det som sker. Vi skall ta den tid på oss som behövs för att få fram materialet.

Jag skulle också vilja erinra om att statsministern här i riksdagen sagt att Ranstad inte är för vårt energiprogram på något sätt en avgörande faktor. Det skulle för försörjningstryggheten ha en utomordentlig be-

tydelse, men utan ett enda kärnkraftverk inom landet och utan behov av ett enda ton uran skulle det också med hänsyn till prisutvecklingen på uran ur valutasynpunkt, ur ekonomisk synpunkt, kunna ha ett mycket stort intresse.

Först skall vi emellertid vara överens om hur brytningen skall ske och i vilken omfattning den skall ske. Vi skall ta tid på oss för den utredningsverksamheten, innan vi på nytt diskuterar frågan om Ranstad.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Industriminister Rune Johansson brukar – han är känd för det – föra debatterna i en lågmäld, saklig och kanske också intensiv ton. Vi är vana vid det och vi har satt värde på det. I dag har jag svårt att känna igen honom; i dag är tonfallet gällt och närmast aggressivt. Det tyder – när jag nu också bedömer de sakliga synpunkter som förts fram – inte på någonting annat än en mycket besvärande brist på argument.

Denna kritik drabbar inte bara industriministerns inlägg nu senast – bristen på argument drabbar hela regeringens energiprogram. Och jag har inte anledning att ta tillbaka ett ens av vad jag sade i mitt inledande anförande, att det är för mycket antaganden, för mycket förutsättningar, för mycket önsketänkande för att man skall kunna anse att det finns en trygg garanti för att regeringens energiförsörjningsprogram håller. Det senaste inlägget har ytterligare understrukit, tycker jag, att den garantin inte finns.

Rune Johansson hetsar närmast upp sig när han talar om att jag far land och rike runt och förleder folket och att jag hävdar att det inte behövs någon kärnkraft under mellanperioden fram till 1990, då regeringen och vi är överens om att nolltillväxt kan tänkas inträffa och då vi även är överens om att de alternativa energikällorna på allvar måste börja tas i anspråk. Han säger med väldig indignation att jag talar inte ett ord om att vi i så hög grad är beroende av oljan. Ja, men snälla Rune Johansson, det är ju bara att läsa innantill i vår partimotion och att höra litet bättre upp på vad jag har sagt i olika sammanhang och inte bara tro på tidningarnas referat.

Vi inom centern grundar fortfarande vårt energiprogram i största utsträckning på oljeimporten och på användningen av olja och fossila bränslen. Det har gjorts gällande, inte minst av statsministern i olika sammanhang, när man angripit centerns energiprogram, att vi för att kunna klara de olika utfästelser vi gör beträffande energiförsörjningen, beträffande tillgodoseendet av den ökade efterfrågan på energi och beträffande möjligheterna att klara den ökade elproduktionen skulle behöva göra av med enorma mängder importolja. Jag har anledning att här i dag, herr talman, en gång för alla med kraftiga streck understryka att i den mån den propagandan förs ut från talarstolar och på annat sätt – och det är inte bara fråga om tidningsreferat, för jag har själv hört detta – är det en lögnaktig propaganda. Vi gör enligt vårt energiförsörjnings-

*Om uranförsörj-
ningen*

program i partimotionen icke av med en enda droppe olja mer än vad regeringen räknar med.

Jag vill vidare erinra industriministern om att det finns en annan viktig faktor på det fossila området som för bara tre veckor sedan behandlades på ett av Vetenskapsakademien anordnat symposium. Där ägnades mycket tid åt denna faktor, nämligen kolet. Centern har sagt, och det upprepar jag: Vi kommer för lång tid framåt att vara beroende av de fossila bränslena och i första hand av oljan. Men vi skall åstadkomma en bättre användning av energin och av oljan och där kommer centerns krav in rörande användningen av kraftvärmeverken i större utsträckning och framför allt kraven på en utbyggnad på mottryckskraften. I STAL-LA-VAL, ett Wallenbergsföretag som nu går in för mottryckskraft, beräknar man att en närmast försiktig utbyggnad av mottryckskraften kan ge oss en energi- och elproduktion som motsvarar ungefär en tredjedel av produktionen i våra större älvar i dag. Det har centern påvisat, och det är en mycket väsentlig synpunkt i sammanhanget. Men vi blir beroende av olja och fossila bränslen. Enligt vad Vetenskapsakademien säger kan vi också så småningom i större utsträckning ta vara på kolet och använda det, eftersom det nu kommer fram tekniska metoder med vilka man kan förgasa kol och neutralisera de värsta miljöeffekterna av kolbrytningen.

De fossila bränslena skall vi därför använda, och en bättre användning av dem gör att vi enligt centerns program sparar in flera kärnkraftverk. Och om man dessutom sätter in den utbyggnad som bl. a. Kraftvärmeföreningen nyligen visade på att man kan göra, när man bygger ut kraftvärmehuset här i landet, så kan vi spara in hela kärnkraftsprogrammet. Det är den enkla sanningen, herr Johansson!

När industriministern sedan gjorde en stor affär av att jag, som han sade, närmast föraktade den lagring av radioaktivt uran som kan ske ändå upp till två år, så slog han in öppna dörrar. Industriministern påstod att jag inte har sagt någonting om den saken, men jag har ingen anledning att säga något annat än vad jag redan framhållit i andra sammanhang, nämligen att en sådan lagring är bra, och det är utmärkt att ha möjligheter till den. Men, som jag underströk i mitt huvudinlägg, det räcker inte. Om det blir så att uranbristen växer och anrikningsskapaciteten ute i världen blir mindre och mindre – och tyvärr tyder tecknen på det; jag har sett det i rapporter från USA – så föreligger det risk för att vi kommer in i en ren krissituation när det gäller vår försörjning med uran till kärnkraftverken. Då klarar ingen lagring i världen den efterfrågan som uppstår.

Och industriministern sade mycket litet om problemet med uppbyggnadsanläggningarna. Han är bara optimistisk. Allt det där går så bra. Industriministern har varit i England och studerat dessa saker, och han har mött många entusiastiska människor där. Men då måste jag dra den slutsatsen att vad som skrivits i tidningarna är felaktigt, nämligen att engelsmännen har sagt ifrån att de sannolikt inte kan klara denna sak längre än fram till någon gång i början på 1980-talet. Och likaså är det

lögnaktigt vad man kunnat läsa i tidningarna om att befolkningen har börjat reagera mycket kraftigt mot denna verksamhet i England. Jag skall återkomma något till detta.

Vidare sade industriministern – och där vet jag inte om det var verklig eller spelad indignation – att centern har gjort gällande att Sverige kommer att bli ett kärnkraftssamhälle, vilket enligt industriministern är en fruktansvärd överdrift. Men industriministern underströk själv, förmodligen ofrivilligt, i en bisats litet längre fram riktigheten av vad jag sagt. Där talar industriministern nämligen om att redan nu står kärnkraften för 19 % av elproduktionen här i landet. Och jag vill påstå att redan omkring 20 procents beroende av en viss energiproduktionskälla innebär att man i mycket stor utsträckning är beroende av den produktionen.

Nej, vad vi har sagt och vad jag nu har anledning upprepa är, att enligt regeringens program som varken Rune Johansson eller herr Palme eller någon annan har förnekat kommer Sverige 1985 att till ungefär 40 % vara beroende av kärnkraften för sin elproduktion. Och jag vill påstå att om man inte fattar att världens högst industrialiserade samhälle – som så till den milda grad bygger på industriproduktion för export och hemmaförsörjning – i ett läge då vi blivit beroende till 40 % av en viss energiproduktionskälla, i detta fall kärnkraft, har blivit ett kärnkraftssamhälle, så har vi olika uppfattningar om innebörden av svenska ord och uttryck! 40 procents beroende gör man sig inte av med på en eftermiddag, herr Rune Johansson! Verkningarna av det sitter i många år för ett sådant samhälle.

Dessutom vill jag erinra om att per capita är vårt land redan nu mera beroende av kärnkraft och producerar mera kärnkraft än vad som är fallet inom EG-länderna. Det finns uppgifter, som jag här inte skall gå i god för, enligt vilka vi är det samhälle som kommer att producera mest kärnkraft per capita i världen när regeringens kärnkraftsprogram är färdigt.

Uppgiften om att jag gått ut och talat om att centern skall presentera en argumentsamling är väl hämtad från något tidningsreferat och får stå för vad den är värd. Vi presenterar ständigt argument och behöver inte gå särskilt långt för den sakens skull. Vi går till vår energimotion, som behandlades i maj. Det kommer emellertid fram fakta hela tiden som gör vår position starkare och starkare och regeringens bräckligare och bräckligare, vilket inte minst dagens debatt visar.

Att man skulle tro på tomten – det är väl ett sådant där enkelt skämt, industriministern, som inte hör hemma i en sådan här debatt. Vi kan väl avfärda det. Svenska folket kanske i viss utsträckning tror på den potentaten, men man tror i varje fall inte på den socialdemokratiska regeringen när det gäller att trygga energiförsörjningen – så mycket kan jag lugnt säga.

Industriministern anser att jag måste veta att processer tar lång tid. Självfallet vet jag – jag råkar vara jurist och har suttit i domstol – att en process kan ta lång tid. Det är det värsta i den här saken, och det

var det jag ville ha fram. Jag ville också ha ett svar så långt det var möjligt att ge det om förhandlingsläget.

Det är mycket sannolikt att bråket mellan Westinghouse och den svenska kraftleverantören kommer att resultera i en process – det brukar sådana här angelägenheter göra när man inte kommer överens, framför allt om den ena parten vill ha mycket mer betalt än överenskommet och dessutom säger att han inte har tillgång till den vara som han åtagit sig att leverera. Min enkla fråga var: Om det skulle bli så, som är vanligt i sådana här processer, att motparten, i detta fall Westinghouse, helt enkelt vägrar att leverera innan processen är avgjord, vad gör man då?

Det har inte Rune Johansson svarat på. Han försöker slingra sig undan med att säga: Jag kan naturligtvis inte – det borde herr Sjönell veta – tala om hur förhandlingsläget är. Nej, det har jag inte heller begärt. Det är självklart att industriministern inte kan göra det. Men jag vill veta om det över huvud taget pågår några förhandlingar i dag. Enligt tidningsuppgifter häromdagen var förhandlingarna avbrutna och de amerikanska förhandlarna hade åkt hem till Amerika utan att någonting hade uppnåtts och utan att någon tidpunkt faststälts för ett nytt förhandlingssammanträde. Om det över huvud taget är utsatt något nytt förhandlingssammanträde och om tidningsuppgifterna är felaktiga – så mycket går det ändå att tala om för svenska folket och kammaren, herr industriminister!

När det gäller anrikningen säger Rune Johansson med indignation i rösten att det inte har anmälts några anrikningssvårigheter från USA. Jag har ändå här refererat rapporter ur olika tidningar, bl. a. ur tidningen Affärsvärlden, som uppger att anrikningskapaciteten i USA blivit otillräcklig och att de privata finansierarna vägrat att på president Fords anmaning bygga ytterligare anrikningsverk. Det är uppenbart att svårigheter med anrikningen hos vår största leverantör måste komma att inverka även på våra förhållanden och våra möjligheter att klara programmet. Jag tycker att det är för primitivt av industriministern att försöka vifta bort den saken.

Industriministern säger att man undersöker förutsättningarna att få i gång anrikningsverk på andra håll i världen. Det vet vi väl alla att man gör. Men hur lång tid tar det innan de undersökningarna är klara? Och hur lång tid tar det innan man från svensk sida undersökt möjligheterna att få leverans därifrån och t. o. m. skrivit kontrakt med dessa alternativa leverantörer? Det är ju det som är knuten.

Vi måste ha uran för att klara regeringens program. Men när man nu talar om att det blir uranbrist i världen och att den ytterligare ökar, att vi kommer att få svårigheter med anrikningskapaciteten och att dessa svårigheter kanske också kommer att skärpas, då viftar industriministern bort det och säger: Det där är inga svårigheter. Regeringen håller på och undersöker förutsättningarna att klara krisen.

Men vad händer under tiden, innan dessa förutsättningar är färdigundersökta, om det blir ytterligare stopp, om flera leverantörer säger

upp kontrakten? Det är den frågan jag gärna skulle vilja ha svar på men inte får.

Sedan säger industriministern att han skulle önskat att jag hade varit med i England och sett alla nöjda och belåtna människor som arbetade vid uppberedningsanläggningen och hört deras entusiasm över jobbet. Jag kan kasta tillbaka den bollen. Det hade varit intressant om Rune Johansson hade träffat de människor som protesterar, som är indignerade, förfärade och oroliga inte bara för sig själva utan för sina barn och efterkommande för den här anläggningens skull. Jag har rapporter från kolleger, bl. a. i Europarådskommittéerna, som berättat om våldsamma protester. Det vore angeläget för ett svenskt statsråd som är ute och reser att titta på reaktioner inte bara på den ena utan även på den andra sidan. Res till Västtyskland, Rune Johansson, och prata med de människor som sätter sig i vägen på den plats där man tänker bygga ett kärnkraftverk! De protesterna har föranlett myndigheterna att uppskjuta byggandet.

När det gäller Ranstad fortsätter industriministerns indignation. Han säger att "herr Sjönell talar om att det är detta förskräckande projekt". Industriministern har tydligen hört dåligt på vad jag sade, och sådant kan ju hända på grund av högtalaranläggning och annat. Vad jag sade var "detta ur miljöeffektsynpunkt förskräckande projekt". Varför betecknade jag det så? Ja, inte bara på grund av utredningar som jag har tagit del av utan framför allt på grund av skakande personliga upplevelser.

Näringsutskottet var för någon månad sedan inbjudet till Ranstad, och vi fick då ta del av hela detta projekt. Vi åkte bl. a. ut i bussar och tittade runt om i terrängen. Och jag säger som herr Ångström, att även om jag ibland har livlig fantasi räcker den inte till för att jag skall kunna föreställa mig de förskräckande effekter som dessa miljontals tons omflyttningar i landskapet kommer att innebära. Jag tillåter mig, herr talman, att fortfarande hysa uppfattningen att ur miljösynpunkt är detta ett förskräckande projekt.

När sedan Rune Johansson säger att LKAB har förklarat att företaget kan tillfredsställa naturvårdsverkets krav stämmer det inte med mina erfarenheter från Ranstad. Den frågestund vi hade med den kommande chefen för LKAB gav inte alls vid handen, som jag upplevde det, att företaget hade förutsättningarna klara och kunde ge bestämda löften att uppfylla de kraven. Framför allt gällde detta på en väsentlig punkt, nämligen arbetarskyddet. Man skulle nu enligt naturvårdsverkets planer gå längre in under berget med ty åtföljande större risker för dem som skall jobba där. Och det gäller även projektet i Norrbotten. Hur mycket man än talar om att man skall kunna återställa ingrepp i naturen, i miljön osv., kvarstår som en av de olösta frågorna hur man skall kunna skydda dem som skall arbeta där och utsättas för risker av radioaktiv strålning.

Det skall bli mycket intressant att se hur arbetarskyddsstyrelsen, LO och andra i framtiden kommer att tackla den problematiken. Den är nämligen inte lättlost – sannolikt blir den inte löst alls. Den kan bli en tuva som stjälpur hela lasset.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om uranförsörj-
ningen*

Herr talman! Jag återkommer till frågorna jag ställde. Jag fick svar på en del av dem men inte alla. Jag frågade t. ex.: Finns det några preliminära avtal uppgjorda med Australien eller andra? Eller föreligger det bara välvilliga uttalanden om leveranser? Det är en väsentlig fråga som jag skall be att få svar på.

Vilka tekniska skäl är det mera preciserat som industriministern talar om, som innebär att man både här och ute i världen efter 1985 kan få ett bättre läge när det gäller uppbyggnadsanläggningarna?

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för hans positiva reaktion på min jämförelse mellan Ranstad och en eventuell uranbrytning i Norrland. Mina skäl var ju farhågor för den miljöförstöring som skulle uppstå i Ranstad, och industriministern har inte undanskymt att han delar min oro i det avseendet. Jag vill i det sammanhanget också säga att LKAB, som har hand om anläggningen här nere och som har presenterat en del utredningsmaterial, inte verksamt har bidragit till att undanröja den oron, utan det har förekommit motstridande uppgifter som gjort att man måste sätta frågetecken i kanten, vilka fortfarande kvarstår.

Till detta skall också, som jag tidigare sade, läggas de rent arbetsmarknadspolitiska övervägandena. I Ranstadsområdet har vi en arbetsmarknad som redan nu kan betraktas som något överhettad.

Jag tolkar industriministerns kommentarer till fyndigheterna i Norrland som positiva. Det var en mycket värdefull deklaration som industriministern gjorde när han lovade att satsa de nödvändiga resurserna för att snabbt få fram resultat från fyndigheterna i Arjeplog–Arvidsjaurområdet och i Tåsjö–Doroteaområdet och från de andra fyndigheter som eventuellt kan komma in i bilden. Även här finns det ju andra synpunkter än miljösynpunkter att anlägga. Dessa är i detta fall positivare än när det gäller Ranstadsområdet, men jag vill också understryka de sysselsättningseffekter som en gruvbrytning i norr skulle få för de människor som nu går utan arbete.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag är ledsen om jag på något sätt stört herr Sjönelles sinnesro genom att tala i en ton som han ogillar. Jag skall försöka tala litet mera lågmält, eftersom herr Sjönell nu begär det. Men mitt tonläge hade ett samband med det faktiska förhållandet att energiproblemet är en viktig fråga, en avgörande fråga där beslut som regeringen föreslagit riksdagen att fatta har en utomordentligt långtgående effekt.

Vi skall fortsätta att bygga ut vår industri för att om möjligt hävda vår konkurrenskraft. Den industriella konkurrenskraften är en förutsättning för vårt välstånd, för våra fortsatta möjligheter att bygga ut välståndet inom vårt land, något som jag tror att vi alla har ett intresse av. Här har vi då att göra bedömningen vilken energi som krävs för att vi skall kunna fortsätta utbyggnaden av industrin. Jag delar herr Sjö-

nells uppfattning – det har jag deklarerat tidigare i debatten – att vi har ett intresse av att söka spara och bättre utnyttja de energitillgångar vi har. Det är nödvändigt att i det fallet göra åtskilliga ansträngningar, och så långt som möjligt skall vi försöka göra dem gemensamt. Det kommer att kosta åtskilligt med pengar.

Men även med beaktande av de möjligheter som en sparverksamhet kan ge är det enligt vår uppfattning ofrånkomligt att öka konsumtionen av elektrisk kraft, framför allt inom industrin. Jag har heller inte kunnat finna i centerns program att man där kunnat undvika att klart ange att det föreligger ett ökningsbehov under de närmaste åren, även om den ökningstakt ni räknar med på elkraftsidan bara är hälften så stor som den som förutsatts i det beslut riksdagen har fattat. Ni anger en ökningstakt på 3 %, medan riksdagsbeslutet förutsatte en ökningstakt på 6 %. Då får vi självfallet ta vårt ansvar. Regeringen har gjort det genom att presentera sitt program som också har godtagits av riksdagen. Det innefattar en utbyggnad av kärnkraften, som enligt vår uppfattning kommer att vara nödvändig och självfallet spela en betydande roll. Inte ett ögonblick vill jag bortskymma det!

Vad vi måste undersöka är naturligtvis på vilket sätt vi kan tillgodose energibehovet. När vi nu har tagit beslutet om en utbyggnad av kärnkraften kommer vi att ta konsekvenserna av det. fråga om urantillförsel, anrikning, uppberetning och hanteringen av avfallet. Inte ett ögonblick har vi vikit undan från den problematiken. Vi har också förmenat att det är klart tekniskt. Vid våra besök i Sovjetunionen, i England och i andra länder har vi fått detta bekräftat. Det var det som jag ville nämna när jag redovisade vårt besök vid Windscaleanläggningen.

Det är riktigt som herr Sjönell säger att det förekommer opinionsyttringar i andra delar av världen än Sverige. Det intressanta är att engelsmännen säger att opinionen är starkare ju längre avståndet är från institutionerna. Det är väl ungefär samma upplevelser vi har i Sverige. Vi kan lyssna till kommunalråden i Varberg, Väröbacka, och kommunalråden i kommunen där Forsmark ligger. De ställer sig positiva till kärnkraften – jag skall inte åberopa det som argument, bara notera det – under det att vi från folk på längre avstånd från anläggningarna, där man inte på samma sätt har kännedom om vad det här innebär, får veta att man känner tveksamhet. Man tar självfallet intryck av opinionsbildare som naturligtvis också finns på andra håll. Därför menar jag att det skall till saklig upplysningsverksamhet som motargument. Det är denna upplysningsverksamhet som vi har gett oss i kast med.

Jag blev litet förvånad när jag lyssnade till herr Sjönell och han sade att opinionen växer mot vårt energipolitiska program. Vi har den rakt motsatta uppfattningen, att förståelsen för det energipolitiska program som regeringen presenterade och som riksdagen antog efter hand har ökat.

Ängslan och rädslan för kärnkraften såsom medel för att tillgodose vissa utomordentligt viktiga behov i ett samhälle har efter hand ökat.

Men med drygt 1 000 reaktorår runt om i världen bakom oss utan allvarliga olyckshändelser kan ändå bevis framläggas om hur driften kan klaras och upparbetning, transporter och avfallshantering skötas utan att det är till skada för medborgarna. Det har inneburit en efter hand växande tilltro till de möjligheter som kärnkraften ändå innebär.

Detta till trots gör vi inte hårdare ansträngningar än vi utifrån de energipolitiska behoven ser som nödvändiga, och vi kombinerar de energipolitiska behoven med våra försök att garantera sysselsättning och rimlig standardutveckling för vårt folk. Denna avgörande fråga kan man inte komma förbi.

Herr talman! Jag skall inte upprepa mina argument om varför jag tog upp oljeproblematiken. Men herr Sjönell nämnde aldrig ordet olja. Den reflexion jag kopplade till herr Sjönelles resonemang var att det gjordes en stor sak av problemet med försörjningen med uran men att oljan, som står för 75 % av vår totala energiförsörjning, inte nämndes.

Herr Sjönell menade att jag inte hade svarat tillräckligt utförligt på två frågor, bl. a. om avtal med Australien. Nej, herr Sjönell, vår resa till Australien gjordes i avsikt att undersöka förutsättningarna för att gå in i förhandlingar om import av uran också från Australien. I det avseendet var resan positiv. Den ger oss förutsättningar för förhandlingar om uran även från Australien.

Herr Sjönell frågar vilka tekniska skäl jag kan åberopa för optimismen beträffande upparbetningsmöjligheterna på 1980-talet. Där kommer jag in på Windscale, där vi såg den upparbetningsanläggning som finns i drift men som nu i huvudsak används för bränslet från den egna kärnbränsleanläggningen. Man visade oss också den upparbetningsanläggning av större format som håller på att byggas och som kommer att om två tre år göra det möjligt att ta hand om avfall för upparbetning även från annat håll enligt avtal. I mitt tidigare anförande nämnde jag också att man i Frankrike är i färd med att bygga en upparbetningsanläggning som beräknas tas i drift 1976 – man kan vara försiktig och säga 1976–1977. Vi har ett avtal som ger oss möjligheter att sända bränsle också dit för upparbetning.

Låt mig sedan ta upp frågan om ytterligare mineraler. Herr Sjönell inbegriper där också kolet. Det är riktigt. Kol kommer att spela en utomordentligt viktig roll framöver. Och det finns mycket kol i världen. Men kol är i dag dyrt. Det är svårt att hämta fram det och det är också ur miljösynpunkt ytterst besvärande. Att i samma ögonblick som man talar om åtgärder för förbättring av miljön vända sig mot kärnkraften och föra fram oljan och kolet är för mig underligt. Herr Sjönell beskyller mig för att tro, för att göra antaganden. Men vad är det herr Sjönell gör i fråga om avfallsprodukterna från olja och kol? Jo, han hyser en förhoppning om att man skall kunna klara reningen av avgaserna! Det hoppas jag också, men vi har ännu inte detta i hamn och jag har svårt att tro på att vi skulle komma så långt att vi skulle kunna undvika ett utfall av besvärande avfallspartiklar från de anläggningar i vilka vi

använder olja och kol.

Herr talman! Jag skall bara till sist säga att jag självfallet inte fäster så förfärligt stort avseende vid tidningsreferaten. De kan vara felaktiga, det är jag helt medveten om. Det råkar jag ut för, och det kan andra råka ut för. Jag sade klart ifrån att jag hämtade mitt material ur en tidningsartikel om ett möte. Jag skall inte pressa ytterligare på den punkten. Jag bara noterar rubriken i tidningen, där det står: Vi avvecklar kärnkraften så snart vi fått makten. Om centern kommer i regeringsställning efter valet nästa höst kommer det ganska omgående att bli ett nytt beslut i kärnkraftsfrågan när vår avvecklingsplan sätts i verket.

Det här är naturligtvis utomordentligt intressant. Vad är det för tidrymd man tänker sig? Ni beskyller oss för att vi binder oss, när vi arbetat med kärnkraften och kommit upp i en omfattning av 17–19 % av elproduktionen. Men ni går ut och säger att ni skall avveckla den. Ni skall trygga sysselsättningen, även om vi nu skall ställas inför en avveckling, men ni har hittills inte presenterat någon plan för hur det skall gå till utan störningar i fråga om sysselsättningen. Det är väl ändå det viktiga i sammanhanget: Hur skall vi klara en sådan process utan att vi får en störning – en allvarlig störning – i fråga om sysselsättningen? Det är klart att vi kan gå tillbaka till andra arbetsmetoder, flytta över mer manuellt arbete på arbetskraften också inom de områden där vi har sökt oss därifrån för att göra det bekvämare för människorna med det tunga arbetet. Visst kan vi göra det. Men är det den utvecklingen ni tänkt er tycker jag att ni skall säga ifrån det ärligt, när ni nu går ut med ett energipolitiskt program som ni förmenar är helt annorlunda än det riksdagen har beslutat om.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att inte stör det min sinnesro att industriministern blev för exalterad. Jag bara saknade den fridsamma och sakliga debattatmosfär som vi två brukar föra de här debatterna i. Jag är utomordentligt glad att jag nu kan konstatera att Rune Johansson i sitt senaste inlägg hade återställt den fridsamma debattnivån. Jag skall också försöka hålla mig till den – i den mån jag i mitt förra inlägg möjligen gjorde något övertramp.

Herr talman! Den fortsatta välfärdsutvecklingen förutsätter att vi gör en industriell utbyggnad, säger industriministern. Ja, självfallet är detta en förutsättning som vi i centern har varit de första att understryka – och är det i dag också. Det är bara fråga hur man gör den här industriella utbyggnaden och med vilka medel. Det är där våra meningar stundom har skilts – ibland marginellt, på vissa punkter på ett grundläggande sätt. När det gäller energiförsörjningen och dess egenskap av bas för den industriella utbyggnaden har våra uppfattningar skilt sig på ett fundamentalt sätt och gör så fortfarande vilket inte minst dagens debatt utvisar. Vi har sagt, och jag upprepar det än en gång: Vi behöver inte detta kärnkraftsprogram för den parentes som kärnkraften onekligen mäs-

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Om uranförsörjningen

Torsdagen den
27 november 1975

*Om uranförsörj-
ningen*

te bli inte bara här i landet utan över huvud taget i världen.

Alla är överens om – och jag tror att också industriministern kan bekräfta det – att vi har att göra med s. k. ändliga råvarutillgångar på energiområdet. Olja, kol och uran är ändliga tillgångar, som tar slut inom en mer eller mindre nära framtid. Om man inte får de snabba s. k. bridreaktorerna, vilket verkar ogörligt, är det uppenbart att man i fråga om uranet, med nuvarande prisläge och med nuvarande tillgång, om 15–25 år kommer i en sådan bristsituation att det blir en mer eller mindre oåtkomlig råvara.

Oljan kommer enligt uppgifter att förbrukas inom loppet av 25–30 år. Det kommer visserligen att finnas olja kvar även då, men till vida högre pris, och den får då lov att användas för helt andra och nyttigare ändamål än i dag. Men regeringen menar att vi intill dess att den tiden är inne måste ha kärnkraft. Vi menar att man måste ha annat än kärnkraft intill dess att den tiden kommer då vi måste ersätta allt detta med alternativa energikällor.

Vi är alltså överens, herr talman, på alla håll, inte bara i Sverige utan runt om i världen, att det förr eller senare krävs alternativa produktionsformer i världen, som bygger på de oändliga förnyelsebara energitillgångarna, dvs. i första hand på solenergin.

Den andra tunga punkten i vårt energiprogram, som industriministern inte har velat omnämna i dag – han har kanske inte haft anledning till det och inte heller jag har gjort det, men jag gör det nu – är att man skall göra en våldsamt satsning på att få fram de alternativa energikällorna. Situationen är där i dag utan tvivel lovande. Den är mera lovande än den var i maj månad, eftersom den tid rycker allt närmare då de alternativa energikällorna i väsentlig utsträckning kan överta de fossila bränslenas andel i dag. Huruvida det dröjer 15, 20 eller 25 år kan man tvista om, men all expertis säger att man senast på 1990-talet i stor och förmodligen avgörande utsträckning bör kunna ta dessa energikällor i anspråk.

Mitt uttalande att utvecklingen redan nu är lovande grundar jag på flera faktorer. Jag skall inte tynga debatten med en redogörelse för dessa annat än i så måtto att det redan i dag finns i serieproduktion aggregat för villauppvärmning som bygger på den i det ytliga jordskiktet lagrade solenergin och med en problemlösning som för tanken till Kolumbi ägg. Det är en produkt som åtminstone ett par av de stora multinationella företagen i vårt land i dag är djupt intresserade av. Det gäller alltså kontinuerlig uppvärmning av villor och av andra lokaler där, som alla vet, enorma besparingar av energi kan göras.

Det har funnits anledning för mig att i dag illustrera de besparingar som kan göras inte bara på bostadsområdet utan också på industriområdet via denna mycket lovande teknik, som visserligen inte är helt färdig men som har kommit så långt att den lett till en serieproduktion. Vi har vidare från centern visat på exemplet Vallvik. Det gäller en ombyggnad av en massafabrik som gav – jag tvekar inte att begagna uttrycket

– sensationella resultat i fråga om energibesparingar.

Den gamla fabriken producerade 75 000 ton massa per år. Efter ombyggnaden produceras 175 000 ton massa per år, alltså bortåt halvannan gång mer. Dessutom har ytterligare 100 man fått sysselsättning i den nya fabriken. Men vad har hänt på energiområdet i detta sammanhang? Jo, den gamla fabriken gjorde av med 35 000 m³ olja för att producera 75 000 ton massa. Den nya fabriken gör av med 20 000 m³ för att producera 175 000 ton massa. Den gamla fabriken förbrukade 40 miljoner kWh elenergi. Den nya fabriken förbrukar inte en enda kilowattimme, eftersom man har tagit till vara de enastående sparmöjligheterna, som vi har pekat på så många gånger förut, vad gäller energi. Dessa föreligger inte minst eller kanske framför allt på industriområdet.

Detta är bara ett exempel. Det bekräftas av att Stora Kopparberg enligt uppgifter har fått ungefär samma värden på sin ombyggnad i Skutskär. De här siffrorna gäller alltså massaindustrin. Det finns dock utomordentligt stora mängder energi att spara även t. ex. inom verkstadsindustrin. Vallviksexemplet innebär att man kan spara 15 000 m³ olja, dvs. lika med 40 miljoner kWh elenergi. Det är, herr industriminister Johansson, bara ett litet exempel på att det inte är några Sörgårdendrömmar som sysselsätter oss när vi talar om att det finns möjligheter att bättre utnyttja den energi och den olja som är tillgänglig i dag. Det är där vi vill göra en jättesatsning, liksom på de alternativa energikällorna.

Det är vår övertygelse – en övertygelse som vi har lika stor rätt att hysa som ni har beträffande ert program – att med centerns program klarar vi en god energiförsörjning med god marginal för ökat behov inte minst av elenergi i fortsättningen.

Rune Johansson säger: Vi tar vårt ansvar för riksdagsbeslutet om utbyggnad av kärnkraften. Självklart får regeringen ta sitt ansvar, när den har lagt fram ett förslag och fått igenom det. Men vad jag har talat om här är de oroande konsekvenser av detta beslut som börjar visa sig. Jag har hela tiden i dag velat göra gällande att det ligger för mycket önsketänkande i det slags garantier som man från regeringens sida redovisar när det gäller uranförsörjningen och möjligheten att få anrikat uran.

Rune Johansson talar vidare om den entusiasm som vissa grupper av befolkningen i England har visat och att det finns andra grupper som har reagerat på motsatt sätt. Reaktionerna blir större ju längre bort man bor från kärnkraftverket och mindre ju närmare man bor. Detta är inte särskilt märkvärdigt. Det är ett gammalt och mycket intressant psykologiskt fenomen. Människor vänjer sig vid riskerna i rent psykologiskt självförsvar, för att över huvud taget kunna uthärda som vanliga vardagsmänniskor. Ett berömt exempel i litteraturen är att de människor i Holland som levt nära dammarna har varit mycket mindre oroade än de som bott längre in i landet. Skräcken hos de människor som bodde nära bombhårdarna under andra världskriget var – ehuru tillräckligt stor i och för sig – mycket mindre än den rent panikartade skräcken hos

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Om uranförsörjningen

Torsdagen den
27 november 1975

---

*Om uranförsörj-
ningen*

dem som bodde längre bort.

Detta är som sagt ett gammalt intressant fenomen. Men det är ingenting som man kan åberopa som sakligt argument. Det som är sakligt är verkligheten, det är att folk i ökande utsträckning ute i Europa reagerar mot kärnkraftsutbyggnaden, sätter sig i vägen för planerade byggen etc.

Industriministern framhåller att det har varit så många invändningsfria reaktorår. Ja, med hjälp av statistik kan man även hävda att en bil av den nya modellen kan gå 30 000 mil innan den råkar ut för någon skada eller något stopp. Det finns emellertid något som heter den mänskliga faktorn och den rör ingen statistik på. Hur många invändningsfria reaktorår man än kan uppvisa så finns riskerna med driften med uppbyggnad och deponering av avfall kvar. Det är det som vi slagit ned på.

Dessutom har på senare tid tillkommit en faktor som är nästan avgörande, nämligen ekonomin. Varför drar de amerikanska finansinstituten tillbaka sin kreditgivning? Varför vill de inte satsa på kärnkraften? Därför att det är alltför riskabelt och lönsamheten för dålig.

Jag fick, herr talman, svar på frågorna om det förelåg uppgörelser med Australien och andra länder. Jag hade inte väntat mig att det skulle finnas något preliminärt kontrakt. Det hade varit orimligt att begära på detta stadium. Men det bara bekräftar vad jag sade inledningsvis, nämligen att talet om att man skall kunna klara det här försörjningsproblemet är grundat på förhoppningar. Ännu så länge har man inga realiteter att stödja sig på. Jag hoppas också att det skall bli en framgång och jag lyckönskar industriministern om han snart får ett kontrakt, men i dag är det ingenting att bygga på. Andra omständigheter gör att man har anledning att vara orolig.

När det sedan gäller kolet förutsätter inte vi, herr industriminister, att man nu helt plötsligt skall föra in olja och kol i diskussionen; olja och kol har ju funnits med i diskussionen hela tiden, och både ni och vi grundar en god del av vår energiförsörjning i framtiden på tillgången till de fossila bränslena. Men vad vi har sagt är att det med modern teknik håller på att skapas avgörande möjligheter att lösa föroreningsproblemen. Jag har fått den uppgiften från tekniker, herr industriminister, att det i dag går att klara avsvavlings- och andra problem hundraprocentigt när det gäller olja – svårigheten är bara att detta kostar en faslig massa pengar, men tekniskt sett är det möjligt att göra det. Vad som inte går att klara är däremot koldioxidproblemet, som dock är av den arten att klimatforskarnas uppfattningar står emot varandra i två olika skolor. Oljans avfallsprodukter är ett problem som med modern teknik kan lösas, om man bara sätter in tillräckligt mycket pengar, och det är det vi vill göra. Om vi avstod 35 atomkraftsmiljarder till en satsning på att rena olja, skulle vi få en förfärlig massa pengar över för att bl. a. kunna åstadkomma rening av fossila bränslen.

Industriministern slutade sitt anförande med att tala om centerns avveckling av kärnkraften, och han citerade också ur en tidning. Jag vill

säga att det citatet på något sätt var tendentiöst – som det ju ofta är och som Rune Johansson själv har sagt att han ibland råkar ut för; det gör man tyvärr när man deltar i politiska debatter. Jag talade om att vi har en beredskapsplan som vi, om vi skulle få ansvaret i regeringsställning, avser att utarbeta och sätta i verket. Mera sade jag inte. Jag behöver inte göra mera än att referera till vår partimotion i maj, där vi har anfört att vi vill ha en beredskapsplan för avveckling av de här reaktorerna. Sedan har man i pressen översatt detta till en avvecklingsplan – och det må vara hänt; jag skall inte strida om ordet. Men varför har vi sagt det? Jo, just för att eliminera vad Rune Johansson i sitt senaste inlägg kritiserade oss för, nämligen för att eliminera risken för att det uppstår störningar i industrins drift och industrins möjligheter att utveckla sig vidare och för att eliminera de störningar som kan uppstå på sysselsättningsområdet. Därför måste man ha en beredskapsplan. När den beredskapsplanen kan komma att verka och hur länge den skall verka kan självfallet ingen människa säga, men det är högst nödvändigt att ha en sådan beredskapsplan. Jag tycker det hade varit tacknämligt, när ni nu håller på att satsa på kärnkraften, om även ni hade haft en beredskapsplan, nämligen för att klara den sviktande uranförsörjningen och den otillräckliga anrikningsförsörjningen.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att vi inte har tänkt gå tillbaka till några gammalmodiga arbetsmetoder. Det är den primitiva argumentation som många av er för mot oss men som jag vill hålla Rune Johansson räkning för att han inte drev, att vi skulle vara någon sorts Sörgårdenfantaster, som tänker börja spinna och karda och lysa oss med stearinljus – eller snarare talgljus! – och allt vad det är. Vi tänker utveckla den moderna industrin i precis den takt som i dag kan noteras, men vi tänker göra det med andra metoder än ni. Vi tänker nämligen avstå från detta våldsamma kärnkraftssatsande, vi tänker sätta in alternativa energikällor så snart detta blir möjligt och vi tänker framför allt begagna alla tänkbara sparmöjligheter för att bättre ta till vara den energi som står till vårt förfogande. Det finns anledning att understryka den saken och på en gång säga ifrån mot demagogiska angrepp på oss av ren Greuel-karaktär, med beskyllning för 1700-talsmetoder och annat orimligt. Den ambition och det ansvar som återfinns hos oss kan vara och är lika bra och lika hederliga som den ambition och det ansvar som ligger hos er!

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten så mycket; beträffande ändliga tillgångar tror jag inte att det behöver råda några delade meningar. Jag vill bara framhålla att om vi tar Ranstad i anspråk torde urantillgångarna räcka för åtminstone 200–250 år framåt med den utbyggnad av kärnkraftskapaciteten i vårt land som vi hittills har beslutat om.

När herr Sjönell säger att våra tillgångar på uran är otillräckliga kan det vara skäl att upprepa, att vi har några avtal som sträcker sig så långt som fram till 1985. Jag förmenar att vi måste hävda dessa avtals helgd.

Men parallellt med det är det också vår skyldighet att undersöka andra förutsättningar.

Jag har försökt att presentera fakta i förhållande till en del av de påståenden som herr Sjönell har gjort. Fakta är ibland obehagliga ting, men de står där. Det är klart att man kan vifta bort resonemanget om de 1 000 reaktoråren och man kan också hänvisa till hur många år som helst – det ger ändå ett besked om förutsättningarna för att ha en drift i dessa kärnkraftverk som löper friktionsfritt utan att vara till skada för omgivningen. Det säger också en del om den utomordentligt noggranna skyddsverksamhet som skall till – det är vi helt medvetna om – men detta visar samtidigt att det fungerar.

Vi får väl stå här med delade meningar. Jag hyser tilltro till att det program för energipolitiken som riksdagen har beslutat om skall kunna fullföljas, även om jag vet att vi kommer att möta problem, sådana som Westinghouseaffären och frågan hur vi skall göra med Ranstad. Men jag upprepar: Vi skall inte ta några beslut förrän vi är helt säkra på det vi kommer att föreslå, och vi skall inte göra miljöingripanden som kan betraktas som besvärande för människorna i Ranstads omgivning.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag skall inte heller förlänga debatten så mycket, utan vill bara göra ett par korta anmärkningar.

När det gäller Ranstad säger industriministern – för att vederlägga min kritik av den otillräckliga uranförsörjningen – att om man tar urantillgångarna i Ranstad i anspråk så räcker de 200–250 år. Ja, herr industriminister, skall man utnyttja så mycket av Ranstadsregionens uranmalm att det skall räcka 200–250 år och inte ha bridreaktorer, utan bara tillgodogöra sig 3 gram per ton malm som bryts, då ber jag Gud bevara svenska folket och framför allt de människor som bor omkring Ranstad förså fruktansvärda perspektiv. Men det är väl ändå inte meningen utan herr Rune Johansson tog det som ett mera teoretiskt exempel; han försäkrar ju också att man noga skall pröva frågan innan man går till något beslut. Jag noterar det.

I frågan om urantillförseln är otillräcklig eller inte vill jag bara citera en mening ur interpellationssvaret, där industriministern sade: "Det beräknade behovet överstiger alltså kontrakterade leveranser med ca 7 000 ton t. o. m. år 1985." När man nu har fått den största leverantörens uppsägning – vederbörande säger sig i bästa fall kunna klara 20 % av kontrakterade leveranser – fattar jag inte hur man över huvud taget som ansvarig industriminister kan påstå att läget är godtagbart. Jag tycker att det är alarmerande.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Min tanke gick närmast till anrikningstjänsterna, som är helt klara för de tretton reaktorerna. Vi har försäkrat oss om uran som räcker fram till 1980. Men jag har ju i mitt interpellationssvar sagt

att vi förhandlar om uranleveranser in på 1980-talet och att jag med stor förhoppning ser på de möjligheterna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Om Gotlands energiförsörjningsproblem

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Gustafssons* i Stenkyrka (c) den 16 oktober anmälda interpellation, 1975/76:25, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stenkyrka har frågat mig om jag vill medverka till att skyndsamma åtgärder vidtas avsedda att uppnå dels varaktiga tekniska, organisatoriska och ekonomiska lösningar på Gotlands energiförsörjningsproblem, dels elpriser motsvarande dem som gäller inom merparten av de mellansvenska områdena samt – om svaret på denna fråga är ja – redogöra för vilka åtgärder som hittills vidtagits och som regeringen ämnar vidta för att lösa Gotlands energiförsörjningsproblem.

Frågan hur elförsörjningen på Gotland på sikt skall lösas bereds f. n. inom regeringskansliet. Förhandlingar och överläggningar har tagits upp med berörda kraftföretag och med Gotlands kommun i syfte att pröva lämpliga vägar till en utjämning av de priser som företag och enskilda konsumenter får betala för elenergin på Gotland och de priser som betalas på fastlandet. En särskild framställan om leverans- och prisgarantier har ingivits av ett på Gotland etablerat företag, vilken prövas i sammanhanget. De här angivna frågorna är komplicerade eftersom de kräver överväganden av såväl teknisk som organisatorisk och ekonomisk art.

I nuvarande utrednings- och förhandlingsläge finner jag det inte möjligt uttala mig om resultatet och således inte heller om vilka lösningar som slutligen kan erbjuda sig.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret, som jag uppfattar som i sina grunddrag positivt.

Statsrådet säger att frågan hur Gotlands elförsörjning "på sikt skall lösas bereds f. n. inom regeringskansliet" och att frågan befinner sig i ett utrednings- och förhandlingsläge. För min del vill jag givetvis inte medverka till att störa pågående förhandlingar eller föregripa möjliga resultat.

Jag är medveten om att de frågor vi här behandlar är av komplicerad natur. Vi vet emellertid att även om ett beslut om en mera långsiktig lösning av elförsörjningen för Gotlands del fattas inom den närmaste tiden – vilket vi hoppas – så dröjer det åtskillig tid innan effekterna av detta kan komma Gotland till del. Det förefaller mig inte rimligt att Gotland under längre tid skall behöva vänta på en kostnadsutjämning.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om Gotlands
energiförsörjnings-
problem*

Det är just nu som Gotland i stället för extra pålagor av olika slag skulle behöva en extra stimulans för utvecklingen.

Därför skulle jag vilja ställa en följdfråga till statsrådet: Vilka åtgärder bedömer statsrådet möjliga att vidta för att på kortare sikt åstadkomma en prisutjämning?

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Som medmotionär i januari till herr Gustafsson i Stenkyrka i frågan om Gotlands energiförsörjning ber jag att få göra ett kort inlägg i denna interpellationsdebatt.

En regions utvecklingsmöjligheter är beroende av flera faktorer, av vilka kommunikationerna och energiförsörjningen tillhör de viktigaste. Alla är vi medvetna om att Gotland i båda dessa avseenden är missgynnade beroende på sitt geografiska läge. Dess bättre har tack vare riksdagsbeslut de senaste åren en avsevärd, om också icke tillräcklig, förbättring ägt rum i fråga om Gotlands kommunikationer.

Energifrågan är däremot fortfarande ytterst bekymmersam. Belysande härför är de i vår motion och i interpellationen lämnade uppgifterna att flertalet gotländska elkonsumenter torde få betala 40–70 % högre elpriser än elkonsumenterna inom övriga mellansvenska områden och att merkostnaden för Gotland innevarande år kan beräknas till ca 20 milj. kr.

Vår fyrpartimotion fick dess bättre en helt positiv behandling av näringsutskottet och riksdagen, vilket noterades med tacksamhet.

Statsrådets interpellationssvar här i dag vill jag gärna söka tolka så positivt som möjligt. Jag utgår då ifrån att pågående utredning och förhandlingar kommer att drivas med all kraft, så att de i många avseenden hårt drabbade gotlänningarna snarast möjligt får den hjälp i sin energiförsörjning som vi motionärer syftat till.

I vår motion uttalade vi avslutningsvis bl. a. att det inte längre gick att skjuta ett avgörande på framtiden utan att skyndsamma åtgärder måste sättas in för att lösa de gotländska energiförsörjningsfrågorna. En utjämning av elpriserna mellan Gotland och övriga delar av landet borde snarast komma till stånd.

Herr talman! Jag slutar med att vädja till industriministern att med all kraft verka för att frågan om Gotlands energiförsörjning snarast lyckligt förs i hamn.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Även jag har tidigare engagerat mig i frågan om Gotlands energiförsörjning, och jag såg därför med spänning fram emot det svar som skulle ges på den av herr Gustafsson i Stenkyrka framställda interpellationen.

Jag förstår att frågan i det förhandlingsläge där den just befinner sig bör behandlas med varsamhet och vill därför heller inte kräva några bragelöften i dag. Men jag tror att det är mycket värdefullt att indust-

riministern söker ge något svar på den fråga som herr Gustafsson ställde om vad man kan göra för att få någon hjälp mot den starka prisdiskrepans som finns f. n. Jag tror att det vore ytterst värdefullt för Gotland.

I övrigt vill jag helt instämma i det som föregående talare har sagt i denna fråga.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag tror inte att det är obekant för någon av de ärade talare som nu har hållit anföranden att Cementa planerat en utomordentligt omfattande investering på Gotland och att denna utbyggnad har ett direkt samband med dels tillstånd att ta i anspråk vissa kalkstensområden rörande vilkas miljö- och bevarandevärde det råder delade meningar, om jag nu skall uttrycka mig ytterst försiktigt, dels vissa under hand begärda garantier om elleveranser och priset härför. Diskussionerna kring kalkstensområdena är ännu inte klara. Remissförfarandet är väl nu i det närmaste klart, och synpunkterna blir föremål för prövning.

Men vi har också frågan om elkraftpriset i allmänhet på Gotland. Det är under diskussion. Vi kan säga att det pågår förhandlingar med kraftbolaget om förutsättningarna; kommunen är involverad i sådana förhandlingar. Men till syvende og sist är vi utomordentligt beroende av vad som kan komma att hända med de investeringar som jag här åberopat – om de blir genomförda och i vilken omfattning de kommer att ta i anspråk mer kraft. Jag hoppas emellertid, för att nu svara herr Gustafsson i Stenkyrka, att vi in på nyåret – jag vågar inte ange någon exakt tidpunkt – skall ha ett bättre underlag för att göra bedömningarna och om möjligt söka slutföra diskussionerna.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Jag tackar för denna senare del av svaret.

När det gäller Cementas utbyggnad, så är ju Gotlands kommun en av remissinstanserna. Jag kan meddela att vi behandlade frågan vid det senaste fullmäktigesammanträdet och då enhälligt beslöt att tillstyrka att denna lokalisering kommer till stånd och att företaget får ta i anspråk den råvara som det behöver.

Vi hoppas att lokaliseringen kommer till stånd. Just norra delen av Gotland är beroende av de sysselsättningstillfällena som finns i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Om åtgärder för att säkerställa driften vid Surte, Hammars och Limmareds glasbruk

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Hallgrens (vpk) den 31 oktober anmälda interpellation, 1975/76:45, och anförde:

Om åtgärder för att säkerställa driften vid Surte, Hammars och Limmareds glasbruk

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
säkerställa driften
vid Surte, Ham-
mars och Limma-
reds glasbruk*

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig om jag har för avsikt att vidtaga sådana åtgärder att driften vid Surte glasbruk kan säkerställas och hur jag ser på förutsättningarna för samhället att med medel ur AP-fonden överta Surte, Hammars och Limmareds glasbruk och att ge de anställda ett verkligt inflytande på produktionen.

Beträffande den första delen av frågan vill jag hänvisa till ett svar som lämnades av arbetsmarknadsministern för några veckor sedan och som anknyter till samma ämnesområde. Han nämnde därvid att något varsel ännu inte har utfärdats om inskränkning i driften vid Surte glasbruk. Skulle en inskränkning bli aktuell kommer statsmakterna i så fall att utnyttja alla tillgängliga arbetsmarknadspolitiska medel för att trygga sysselsättningen för de berörda. Arbetsmarknadsministern uttalade också att det kunde bli nödvändigt med särskilda åtgärder för att skapa nya arbetstillfällen med tanke på arbetsmarknadsläget för kvinnor i Göteborgsområdet. Jag delar denna uppfattning.

Jag vill understryka att det i första hand bör ankomma på det företag som äger bruket att skaffa fram ny verksamhet till de anställda i orten om det skulle bli aktuellt med en total nedläggning i Surte eller vid någon annan fabrik som företaget äger. Jag förutsätter därför liksom arbetsmarknadsministern att AB Plåtmanufaktur visar ansvar för sina anställda och förlägger utbyggnad av någon av företagets expansiva verksamhetsgrenar till en sådan ort.

Beträffande AP-fondens möjlighet att överta Surte, Hammars och Limmareds glasbruk tillkommer det fondens styrelse att bedöma denna fråga.

Regeringen följer med största uppmärksamhet utvecklingen vid Surte glasbruk och kommer vid behov att använda de arbetsmarknadspolitiska medel som står till buds för att så långt möjligt trygga sysselsättningen för de människor som kan komma att drabbas.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

De kortfattade svar som jag fått på de frågor jag ställt till industriministern måste betraktas som till intet förpliktande. På min första fråga, huruvida industriministern har för avsikt att vidta åtgärder för att säkerställa driften vid det nedläggningshotade glasbruket i Surte, hänvisar industriministern till vad arbetsmarknadsministern sade den 12 november i år, och det svaret innebär att det inte kommer att vidtas några sådana åtgärder som garanterar fortsatt glasproduktion vid nämnda bruk. Däremot är man tydligen beredd att sätta in – och utnyttja – alla tillgängliga arbetsmarknadspolitiska medel för att trygga sysselsättningen för dem som berörs av den nu beslutade nedläggningen.

Både industriministern och arbetsmarknadsministern är inne på att det kan bli nödvändigt med särskilda åtgärder för att skapa nya arbetstillfällen – då i första hand med tanke på det svåra arbetsmarknadsläget, speciellt för kvinnor, i Göteborgsområdet. Detta betyder att man på regeringshåll – jag får väl se det så, när två statsråd har uttalat en sam-

stämmig mening – i själva verket accepterar en nedläggning av glasbruket. Industriministern förväntar sig att det multinationella PLM skall skaffa fram ny verksamhet som ersättning för glasproduktionen, och båda statsråden förutsätter att PLM visar ansvar för sina anställda och förlägger en utbyggnad av någon av företagets expansiva verksamhetsgrenar till orten.

Osökt dyker då frågorna upp: Vilket ansvar har PLM hittills visat? Hur gick det s. k. samrådet till med de anställdas representanter? Hur ser facketts representanter på PLM:s agerande? Har det varit av det slaget att det ingivit något förtroende? Kan motiven för beslutet om nedläggning godtas? Har PLM lagt alla papper på bordet och givit de anställdas förtroendemän en korrekt bild av det ekonomiska läget – PLM har som bekant anfört olönsamhet och ordernedgång som skäl för sitt beslut, i första hand då minskad efterfrågan på engångsglas – eller är det andra aspekter som företaget har grundat sitt beslut på? Man måste också ställa frågan hur PLM:s kontakter med Ale kommun varit. Har de varit acceptabla? På vilket sätt fick kommunen meddelande om nedläggningen? Jo, genom ett meddelande i radio att man beslutat lägga ned bruket.

Det är många frågor som kan ställas i samband med koncernens beslut om nedläggning av Surte glasbruk, frågor som lönearbetarna inte på långt när har fått tillfredsställande svar på.

I tidningen Arbetet av den 20 november kunde man läsa följande rubrik: "PLM ljuger – Surte går med vinst." I artikeln redovisade de tre fackklubbar på glasbruket att företaget gått med en nettovinst på 30 milj. kr. de senaste sex åren. Helt naturligt har den verkliga vinsten varit väsentligt större. Fackklubbarnas representanter har också vid en eftergranskning fått fram uppgifter som visar att nettovinsten för det sämsta året, 1974, som PLM redovisat till 1 miljon, i själva verket ligger runt 3 miljoner – detta beroende på internleveranser på ca 2 miljoner till koncernens glasbruk i Holland. Men även om man bortser från denna manipulation har Surte gått med en vinst på 1 milj. kr. 1974 och 29 milj. kr. de fem föregående åren. Kan det då på allvar hävdas att företaget är olönsamt? Att det inte längre är lönt att uppehålla produktionen?

Svaret på den frågan är säkerligen beroende av vem man frågar. Frågar man jobbarna på glasbruket eller facket, blir svaret – vilket redan framgått av offentliga uttalanden – att produktionen självfallet borde fortsätta. PLM:s ledning har redan gett sitt svar, nämligen att det från företags-ekonomisk synpunkt inte är tillräckligt lukrativt att uppehåll produktionen, dvs. det privata profitintresset kan inte tillgodoses på ett tillfredsställande sätt.

Ställer man frågan till kommunalpolitikerna får man samma svar som från de anställda. Ale kommun drabbas oerhört hårt och hänsynslöst av en nedläggning av glasbruket, som är den enda egentliga industrin i kommunen. Det är i första hand 350 anställda som berörs, men på sikt kommer 630 personer att ställas utan jobb. Av dem som arbetar på glasbruket är 42 % över 45 år, och då är man svårplacerad på den

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
säkerställa driften
vid Surte, Ham-
mars och Limma-
reds glasbruk*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
säkerställa driften
vid Surte, Ham-
mars och Limma-
reds glasbruk*

hårda arbetsmarknaden. Därtill kommer att många är kvinnor och in-
vandrare, som har ännu svårare att erhålla nya jobb.

De insatser som kommunen stått för i fråga om service vid det lilla
brukssamhället och de kalkyler som gjorts för framtiden kommer helt
att kullkastas på grund av nedläggningen. Kommunen kommer att drab-
bas av ett kraftigt inkomstbortfall, dels på grund av bortfallet av be-
räknade skatteinkomster från företaget, dels på grund av bortfallet av
skatteintäkter från de anställda; sådana skatteintäkter uteblir nu nära
nog helt. Det kan också hända att kommunen måste träda emellan med
socialunderstöd till dem som på grund av nedläggningen blir arbetslösa.

Det är oerhörda problem som hopas över ett samhälle som drabbas
på detta sätt av kapitalets härjningar. Vilket ansvar har PLM visat kom-
munen och samhället? Inget alls. Nej, PLM har uteslutande gått efter
sina egna kalkyler med det krassa profitintresset som ledmotiv.

Går man tillbaka och tittar på det s. k. samråd som föregick beslutet
blir det ännu tydligare att PLM inte visat något som helst ansvar för
de anställda. Det kan vara av intresse att citera vad den kommitté har
sagt som tillsattes av representanter från de tre olika fackorganisationerna
och som kallar sig arbetarkommittéen vid Surte glasbruk:

"I PLM:s pressmeddelande till TT 21.10 heter det så vackert att man
efter 'samråd' med personalen beslutat detta. Dessa s. k. diskussioner
har bara varit till för syns skull. Beslutet att lägga ned Surte glasbruk
var fattat redan innan samrådsgruppen träffades för första gången den
8 oktober. Detta framgår av en intervju med div.chef Lars Hinsell i Närkes
Allehanda redan den 4 oktober. Där sägs klart ut att Hammars glasbruk
inte kommer att beröras av driftsinskränkningen utan vad det rör sig
om är att driften vid Surte glasbruk skall läggas ned. Efter förfrågan
hos tidningen har dessa uppgifter ånyo bekräftats. Hinsell har heller inte
i press dementerat påståendena. Detta är alltså den verklighet som döljer
sig bakom vackra fraser om medinflytande och företagsdemokrati. I ett
pressmeddelande från Svenska fabriksarbetareförbundet, Svenska indu-
stritjänstemannaförbundet och Svenska arbetsledareförbundet sägs att be-
slutet att lägga ned Surte glasbruk grundar sig på alltför bristfälliga un-
derlag såväl ekonomiskt som när det gäller formerna för samråd. Vi in-
stämmer i detta."

Det var de anställdas syn på och mening om det s. k. samrådet. Det
understryker bara behovet av ett väsentligt större inflytande för de an-
ställda över produktionen. Nog står det helt klart att PLM:s agerande
i denna fråga inte kan inge förtroende vare sig bland de anställda eller
hos kommunledningen – och jag tror inte heller hos industriministern
eller andra regeringsrepresentanter. Grunden för beslutet att lägga ned
Surte glasbruk har således underkänts av samtliga berörda fackförbund.

Vilka bedömningar skall då gälla för att ett företag skall få läggas
ned? Skall det vara de sociala och samhällsekonomiska aspekterna eller
skall det vara det privata kapitalets krassa profitintressen som skall få
avgöra? Här gäller det ett företag som inte har gått med förlust, utan

vinsten har det senaste året sjunkit en aning. Är det då det skälet som egentligen ligger i grunden för beslutet?

Eller är det så att PLM:s beslut att nu lägga ned Surte glasbruk bara är första steget till en total avveckling av koncernens glasproduktion här i landet? Är det kanske fråga om att försöka styra produktionen över till plast- och plåtförpackningsindustrin där PLM:s monopolställning är otvetydig? Det finns många som i dag bedömer en sådan utveckling som trolig. Plast- och plåtförpackningsindustrin är långt mer profitgivande än glasproduktion. Att det från miljö- och samhällsekonomisk synpunkt vore bättre att i största möjliga mån producera glasförpackningar i stället för plast- och plåtförpackningar, som alltid är slit-och-släng-varor, tas ingen som helst hänsyn till.

Aftonbladet hade den 17 i denna månad en ledare med rubriken: "Off-ras 630 arbetare för att ge PLM monopol?" I ledaren redovisas PLM:s ovilja att utveckla glasindustrin i Sverige. Bl. a. klargörs att PLM sålt en förpackningsmaskin, som man var ensam om att äga, till den värsta konkurrenten i branschen, nämligen Moss glasbruk i Norge. Om PLM hade för avsikt att fortsätta och vidareutveckla sin glasproduktion här, skulle man väl inte sälja en så värdefull förpackningsmaskin som man dessutom var ensam om att äga till en av de svåraste konkurrenterna. Varför investerar man i utlandet i stället för att investera väsentligt mer i de glasbruk som finns här. Det kan nämnas att man under åren 1970–1974 investerade 72 milj. kr. i glasbruk i Holland och Västtyskland, medan man investerade 57 milj. kr. i de tre glasbruk man har i Sverige.

Nej, allt tyder på att PLM i och med beslutet att lägga ned Surte glasbruk också tänker avveckla produktionen i Limmared och Hammar. Sedan kan koncernen satsa ännu mera på den skräpförpackningsindustri man har både här hemma och i utlandet, exempelvis i Danmark, samtidigt som PLM kan utveckla den återvinningsindustri som man också har slagit sig på. Man avvecklar en miljövänlig produkt för att i stort sett ersätta denna med engångsprodukter, som i sin tur medför stora miljöproblem. Skräpet måste tas om hand. PLM ställer då upp och startar en ny industrigren för att ta hand om det skräp som man själv har producerat. På så sätt har PLM försäkrat sig om profiter i båda ändarna.

Frågan är bara om denna anarki i produktionen skall accepteras. Skall multinationella företag få härja hur som helst i de svenska samhällena?

Borde inte staten ingripa och helt ta över när det står klart att det bara är profitintressena som styr utvecklingen inom en näringsgren? Jag har ställt frågan till industriministern hur han ser på förutsättningarna för samhället att med medel ur AP-fonden överta Surte, Hammars och Limmareds glasbruk och att ge de anställda ett verkligt inflytande på produktionen. På det svarar statsrådet att det ankommer på fondens styrelse att bedöma denna fråga. Men jag föreställer mig att fondstyrelsen säkerligen är lyhörd för regeringens agerande. Om regeringen anser det nödvändigt att dessa tre glasbruk överförs i samhällelig ägo, har säkerligen inte fondstyrelsen några större invändningar att komma med.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

---

*Om åtgärder för att
säkerställa driften
vid Surte, Ham-
mars och Limma-
reds glasbruk*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
säkerställa driften
vid Surte, Ham-
mars och Limma-
reds glasbruk*

I svaret heter det vidare att regeringen "kommer vid behov att använda sig av de arbetsmarknadspolitiska medel som står till buds för att så långt möjligt trygga sysselsättningen för de människor som kan komma att drabbas". I den meningen kan man naturligtvis tolka in en hel del. Menar industriministern att samhället skall gå in och rätta till de förhållanden som uppstått efter det att PLM lagt ned glasbruket? Då kan det röra sig om beredskapsarbeten och om omskolning av dem som mister sina jobb. Många kommer inte att kunna placeras i vare sig det ena eller det andra utan kommer att slås ut av den kapitalistiska utslagningsmekanismen. Sjukskrivningar på grund av nervbesvär samt förtidspensioneringar blir i regel resultatet. Det är det enda som väntar de svårplacerade. Många kommer att tvingas bryta upp från samhället och söka jobb på andra håll. Det skapar naturligtvis stora problem, och det är ingen lycklig lösning.

Skall regeringen skaffa en ersättningsindustri? Det kan man också tolka in i svaret att så kan bli fallet. Vad händer då? Det kommer att kosta samhället mycket stora pengar i form av lokaliseringstöd, utbildningsbidrag och andra bidragsformer som ett nyetablerat företag kan utnyttja. Det kan t. o. m. gå så långt att PLM själv kan utnyttja detta för etablering av återvinningsindustri i Surte. Det har faktiskt varit på tal sedan man ställt både de anställda och kommunen inför ett faktum och en katastrof.

Med stor välvilja kan man också tolka svaret så att om det inte går på annat sätt att rädda sysselsättningen för de 630 arbetare, som hotas av avsked och arbetslöshet, kommer samhället att gå in och ta över produktionen. Det är en, som jag nyss sade, välvillig tolkning. Men det är den lösningen som arbetarna i dag hoppas på. De har helt naturligt tappat allt förtroende för PLM och dess ledning. Arbetarna vid Surte glasbruk har också i sitt meddelande till pressen, som jag tidigare citerade, klart uttryckt denna mening. Jag skall återigen citera:

"Man kan inte i längden ersätta basindustrier med beredskapsarbeten. Det måste bli ett slut på företagets utlandsinvesteringar och kapitalflykt. Samhället som helhet och Ale kommun i synnerhet har inte råd att förlora en industri av Surte glasbruks typ. Surte kommer om PLM får råda att förvandlas från idyll till ett spöksamhälle. Det får inte ske. --- Vi kräver av Palme och regeringen att de garanterar vår fortsatta anställning vid Surte glasbruk så att inga avskedanden kommer att ske, genom att staten tar över driften vid Surte glasbruk. På sikt anser vi att staten skall ta över hela glasindustrin i Sverige, som nu hotas av multinationella företags profitintressen samt kapitalflykt. --- Det skulle kunna vara en början till en produktion inom förpackningsindustrin som främst såg till miljö- och samhällsintresset, i stället för att som nu styrs av monopolbolagens hämningslösa profitjakt."

Jag vill bara ställa frågan till industriministern: Delar industriministern arbetarnas uttryckta mening? I så fall är vi helt överens. Jag instämmer i och vill ytterligare understryka riktigheten och det berättigade i arbetarnas krav på ett samhälleligt övertagande.

Förutsättningarna för den svenska glasindustrin kan inte betraktas som negativa. Om man följer de råd som arbetarna vid Surte glasbruk gett, skulle nuvarande produktion kunna ökas på bekostnad av annan miljöfientlig förpackningsindustri. Det skall heller inte bortses från att det i dag importeras väsentliga mängder engångs- och returglas som med fördel skulle kunna framställas här i landet och då i statlig regi. Det är ytterligare ett skäl för att samhället borde ta över och även här gå in med styrmedel.

Om åtgärder för att säkerställa driften vid Surte, Hammars och Limmars glasbruk

Fru RADESJÖ (s):

Herr talman! Jag vill bara helt kort gå in i den här debatten och slå fast att Ale socialdemokratiska arbetarkommun och Ale kommun är helt överens med regeringen i handläggningen av frågan om nedläggning av Surte glasbruk. Jag vill därmed ta tillfället i akt att läsa upp valda delar av ett uttalande som antogs av Ale socialdemokratiska arbetarkommun vid ett möte måndagen den 24 november 1975:

”PLM:s handlande i Surte visar en kortsiktig planering, styrd av privata vinstintressen, som ej är förenlig med det samhällsintresse som måste vara vägledande för svenskt näringsliv. PLM:s agerande är klara argument i kampen för ett samhälle uppbyggt genom den demokratiska socialismens väg, där en planmässig hushållning är ett nödvändigt medel.

PLM har också gett argument för det riktiga i att lagar stiftas som ger de anställda rätt till all den information som är nödvändig för att kunna delta i viktiga beslut som rör företaget. Även när det gäller frågan om lagstiftning som gör det möjligt för kommunerna att få full insyn i privata företag som är viktiga för den kommunala planeringen har PLM gett klara argument. ---

Ale arbetarkommun kräver att PLM visar samhällsansvar och genom ersättningsindustri skapar nya fullgoda arbetstillfällen i samma takt som man friställer från Surte Glasbruk. I den mån tillfredsställande garantier ej lämnas för detta, accepterar inte Ale arbetarkommun att PLM låser mark, bostäder och andra lokaler så att andra industrier förhindras att etablera sig i Surte.”

Detta är vad jag ville tillägga i den här debatten angående PLM:s agerande vid den aviserade nedläggningen av Surte glasbruk.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag skulle kunna instämma med fru Radesjö och det uttalande som är gjort, men låt mig anföra ett par synpunkter i anslutning till herr Hallgrens anförande.

Jag har självfallet ingen anledning att på något sätt uppträda som försvarsadvokat för PLM. Jag kan dock inte bortse ifrån vissa fakta som har presenterats. Det har i PLM:s promemoria kring nedläggningen i sammanfattningen anförts, att produktionskapaciteten vid de tre svenska förpackningsglasbruken överstiger avsättningsmöjligheterna med ca 300 miljoner enheter. Produktionsapparaten måste därför dimensioneras ned

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
säkerställa driften
vid Surte, Ham-
mars och Limma-
reds glasbruk*

med ca en tredjedel.

I protokollet för sammanträdet med samrådsgruppen, där företrädare för företagsledningen och de anställda och även en representant från LO deltog, säger man, att samrådsgruppen är i princip enig om att ur företagsekonomisk synpunkt det är riktigt att upphöra med glastillverkning vid ett av de tre glasbruken jämfört med att långsiktigt arbeta med reducerad kapacitet vid samtliga bruk.

Surtes representanter uppträdde där som reservanter och ansåg att man borde försöka en neddragen produktion vid samtliga tre bruken.

Herr talman! Det är inte en diskussion omkring detta jag vill ta upp, utan det strukturproblem som man uppenbarligen står inför. Med all välvilja mot övertagandet från andra företag eller från statens sida kommer vi inte förbi omfattningen av konsumtionen och därmed också ett rättande av produktionen. Vi kan diskutera om åtgärder från företagets egen sida medverkar. Företaget har anfört en del beslut som fattats på förpackningsindustriområdet. Men vad vi har att hålla oss till är att man uppenbarligen inte kan fortsätta att producera glasheter i den omfattning man gjort hittills, utan måste minska med 300 miljoner enheter.

Hur skall då denna diskussion föras? Där delar jag den uppfattning som framkom i den upplästa resolutionen och herr Hallgrens mening att det skall vara en ordentlig information. Det skall vara en ordentlig diskussion inom företagsledningen med de anställdas representanter om vad man gör i det aktuella läget. Det är där vi ställer anspråket på företaget att informationen skall vara tillfredsställande, att diskussioner skall föras på ett sådant sätt att de anställdas uppfattningar inte bara kommer fram, utan nogsamt beaktas innan man fattar beslut. Både arbetsmarknadsministern och jag ser det i första hand som en skyldighet för företaget att i den mån man inte kan fortsätta med produktion av de artiklar man nu håller på med, skall man undersöka möjligheter för annan produktion för att garantera sysselsättningen. Enligt vår mening är det företagets oavvisliga plikt att gå in i en sådan debatt. Jag tror också att de anställda skulle haft mycket att bidra med i den diskussionen.

Jag har ju varit med om åtskilliga diskussioner kring etableringar och lokaliseringar. Jag vill hävda att med ansträngningar bör man kunna finna etableringsobjekt som man kan överta för att ingå i den verksamhet som man bedriver.

Jag delar herr Hallgrens uppfattning att PLM nog har de ekonomiska förutsättningarna att skapa en sådan trygghetsgaranti för sysselsättningen, även om det kommer att bli inom annan produktionsverksamhet än den man i nuet bedriver. Anser man sig inte orka med det ensam, står vi öppna för diskussioner om hur vi skall kunna medverka. Det är detta såväl arbetsmarknadsministern som jag givit uttryck för när vi säger att det är självklart att de lokaliseringspolitiska och andra resurser vi har till förfogande skall komma till användning i syfte att så långt möjligt är trygga sysselsättningen för de anställda. Detta betyder ju oändligt mycket inte bara för de anställda, utan också för kommunerna, för de

anställdas familjer och för hela regionen.

Jag hoppas att inte sista ordet är sagt från företagets sida i detta avseende. Vi kommer att delge företaget den uppfattning regeringen har om det ansvar man bör ta på sig i en situation som den nuvarande.

Jag erinrar om problemet Cementa och diskussionen kring nedläggningen i Hällekis. Där gick vi in i en diskussion och avtalade att ingen nedläggning fick beslutas förrän man var överens om ersättningsindustri – en fråga som nu är på väg mot sin lösning.

Jag tror det finns goda möjligheter för PLM att gå in i en sådan allvarlig diskussion om etablering av annan verksamhet. Jag tror man också är beredd på detta. Skulle det finnas förutsättningar för vår medverkan på annat sätt än genom åtgärder av ren stödkaraktär, lån och bidrag, kommer vi självfallet att stå öppna för överläggningar om detta.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det förtydligande som industriministern gjorde i sitt senaste anförande var väsentligt mer positivt än det svar jag tidigare har kommenterat.

Jag vill bara säga några saker om industriministerns påstående att det f. n. finns en överkapacitet i fråga om produktion av den här typen av glas och att det skulle vara ett bärande argument för att lägga ned driften. Det är naturligtvis då bestickande att med siffror visa att det över huvud taget inte går att finna avsättning för dessa produkter. Efterfrågan har minskat på engångsglas, som Surte och PLM-ledningen envisats med att fortsätta att producera trots att man borde varit på det klara med att det skulle uppstå en minskning i efterfrågan. Man har inte planerat att ersätta den typen av produkter med något annat. Man skulle mycket väl kunna – i stället för att vi nu importerar exempelvis medicinglas – tillverka sådana här. Vi importerar t. o. m. engångsglas och returglas från övriga Europa, Västtyskland, Polen, Frankrike. Man har också på Surte glasbruk lagt ner tillverkningen av vin- och spritflaskor samtidigt som importen av den typen av flaskor ökar från Frankrike och Polen.

Arbetarna frågar sig naturligtvis om det är en riktig politik att öka importen av sådana varor som man tidigare framställt här och som man skulle kunna fortsätta att tillverka.

Det är möjligt att det skulle vara nödvändigt att för tillfället pressa ner kapaciteten något. Men på sikt måste det med hänsyn till miljöfrågorna bli nödvändigt att avstå från att tillverka alla dessa plåtburkar och engångsemballage av plast som slängs överallt i naturen och ersätta dem med det mera miljövänliga glaset som det finns möjlighet att lämna tillbaka. Vi har diskuterat sparsamhet med energi här förut. Det tar energi att framställa dessa plast- och plåtvaror. Det tar energi att också förstöra dem – materialet går inte att återvinna, möjligen med undantag av plåten.

Om man gick över till en sådan glasproduktion i större skala skulle faktiskt glasindustrin i Sverige kunna öka kapaciteten. Det är jobbarna överens om och jag vill livligt instämma. Vi har för övrigt från väns-

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
säkerställa driften
vid Surte, Ham-
mars och Limma-
reds glasbruk*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
underlätta kommunala investeringar i
kraftvärmeverk och
fjärrvärmenät*

terpartiet kommunisterna motionerat om förbud mot engångsförpackningar men tyvärr inte vunnit något gehör för vårt förslag. Det är väl ett alltför radikalt grepp ännu, men förr eller senare kanske man blir överens om att man måste ta det greppet.

Med detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

§ 21 Om åtgärder för att underlätta kommunala investeringar i kraftvärmeverk och fjärrvärmenät

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Granstedts (c) den 4 november anmälda interpellation, 1975/76:49, och anförde:

Herr talman! Herr Granstedt har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till förmånliga lånemöjligheter eller andra stimulansåtgärder för att underlätta kommunala investeringar i kraftvärmeverk och fjärrvärmenät.

Under år 1974 uppgick kraftvärmeproduktionen av el till drygt 3 terrawattimmar (TWh), dvs. 3 miljarder kilowattimmar. För år 1975 beräknas motsvarande elproduktion till ca 4 TWh. Som jämförelse kan nämnas att landets totala kraftproduktion under år 1975 beräknas uppgå till 80 TWh.

I den av riksdagen i våras behandlade propositionen 1975:30 om energihushållning m. m. förutses att elproduktionen år 1985 skall uppgå till 159 TWh varav 15 TWh beräknas falla på kraftvärmefrift. Detta innebär en jämförelsevis snabb utveckling för denna typ av kraftproduktion.

Eftersom utnyttjningsgraden i befintliga kraftvärmeverk väntas öka kan dessa år 1985 antas ge en elproduktion om närmare 7 TWh – en ökning med 3 TWh. Den utbyggnad som f. n. pågår eller är fast planerad motsvarar en produktion av ca 2,5 TWh el år 1985. Det fattas således drygt 5,5 TWh. Lånevillkoren för kraftvärmeverk är fullt jämförbara med dem som gäller för andra kraftanläggningar.

I den nämnda propositionen om energihushållning understryks att målet för kraftvärmeutbyggnaden är mycket ambitiöst och att utvecklingen på området bör följas uppmärksamt. Regeringen har därför gett statens industriverk i uppdrag att bl. a. studera möjligheterna att bygga ut produktionen av mottryckskraft, dvs. såväl kraftvärme som industriell mottryckskraft. Vidare skall verket på grundval av studierna ange typ och omfattning av de åtgärder som eventuellt kan behöva vidtas för att uppnå det av statsmakterna angivna målet för elproduktionen i kraftvärmeverk.

Uppdraget till industriverket omfattar den typ av problem angående utbyggnader av kraftvärmeverk som tagits upp i interpellationen. Industriverket väntas redovisa resultatet av arbetet senast den 1 juni nästa år. Resultatet bör föreligga innan statsmakterna tar ställning till frågan.

Torsdagen den
27 november 1975

Vad gäller fjärrvärmén synes dess ekonomiska förutsättningar vara goda på grund av den höga verkningsgraden och därav följande relativt låga bränslekostnader. Kommunerna bör därför kunna genomföra den utbyggnad av fjärrvärménät de bedömer vara lämplig.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka industriministern för svaret på min interpellation. Tyvärr måste jag konstatera att svaret inte gav någon särskilt klar uppfattning om regeringens ambitionsnivå när det gäller utbyggnaden av kraftvärme.

Jag behöver kanske inte orda så mycket om de fördelar som kraftvärmeverken har framför allt i jämförelse med andra sätt att med oljans hjälp producera elektrisk kraft. Vi kan bara konstatera att kraftvärmeverkens mycket höga verkningsgrad medför att det sättet att producera elektrisk kraft dels är energisparande, dels också är relativt miljövänligt eftersom oljeåtgången är måttlig i förhållande till den mängd elektrisk kraft och värme man får ut i kraftvärmeverken.

Vi vet att förutsättningarna i vårt land för att bygga ut kraftvärme är mycket goda. Det finns alltså ett mycket stort värmeunderlag som kan utnyttjas. Värmeverksföreningen har relativt nyligen publicerat en rapport, där man säger att det borde vara möjligt – om tillräckliga stimulansåtgärder sätts in – att den totala produktionen av kraftvärme framställd elektrisk kraft år 1985 uppgår till 31 TWh.

Ansvar för kraftvärmeutbyggnaden faller i stor utsträckning på kommunerna. De har ju ett ansvar för värmeförsörjningen, och då är det också naturligt att de tar ställning till om kraftvärmeverk eller vanliga värmeverk skall byggas. De kapitalresurser som erfordras för en utbyggnad av kraftvärme i stor skala är mycket betydande. Siffran 18 miljarder kr. har nämnts för en maximal utbyggnad. Vi vet också att kommunerna i varje fall f. n. och antagligen under de närmaste åren har en mycket ansträngd ekonomisk situation. Det gör att många av de kommuner som i och för sig har förutsättningar för att bygga kraftvärmeverk i dag tväkar inför att satsa de resurser som fordras för att bygga dessa. Ofta har kommunerna redan ansträngt sina lånemöjligheter i stor utsträckning.

Om man vill genomföra ett ambitiöst utbyggnadsprogram för kraftvärme är det alltså nödvändigt att kapital ställs till kommunernas förfogande för det ändamålet och att det sker på någorlunda förmånliga villkor så att inte kommunernas budgetar ansträngs alltför mycket under framför allt utbyggnadsskedet.

Mot den bakgrunden skulle det vara önskvärt att få ett något klarare ställningstagande från industriministern om vilken ambitionsnivå man verkligen har. Vad innebär i det här fallet den utredning som industriverket skall genomföra? Vilken nivå kan man tänka sig att de förslag verket lägger fram skall hamna på?

Regeringens ambition beskrivs av industriministern som hög när det gäller kraftvärmeutbyggnaden. Med de förutsättningar som enligt Vär-

Om åtgärder för att underlätta kommunala investeringar i kraftvärmeverk och fjärrvärménät

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
underlätta kommunala investeringar i
kraftvärmeverk och
fjärrvärmennät*

meverksföreningen finns i vårt land för att bygga ut kraftvärmens skulle man lika gärna kunna beskriva regeringens ambition som mycket måttfull – om man tar fasta på det program som antagits av riksdagen när det gäller vår framtida energiförsörjning. Det innebär nämligen att vi år 1985 skulle få 15 TWh elkraft från kraftvärmeverk. Det skall alltså jämföras med den siffra som Värmeverksföreningen nämner, 31 TWh. Även cennterns förslag, 25 TWh, ligger en bra bit under Värmeverksföreningens siffra.

Men mot bakgrund av det beslut som riksdagen fattat finns det naturligtvis anledning att befara att regeringen egentligen inte är intresserad av en tillräckligt omfattande kraftvärmeutbyggnad – en kraftvärmeutbyggnad som skulle innebära att man tog till vara huvuddelen av de möjligheter som finns på det här området. När man dessutom vet vilka enorma kapitalresurser som kommer att gå åt för att finansiera det kärnkraftsprogram som riksdagsmajoriteten har fattat beslut om får man också anledning att fråga sig om regeringen har råd att ställa de resurser till förfogande som skulle behövas med en mer omfattande kraftvärmeutbyggnad.

Det finns alltså skäl att fråga industriministern, också efter det svar jag har fått här i dag: Vilken ambitionsnivå har man i realiteten? Innebär den ambition man har på det här området att regeringen kan tänka sig att gå ut till kommunerna med stimulans- och stödåtgärder för att göra det möjligt att finansiera kraftvärmeutbyggnad och utbyggnad av fjärrvärme, vilket är en förutsättning? Det är också anledning att fråga om siffran 15 TWh skall ses som en övre gräns för regeringens ambitioner när det gäller kraftvärmeutbyggnad eller om man kan tänka sig gå därutöver om det bedöms som möjligt.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag beklagar att jag sällar mig till de många som deltar i den här debatten. Men jag har med intresse läst industriministerns svar till herr Granstedt med dess uttalat positiva inställning till kraftvärmedrift och fjärrvärme, och eftersom vi i Göteborg har ganska långt avancerade planer på att bygga ett kraftvärmeverk må det väl vara mig tillåtet att ta tillfället i akt att dels göra några kommentarer rörande detta projekt, dels ställa två frågor till industriministern.

Planeringen i Göteborg tycks ha utgått från att en förutsättning för ett statligt engagemang i kraftvärmeverket skulle vara att det utfördes så att man kunde utnyttja alternativa bränslen – olja resp. kol. Efter hand som vi studerat projektet och dess följder av ekonomisk och miljömässig karaktär, har jag och många med mig blivit allt betänksammare till en utformning för alternativa bränslen.

Göteborgsområdet liksom hela Västsverige är numera extremt illa ute när det gäller försurning av sjöar och mark på grund av nerfallet av olika svavelföreningar – svavelsyrighet, svavelsyra etc. Detta beror dels på att vi får mycket svavelföreningar – ungefär hälften – från

Torsdagen den
27 november 1975

andra länder, dels på att vi i Västsverige utöver effekterna av den oljebaserade bostadsuppvärmningen har flera raffinaderier och kemiska industrier, som trots successivt förbättrad rökgasrening ökar försurningen till stor nackdel för såväl fiskbestånd som skogstillväxt.

Göteborgs kommun torde vara den kommun i landet som – i gott samarbete med bl. a. naturvårdsverket – gått längst när det gäller att med samhälleliga åtgärder och kontroller söka förbättra situationen. Vi har genom användning av lågsvavlig olja, förbättrad rening av rökgaser etc. uppnått markanta förbättringar, men försurningen fortskrider trots detta oroande snabbt.

När det gäller att producera värme och elkraft ger ju kolet såsom bränsle tyvärr betydligt högre svavelföreningshalt än t. o. m ganska högsvavlig olja. För närvarande synes inte några metoder för en radikal minskning av svaveldioxidutsläppen vid koleldning finnas i praktisk drift.

Mot denna bakgrund har många efter hand kommit fram till den uppfattningen att vi i Göteborg inte bör inrikta oss på ett kraftvärmeverk för alternativa bränslen utan i stället bör satsa på ett sådant för lågsvavlig olja. Vi skulle då radikalt kunna minska nedfallet av svavelföreningar, eftersom denna utbyggnad av fjärrvärmenätet i västra Göteborg skulle eliminera mängder av äldre lokala, mindre uppvärmningsanläggningar, som dåligt utnyttjar oljan och dessutom har dålig rening av rökgaserna. Mycket synes också tala för att man i detta sammanhang bör bygga anläggningen så att man även kan producera en del energi. Men dimensionerande för ett göteborgskt kraftvärmeverk måste vara det maximala behovet för uppvärmning. Elproduktion får bara vara ett komplement, eftersom vi är angelägna att hålla svavelföreningarna nere.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nyss sagt skulle jag till sist vilja ställa två frågor till herr industriministern:

Kan man räkna med statlig hjälp med finansieringen, t. ex. via Vattenfall, även om kraftvärmeverket i Göteborg inte utrustas för alternativa bränslen utan bara för olja?

Om svaret – som jag hoppas – är positivt, kan man då räkna med att staten åtminstone biträder med finansieringen av den del av ett dylikt kraftvärmeverk som erfordras för elproduktionen, eftersom denna ju vanligen inte ombesörjs av kommunerna utan av Vattenfall och vissa privata bolag?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig först säga till herr Granstedt att vår ambitionsnivå i fråga om mottryckskraften är redovisad i de beslut som riksdagen har fattat. Vår avsikt är självfallet att fram till 1985 ha fullföljt det programmet. Vi ser det naturligtvis som ambitiöst – det kommer att kosta mycket pengar – men inte som omöjligt. Men det har självfallet för kommunerna uppstått en del problem, framför allt med kapitalanskaffningen, och det är därför som vi har önskat att industriverket nu skall göra en skyndsam utredning om på vilket sätt vi skall stimulera denna

Om åtgärder för att underlätta kommunala investeringar i kraftvärmeverk och fjärrvärmenät

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
underlätta kommunala
investeringar i
kraftvärmeverk och
fjärrvärmnät*

utveckling för att tillgodose de anspråk på utbyggnad om vilka man här är överens.

Kan då regeringen tänka sig att gå längre i ett sådant program? Ja, jag har i mitt interpellationssvar velat ge uttryck för en mycket positiv hållning till kraftvärmeverken och till deras betydelse i vår energiförsörjning; jag anser att det finns åtskilligt att vinna på en sådan utbyggnad. För perioden 1985 och fram till 1990, då vi hoppas uppnå någon form av nollutvecklingsläge på energiområdet har vi inte täckt in oss för den eventuella ökning av produktionsresurserna som är erforderlig, och det kan väl tänkas att just kraftvärmeverken kommer in i detta skede. Men vi skall inte glömma – och det har ju inte heller herr Granstedt gjort – att det krävs olja eller kol för att vi skall klara den uppgiften.

Det är ett alldeles obestyrkt påstående som herr Granstedt gör när han säger att regeringen inte är intresserad av ev. utbyggnad av kraftvärmeverken. Vi är ytterst intresserade av det, och vi har i åtskilliga samtal med Vattenfall varit inne på att dess medverkan bör sträcka sig långt. Vattenfall har exempelvis gjort upp med NJA om möjligheterna för en utbyggnad i Luleå. Man för också diskussioner med Eskilstuna kommun liksom med andra kommuner för att undersöka förutsättningarna att realisera en del av föreliggande program.

Därmed vill jag komma över till de frågor som herr Torwald har ställt om intresset hos regeringen och hos Vattenfall för projektet i Göteborg. Jag har från Vattenfalls generaldirektör Norrby fått den uppgiften att Vattenfall är berett att diskutera ett konkret samarbete med Göteborgs kommun om projektet. Kontakter är sedan flera år etablerade mellan Vattenfall och Göteborgs kommun.

Nu har herr Torwald gått in i detaljfrågor. Jag kan inte svara på hur Vattenfall ställer sig om man inte har alternativa möjligheter att använda bränsle, men jag kan inte – det är en personlig deklARATION – se att man har anledning att avvisa tanken på en diskussion av den anledningen.

Låt mig också tillägga att vad beträffar Göteborg så har vi diskuterat frågan om det finns förutsättningar att dra en hetvattenledning från Ringhals. Vattenfall undersöker den möjligheten.

Vi har med Göteborgs kommun diskuterat om man kan tänka sig att använda naturgas om vi skulle kunna få sådan från de norska fyndigheterna i Nordsjön. Det torde vidare vara känt här att i Nordiska rådets regi utreds möjligheterna att dra ledningar från de norska fyndigheterna i Nordsjön över Danmark och landvägen upp utmed västkusten, eventuellt ända upp till Norge. Detta har samband med att man inte direkt från fyndigheterna kan föra in olja eller naturgas till Norge. I det sammanhanget kommer man ju – om jag får uttrycka det så – att passera Göteborg. Jag tycker därför att det skulle vara ett alternativ som man inte omedelbart avvisar.

Jag är alltså positiv till de frågor som herr Torwald har ställt. Jag har också klara besked från Vattenfall att man delar denna min uppfattning.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om åtgärder för att
underlätta kommunala investeringar i
kraftvärmeverk och
fjärrvärmennät*

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Industriministern upprepade att regeringens program som år 1985 skulle ge 15 terrawattimmar elkraft från kraftvärmeverk var ett ambitiöst program. Ordet ambitiös kan man naturligtvis begagna på många olika sätt. Jag bara konstaterar att av den möjliga utbyggnadskapacitet som Värme kraftföreningen bedömer som realistisk under ifrågavarande tidsperiod ligger regeringens program på knappt hälften. Att bygga ut hälften av den möjliga kraftvärmens under en tioårsperiod kan jag inte se som så förfärligt ambitiöst. Jag skulle snarare vilja säga att det är ett måttfullt program som regeringen står för. Det var därför som jag tyckte det skulle vara intressant att höra om detta skall ses som ett slags tak och att regeringen inte är beredd att gå längre. Jag vet inte om jag skall tolka det senaste inlägget från industriministern som att regeringen kan gå längre. Det var en smula oklart.

Det är naturligtvis riktigt, som industriministern säger, att kraftvärme kostar pengar. Därmed får man också se frågan i något vidare energipolitiskt sammanhang. Det är helt klart att i centerns energipolitiska program finns ett helt annat ekonomiskt utrymme för utbyggnad av kraftvärme än i regeringens program.

Det är också riktigt att olja behövs för kraftvärmeverk. Därför är det även viktigt att se oljeanvändningen för kraftvärmens i ett vidare energipolitiskt sammanhang. Men om man sätter in tillräckliga resurser för att spara olja på annat håll, t. ex. för bostadsuppvärmning där det inte finns fjärrvärme, inom industrier osv., har man också där möjligheter att tillförsäkra kraftvärmeverken den olja som de behöver utan att för den skull behöva öka oljeimporten.

Till sist hänvisar industriministern till Vattenfalls intresse för kraftvärmeutbyggnad. Jag kommer från Södertälje kommun, som vid det här laget under ganska många år har försökt att med Vattenfall förhandla sig fram till en lösning om byggande av kraftvärmeverk. Därför är det klart att jag har svårt att tro särskilt mycket på Vattenfalls stora intresse för en kraftvärmeutbyggnad. Hittills har det intresset i alla fall visat sig vara ganska svalt – det är vår erfarenhet i Södertälje, och det är en erfarenhet som jag vet att man har gjort även i många andra kommuner, inte minst i den region där vi nu befinner oss.

Jag hoppas emellertid att de samtal och diskussioner som industriministern talade om att han hade fört med Vattenfall kommer att leda till ökat intresse från Vattenfalls sida. Jag vill också uttrycka förhoppningen att de överväganden som tydligen i alla fall pågår inom industridepartementet och industriverket skall komma att leda till ett stimuleringsprogram för kommunernas del så att inte kapitalbrist skall sätta en käpp i hjulet för kraftvärmeutbyggnaden.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag tackar för det relativt bra – men naturligtvis bara principiella – svar som statsrådet gav. Jag kan ju inte begära att få ett

Torsdagen den
27 november 1975

*Om upprustning av
länsvägnäten*

preciserat svar på en fråga som inte framställdes i förväg, och det hade jag heller inte väntat.

Jag begärde ordet närmast därför att jag tyckte det var intressant att statsrådet tog upp frågan om naturgasen som en tänkbar energikälla just i ett kraftvärmeverk i Göteborg. Man kan väl säga att det handläggningstekniskt inte lär innebära någon fördyrning av anläggningen, om man skulle få den möjligheten. Tvärtom vore det miljömässigt sett en stor fördel, eftersom naturgasen såvitt jag vet erbjuder betydligt mindre problem när det gäller svaveldioxidutsläpp. Det vore därför enbart en fördel om den möjligheten kunde komma till stånd.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! För att inte herr Granstedt skall behöva sväva i ovisshet vill jag säga att vi kan tänka oss att gå längre i fråga om utbyggnaden av kraftvärmeverk. Enligt riksdagens beslut återkommer vi 1978 för att då redovisa hur vi ser på energiförsörjningen under tiden efter 1985, och det blir i det sammanhanget som vi får göra den bedömningen.

Men inte minst de kontakter som nu tas med kommunerna visar att det råder fullt samförstånd mellan Vattenfall och oss om angelägenheten av att nu pröva sådana möjligheter. Jag kan inte finna att Vattenfall har ställt sig avvisande till detta. Vattenfall har bara att ta hänsyn till regeringen och riksdagen i sammanhanget och söka medverka till att fylla ut programmet.

Skulle man gå in i en diskussion om vad som ekonomiskt sett är det riktigaste att göra skulle vi kanske föra in möjligheten att bygga ett kärnkraftbaserat kraftvärmeverk, vilket ur ekonomisk synpunkt torde vara det lämpligaste. Jag skall dock inte ta upp den debatten nu, eftersom den frågan är föremål för utredning, varför vi får avvakta och se vad resultatet blir.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Om upprustning av länsvägnäten

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Peterssons* i Ronneby (c) den 30 oktober anmälda interpellation, 1975/76:44, och anförde:

Herr talman! Herr Petersson i Ronneby har frågat mig om vilka åtgärder jag avser vidta för att åstadkomma en upprustning av länsvägnätet och om jag vill medverka till att de sekundära och tertiära länsvägarna prioriteras vid arbetsmarknadspolitiska satsningar på vägväsendet.

Genom den satsning som sker genom byggnads- och förbättringsarbeten på vägnätet, på såväl riks- som länsvägnätet, har vägstandarden successivt förbättrats. Exempelvis omfattar numera asfalt- och oljegrusbelagda vägar drygt 50 % av vägnätet jämfört med ca 18 % år 1960.

92 % av vägnätet är numera upplåtet för tungt axel/boggitryck, dvs. 10 tons axeltryck och 16 tons boggitryck, vilket innebär att detta axel/boggitryck medges även på övervägande delen av de sekundära och tertiära länsvägarna.

Den inriktning av den långsiktiga vägplaneringen som regering och riksdag år 1972 uttalade sig för innebär att en ökad vikt ges åt länsvägnätets utbyggnad. I regeringens förslag, vilket godtogs av riksdagen, uttalades bl. a. att man särskilt skall beakta behoven av vägförbindelser för t. ex arbetsresor och olika typer av serviceresor – skolskjuttransporter och resor för att nå olika slag av samhällelig och kommersiell service – inom regioner där alternativa transportmöjligheter saknas. De vägförbindelser som därmed avses är till stor del länsvägar.

Vid den fördelning av planeringsramar som vägverket gjort i anslutning till den nu pågående revideringen av flerårsplanerna för vägbyggandet har länsvägarna i planerna efter hand tilldelats en allt större andel av byggnadsanslaget.

För budgetåret 1974/75 har, som jag nämnde, vägförbättringar för ca 250 milj. kr. utförts som beredskapsarbeten. Fördelningen av beredskapsarbete mellan olika län åvilar arbetsmarknadsstyrelsen. Inom länen fördelas medlen i samråd med vägverket på sådana objekt som förutom att de tillgodoser de sysselsättningspolitiska aspekterna även är angelägna ur vägpolitisk synpunkt. Objekten hämtas alltså i första hand ur flerårs- och långtidsplaner, där länsstyrelse och kommuner medverkat vid prioriteringen. Reserv av projekterade vägobjekt som är klara för igångsättning finns i de flesta länen.

Under de senaste åren har ca 40 % av beredskapsarbetena kommit de sekundära och tertiära länsvägarna till godo. Det är en större andel än dessa vägars andel av det totala vägbyggandet enligt vägverkets behovsinventering. Detta beror på att det finns en stor geografisk spridning av lämpliga objekt på de sekundära och tertiära länsvägarna och att objekten är av sådan karaktär att de kan påbörjas och avbrytas efter behov och med kort varsel.

Avslutningsvis vill jag nämna att i regeringens beslut nu i höst om sysselsättningsfrämjande åtgärder ingår tidigareläggning av väg- och broprojekt på länsvägnätet.

Herr PETERSSON i Ronneby (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Som särskilt positivt vill jag beteckna vad statsrådet Norling avslutningsvis konstaterade, att i regeringens beslut nu i höst om sysselsättningsfrämjande åtgärder ingår tidigareläggning av väg- och broprojekt på länsvägnätet.

Jag vill inte ifrågasätta uppgiften att vägstandarden har successivt förbättrats på såväl riks- som länsvägnätet sedan 1960. Men jag har heller ingen anledning att misstro statens vägverks uppgift, då man i sina petita skriver: De ordinarie anslagen till statligt vägbyggande har reellt ständigt

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om upprustning av
länsvägnäten*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om upprustning av
länsvägnäten*

minskat under 15 år från 1960 till 1976. Trots AMS-insatser och tilläggsanslag, som i varierande grad har utgått under denna period, har en sänkning av framkomligheten skett på stora delar av vägnätet i förhållande till den ökande trafiken.

Inriktningen av den långsiktiga vägplaneringen av 1972, med ökad vikt åt länsvägnätets utbyggnad, hälsades med stor tillfredsställelse när detta beslut togs. Många räknade med bättre vägförbindelser för sina arbetsresor och olika serviceresor, men man är i dag kanske litet besviken då de väntade förbättringarna delvis uteblivit. Man kontaktar genom samhällsföreningar eller andra sammanslutningar vägförvaltningen men får besked om att tillgängliga medel inte tillåter den önskade förbättringen inom tiotals år ännu. I länsvägnämnderna står man inför valet att fullfölja de större planerade objekten, som ofta blivit fördyrade, eller att satsa på de sekundära och tertiära vägarna.

Kanske är vi i Blekinge särskilt missgynnade, då de topografiska förhållandena gör vägbyggena dyrbara och dessutom karaktären av kustlän medför hård belastning och förslitning av sekundär- och tertiärvägarna – och givetvis även av det enskilda vägnätet – särskilt i kustbygden och speciellt under sommarmånaderna.

Kommunikationsministern har upplyst mig om att under de senaste åren ca 40 % av beredskapsarbetena har kommit de sekundära och tertiära länsvägarna till godo och att detta är en större andel än dessa vägars andel av det totala vägbyggandet. Dessutom har han omtalat att dessa vägar utgör lämpliga objekt genom sin geografiska spridning och att arbetena kan påbörjas och avbrytas efter behov och med kort varsel. Ja, detta är säkert korrekt, och kommunikationsministern kunde kanske också ha tillagt att många av dessa vägar är i stort behov av upprustning.

Jag måste tyvärr konstatera att kommunikationsministern varit extremt försiktig i sitt svar på mina frågor. Endast i meningen om att tidigareläggning av väg- och broprojekt på länsvägnätet ingår i regeringens sysselsättningsfrämjande åtgärder kan jag utläsa något positivt.

Frågorna var ju:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidtaga för att åstadkomma en upprustning av länsvägnätet?

Vill statsrådet medverka till att det sekundära och tertiära länsvägnätet prioriteras vid arbetsmarknadspolitiska satsningar på vägväsendet?

Beredskapsarbeten skall ju vara meningsfulla både för samhället och för dem som skall syssla med dem, om detta över huvud taget är möjligt. Jag kan tänka mig få beredskapsarbeten som skulle kunna vara lika meningsfulla som en välbehövlig upprustning av landsvägnätet. Även ur trafiksäkerhetssynpunkt har ju en sådan upprustning mycket stor betydelse.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Petersson i Ronneby uttrycker förvåning över att han inte skulle ha fått svar på sina två frågor. Svaret ligger i min be-

skrivning av det beslut som vi fattade här i riksdagen 1972. Jag säger i mitt svar:

”Den inriktning av den långsiktiga vägplaneringen som regering och riksdag år 1972 uttalade sig för innebär att en ökad vikt ges åt länsvägnätets utbyggnad.” Så räknar jag upp de olika omständigheter – skolskjuts-transporter och annat – som låg till grund för regeringens förslag till riksdagen om en sådan ny form av prioritering, som vi kan kalla det.

Herr Petersson har ju frågat vilka åtgärder jag avser vidta för att åstadkomma en upprustning av länsvägnätet och om jag vill medverka till att de sekundära och tertiära länsvägarna prioriteras. Svaret blir alltså, om jag nu skall förtydliga det, att vid den revidering av flerårsplanerna för vägbyggandet som äger rum vart tredje år gäller det att i länsstyrelser och i länsvägnämnder arbeta fram förslag som kan sägas leva upp till det riksdagsbeslut vi gemensamt tog 1972. Regering och riksdag har att ange riktlinjerna för detta planarbete. Om man vid sådana revideringar inte tillräckligt uppmärksammar vad regering och riksdag har beslutat, så kan ju knappast ansvaret falla på vare sig regering eller riksdag. Då får ansvaret sökas där frågorna handläggs, nämligen vid dessa revideringar som jag talade om och som fastställs av länsstyrelser och vägförvaltningar, sedermera vägverket.

Gången är ju att om man vid en revidering blir överens mellan länsstyrelsen och vägverket, är flerårsplanen fastställd. Om man icke blir överens mellan länsstyrelse och vägverk, då – endast då – kommer frågan till regeringen för avgörande.

Jag tycker det är viktigt, herr Petersson, att vi slår fast detta, även om jag är helt övertygad om att herr Petersson känner till det. Den enda nytta det kan ha att vi två diskuterar dessa frågor i riksdagen är att vi påminner dem som skall fatta besluten ute på det regionala planet om att det finns beslut som ger dem möjlighet till en ny prioritering i förhållande till dem vi hade under tidigare år. Om den får den nyttan, har vår diskussion fört dessa frågor framåt. Får den inte den effekten, så hjälper det föga att vi diskuterar här. Bollen ligger alltså fr. o. m. nu hos de organ som på det regionala planet arbetar med revideringen av flerårsplanerna. Det är där de nya signalerna och de nya tongångarna skall komma fram. Både herr Petersson och jag kan ju intensifiera ansträngningarna för att riksdagens beslut skall nå ut dit.

Herr PETERSSON i Ronneby (c):

Herr talman! Jag tackar särskilt för det förtydligande som kommunikationsministern gjorde.

Jag tror inte att det är viljan som fattas hos de regionala organ som har att handlägga de här ärendena, utan snarare är det väl så att man är bekymrad när det gäller att få medlen att räcka till för allt vad man vill prioritera i detta avseende. Det är därför jag velat ta upp saken och ifrågasatt en rekommendation från kommunikationsministerns sida i samband med att man skall ha eventuella AMS-medel för ändamålet.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om upprustning av
länsvägnäten*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Henmarks* (fp) den 20 november anmälda interpellation, 1975/76:59, dels herr *Johanssons* i Växjö (c) den 19 november anmälda fråga, 1975/76:108, och anförde:

Herr talman! Herr Henmark har i en interpellation frågat mig, om jag finner SJ:s begäran om överläggningar med vissa kommuner om ersättning för viss busslinjetrafik vara i överensstämmelse med regeringens beslut den 21 januari 1972, i vilket SJ ålagts återhållsamhet beträffande begränsningar av närmare angiven regional trafik.

Herr Johansson i Växjö har frågat mig, om jag anser det vara tillfredsställande att statens järnvägar försöker överföra ökat ekonomiskt ansvar för busstrafiken på kommunerna.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Jag vill inledningsvis erinra om innehållet i det beslut som regeringen fattade i januari 1972. I beslutet heter det bl. a.

”I fråga om busslinjetrafik, som med hänsyn till linjesträckningen och trafikförhållanden i övrigt har en regional karaktär genom att i icke oväsentlig utsträckning tillgodose behov av persontransporter mellan centralorter i olika kommunblock, föreskriver Kungl. Maj:t med giltighet tills vidare att statens järnvägar iakttar återhållsamhet i fråga om begränsningar av trafiken som påtagligt försämrar reseomöjligheterna mellan sådana orter.”

I beslut den 7 maj 1975 föreskrev regeringen att beslutet den 21 januari 1972 – i avvaktan på utvärderingar och ställningstagande till den regionala trafikplaneringen – alltså skall gälla.

Innebörden av beslutet är att, förutsatt att det är fråga om busstrafik som är regional i den mening som anges i beslutet, SJ kan ha att utföra sådan trafik även om det är fråga om mer än två statsbidragsberättigade turer.

Det bör i sammanhanget framhållas att det i vissa fall kan förekomma busstrafik i en regional förbindelse med enda eller huvudsaklig uppgift att tillgodose lokala resebehov. I sådana fall har kommunen ansvaret för såväl planering som genomförande, och trafikutövaren kan då givetvis begära överläggningar om ersättning.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag ber allra först att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Svaret har ju kommit mycket snabbt.

Jag vet inte i vilken utsträckning statsrådet har hunnit få underrättelser utifrån fältet, men för säkerhets skull vill jag gärna läsa upp den skrivelse som ligger till grund för interpellationen och som statens järnvägar, Kristianstads busslinjegrupp, har skrivit bl. a. till min hemkommun. Skrivelsen är f. ö. adresserad till sju åtta kommuner i den del av Skåne som det gäller.

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

I skrivelsen står det:

”Med hänsyn till att riksdagen beslutat om förstärkt stöd åt den regionala busstrafiken, har SJ nu för avsikt att anpassa återstående regional busstrafik till de ekonomiska förutsättningar, som därigenom blir skönjbara.

På regionala linjer förekommande bussturer, som till övervägande delen fyller lokala trafikuppgifter, kommer härvid att föreslås medtagas i kommunernas trafikförsörjningsplaner som lokal trafik, för vilken avtal skall träffas med trafikföretagen. Tills vidare avses dock två regionala turpar bibehållas utan bidrag från kommun.

I den mån överenskommelse icke kan träffas med kommunen och ’regionala’ turer – utöver två turpar – lämnar underskott, nödgas SJ slopa de mest olönsamma turerna. Dessa förändringar skall i så fall ske med början vid tidtabellsskiftet sommaren 1976.

För att belysa tidtabellsförslag och samordningsfrågor mellan olika kommuner, anhåller jag” – skrivelsen är undertecknad av busslinjefefen – ”att kommunen föreslår sammanträdesdag snarast möjligt.”

Såvitt jag förstår innebär skrivelsen att man för det första ville ändra vissa turer, som tidigare har varit regionala, till att bli lokala. För det andra ville man ha ersättning av kommunen, om turerna skulle vara kvar, och om trafiken trots utgående statsbidrag var förlustbringande.

När det gäller att överföra turer från regional till lokal trafik tycker jag att kommunikationsministern i årets budgetproposition har givit ganska tydliga anvisningar för vad som är lokal och vad som är regional trafik. Beträffande regional trafik står det i propositionen att det i regel är trafik mellan kommuncentra inom ett län eller inom län som gränsar till varandra. Och till lokal trafik hänförs i regel sådan trafik som sker inom en kommun. Men till lokal trafik hänförs även sådan trafik mellan angränsande kommuner som inte är av regional karaktär, exempelvis närtrafik över kommungräns. Men där finns det ytterligare en anvisning i vilken det sägs följande:

”Fråga om avgränsningen mellan regional och lokal trafik kommer närmast upp vad avser trafik mellan ett kommuncentrum och en i samma eller annan kommun belägen ort som inte är kommuncentrum – .” Detta står på s. 194 i bilaga 8 till budgetpropositionen. Man kan med andra ord tänka sig att som regional trafik också skall räknas en viss tur inom en kommun, om det gäller ett annat centrum än kommuncentrum och som är av så stor vikt att man anser att trafiken bör räknas som regional.

När busslinjegruppen vid SJ skickade över denna skrivelse, sände man också över förslag till turlista för nästa år. Listan gäller de två sträckningarna Hässleholm–Osby och Hässleholm–Helsingborg. Redan där har man i Hässleholm–Helsingborg-turlistan tagit bort två turer i vardera riktningen. Det sägs ingenting om dem. De har helt enkelt bara strukits. Och de turerna kan väl vara diskutabla så till vida att de bara går mellan Hässleholm och Tyringe, som ligger inom Hässleholms kommun; Tyringe

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

ligger alltså utefter linjesträckan Hässleholm–Helsingborg. Men beträffande de övriga linjerna, som alltså skulle vara med på listan, har man begärt att om trafiken där skall vara kvar, så skall man ha stöd av kommunen för tre av nio planerade turer, alltså en tredjedel. Och två av dessa tre turer gäller sträckor mellan två kommuncentra, Hässleholm och Perstorp. Och i motsatta riktningen är det inte mindre än fyra turer om vilka man säger, att om trafiken där skall upprätthållas, så skall man ha kommunalt stöd. På den andra sträckningen, Hässleholm–Osby, finns en linje som nu är att räkna som lokaltrafik upptagen i planerna. Men sedan har man begärt stöd för fem av totalt nio turer i vardera riktningen, alltså mer än hälften. Och om inte kommunen ger detta stöd, så hotar man med att dra in trafiken.

Nu ligger saken så till att när regeringen med riksdagens godkännande anbefallde uppgörandet av regionala trafikplaner, så gjordes de planerna med SJ:s linjer som bas. Man räknade med att SJ hade trafiklinjer där och där – och jag förmodar att man också hade kontakt med vederbörande om vilka linjer som skulle räknas som lokala – och de räknades som bas. De linjerna var man rädd om. De skulle inte naggas i kanten. Deras trafikunderlag skulle inte tas bort på något sätt. De låg där som själva grundvalen för hela trafikplanläggningen. Dessa planer är nu insända och under utvärdering. Därefter har kommunerna försökt ordna sin trafikförsörjning på bästa sätt på grundval av dessa regionala trafikplaner.

Det finns egentligen ett nästan obegränsat behov av transportservice, men kommunerna har med mycken omsorg och med beräkning av vilken insats de orkar med att göra rent ekonomiskt byggt upp ett trafiknät som skulle ge en skaplig service åt hela kommunen. Och precis när detta är färdigt kommer en SJ-avdelning och säger att antingen kommer en del av turerna att dras in – och det är inte småsaker det gäller – eller också får kommunen punga ut med pengar för att det skall gå ihop. Det åstadkommer kaos i hela planläggningen.

Antingen måste kommunen säga att man inte kan anslå mera pengar till trafiken än man redan gjort; man har ansträngt sig till det yttersta. Då blir det kaos på hela trafikfronten. Eller också får kommunen ta pengar från någon annan service; och då blir det kaos på den fronten.

I det fall jag har aktualiserat begär man 310 000 kr. Det beloppet skall inte bekostas av Hässleholms kommun ensam utan på ett eller annat sätt delas upp mellan berörda kommuner. Det är klart att ett sådant meddelande från en SJ-avdelning väcker en chockartad reaktion.

Svenska kommunförbundets avdelning i länet har med tanke på regeringens anvisning att några betydelsefulla inskränkningar inte skall göras i avvaktan på en utvärdering gjort följande uttalande:

”Enligt länsavdelningens mening har inget inträffat som förändrar förutsättningarna för regeringens beslut 1975-05-07. Några förhandlingar nu mellan SJ och kommunerna om förändringar av den regionala busstrafiken bör därför inte komma till stånd.” Man säger helt enkelt till kommunerna: Ni skall inte bry er om att föra sådana här förhandlingar!

Torsdagen den
27 november 1975*Om SJ:s busslinje-
trafik*

Kommunerna har alltså fått en anmaning från SJ att ordna ett sammanträde. och Kommunförbundet säger: Ni skall inte ta upp några förhandlingar. Motiveringen är att Kommunförbundet tycker att detta inte är i enlighet med regeringens anvisningar.

Jag vill därför fråga hur statsrådet ställer sig till denna sak. Statsrådet har välvilligt uttalat att "SJ kan ha att utföra sådan trafik även om det är fråga om mer än två statsbidragsberättigade turer". Något annat säger inte heller SJ-avdelningen i fråga. Men man har en känsla av att SJ har en benägenhet att skumma den tjocka grädden av mjölken. De turer som går med förtjänst tar man, men man är inte beredd att satsa på gungorna vad man tar in på karusellen. Man vill ta de inkomstgivande turerna, men om en tur är förlustbringande vill staten icke ta den förlusten, utan den skall då bäras av kommunen. Det är givetvis inte särskilt attraktivt för kommunerna.

Vi i kommunerna är tacksamma för den anvisning regeringen lämnat om att trafiknätet skall ligga fast under den tid planeringen pågår och tills utvärderingen har gjorts. Sedan får man ta nya tag och förhandla om hur man skall ha det i fortsättningen. Men vi anser icke att SJ har följt dessa regeringens anvisningar. Därför vill jag fråga om statsrådet är beredd att se till att de anvisningar som lämnats verkligen efterföljs.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Statsrådet hänvisar till det av regeringen fattade beslutet i januari 1972 av vilket framgår att i fråga om busslinjetrafik som har regional karaktär genom att den i icke oväsentlig utsträckning tillgodoser behov av persontransporter mellan centralorter skall statens järnvägar iakttå återhållsamhet när det gäller begränsningar av trafiken. Vidare framgår det av svaret att statsrådet lägger vikt vid regeringens skrivelse den 7 maj 1975 till SJ, där regeringen uppmanade till återhållsamhet i avvaktan på utvärderingar och ställningstaganden till den regionala trafikplaneringen.

Det är naturligtvis tryggt att veta att statsrådet har denna syn, och jag har ingen erinran mot den. Men, herr statsråd, svaret kunde ha varit ännu bättre, för tydligen räcker det inte med de här påpekandena för att SJ skall ta skeden i vacker hand. Jag är övertygad om att det behövs ytterligare initiativ från regeringens sida om man verkligen skall slippa de ofta återkommande nålstingen från SJ:s sida mot kommunerna.

Vi vet hur det var i våras. Då kom det ett påbud från SJ:s centralförvaltning bl. a. till vårt län att all återstående olönsam busstrafik skulle slopas den 1 augusti eller senast den 1 januari 1976. Frågan kom upp i riksdagen, och vidare skrev herr Norling till SJ-ledningen – det brev som jag redan har berört. Allt detta gav resultat. SJ tog tillbaka sitt hot, och man hoppades väl att inga nya orosmoln skulle torna upp sig. Men ack vad man bedrog sig! Nya påbud har utgått från SJ-ledningen – nu är man återigen ute och irriterar kommunerna.

Malmö trafikdistrikt har i skrivelse den 21 oktober i år meddelat att

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

man med berörda kommuner "ämnar uppta förhandlingar att icke lönsamma bussturer på regionala sträckor" överförs till lokal trafik. Indragningar blir följden om inte kommunerna lämnar ekonomiskt stöd.

I mitt län har busslinjegruppen i Växjö i skrivelse till kommunerna i Alvesta, Ljungby och Växjö begärt att få diskussioner med kommunerna angående den del av den regionala busstrafiken som man vill betrakta som lokal.

Jag finner framställningen från SJ:s sida mycket illavarslande. Statens järnvägar gör sig med ett sådant här agerande skyldigt till att helt bortse från den regionala trafikplaneringen. Vi vet att man på länsstyrelsen nu har färdigställt persontrafikplaner – regionala trafikplaner, som herr Henmark talade om – som skall täcka länets behov av trafikservice. Av dessa framgår bl. a. att just de här linjerna i vårt län, som SJ-ledningen nu vill diskutera, från länsstyrelsehåll har bedömts som regionala busslinjer. Vi vet också att man på departementet har fått det här materialet från de olika länen, och jag tror att man där håller på med en utvärdering av detsamma och att förslag skall komma under vårriksdagen. Jag menar att i det här känsliga skedet är det fel att förändra den verksamhet som finns i dag. Kommunernas ekonomiska situation bör också beaktas.

Jag vill fråga om herr statsrådet inte är beredd att ta något initiativ för att ännu en gång hejda SJ:s propåer på det här området.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! År 1973 beslutade riksdagen om ändrade bestämmelser för bidrag till olönsam linjetrafik med buss på landsbygden. Innebörden av beslutet var bl. a. att bidragsgivningen i fortsättningen skulle avse sådan linjetrafik som ingår i en i fråga om trafikens omfattning och inriktning klart preciserad lokal eller regional trafikförsörjningsplan. Den ändrade ordningen genomfördes i två etapper. Den första avsåg stödet till den lokala trafiken och den andra stödet till den regionala trafiken. I sin helhet syftade det här beslutet till att förbättra betingelserna för den kollektiva trafikförsörjningen. Därom var alla eniga.

Det vi i dag diskuterar är i stor utsträckning vad som är att betrakta som lokal trafik och vad som är att betrakta som regional trafik. Vi känner alla till att kommunerna har huvudansvaret för planering och genomförande av den lokala trafiken. Men jag kan ändå säga att genom ett kraftigt statligt stöd, som för det budgetår vi nu är inne i uppgår till 35 å 36 milj. kr., har staten bidragit till att intentionerna i de lokala trafikförsörjningsplanerna i stort kan uppfyllas. Jag är angelägen att framhålla det mot bakgrunden av vad herr Henmark nyss sade om att staten inte vill vara med när man börjar märka att det inte blir någon förtjänst på trafiken.

I fråga om den regionala trafiken har staten påtagit sig planeringsansvaret. Det har vi gjort bl. a. genom att efter fyra års intensivt arbete slutföra en regional trafikplanering som vi startade 1970. De planer vi nu har på vårt bord från alla län ligger till grund för bidragen till den

regionala busslinjetrafiken.

På förslag i 1975 års budgetproposition beslutade också riksdagen i våras om en kraftig utbyggnad och en väsentlig anpassning av det statliga stödet till den regionala trafiken. För täckande av underskott i sådan trafik utgår från bidragsåret 1975/76 ett statligt stöd som för en normal linje är nästan fem gånger så stort som tidigare. Totalt beräknas detta stöd till den regionala trafiken uppgå till ca 17 milj. kr. Det är ett andra svar på vad herr Henmark sade om att staten inte skulle bidra till trafik som är olönsam. Det är ju sådan trafik som vi stöder med det statliga bidraget.

Förutom dessa konkreta åtgärder har regeringen, såsom här har framhållits, ålagt SJ att iaktta återhållsamhet när det gäller begränsningar av betydelsefull regional trafik. Även genom den viljeyttringen har regeringen bidragit till att trygga en tillfredsställande regional trafikför-sörjning.

Sedan dessa grundläggande fakta har upprepats återstår att säga att den lokala och regionala trafikplaneringen bygger på ett inbördes samspel. Den måste göra det. Syftet härmed är att så långt som möjligt samordna trafikbehov och trafikresurser för att uppnå en rationell ordning. I de allra flesta fall har en sådan samordning kunnat äga rum. I vissa till antalet begränsade fall kan det, som jag också sade i mitt svar, förekomma en busstrafik i en regional förbindelse som har till enda eller huvudsakliga uppgift att tillgodose lokala resebehov, där det inte varit möjligt att samordna trafiken. I sådana fall där alltså en regional linje i stort sett tillfredsställer lokala resebehov är det enligt det beslut vi gemensamt fattat kommunens uppgift att svara för planeringen och genomförandet. Oftast är det fråga om en eller två dubbelturer per dag, i vissa undantagsfall kanske något mer, som kommunen kan tänkas behöva uppta i sin lokala trafikplan.

För täckande av underskott i sådan trafik utgår statsbidrag – om vi skall tala om det som nu gäller – med 75 % av underskottet i det inre stödområdet och på Gotland samt med 50 % i det övriga landet.

Om man har dessa fakta klara för sig, och det har mina meddebattörer, återstår frågan hur man från fall till fall skall se på detta med lokal resp. regional trafik och hur man skall se på regeringens viljeyttring att uppmana SJ att iaktta återhållsamhet i begränsningar av trafiken och vad som sammanhänger med det.

Med utgångspunkt i de här enskilda fallen kan man principiellt säga – jag talar nu rent principiellt eftersom vi här i riksdagen inte skall diskutera enskilda fall – att när SJ går ut och i god tid, det vill jag tillägga, anmäler för berörda kommuner att man avser att vidta eventuella förändringar sommaren 1976, eftersom man upptäckt att det är dålig beläggning på ett antal linjer som man från SJ:s sida vill beteckna som i huvudsak svarande för lokalt trafikbehov trots att linjerna när man ser dem på kartan ger intryck av att ha en regional karaktär, då har SJ fram till det ögonblicket agerat helt i linje med det som skall gälla.

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

Jag har inte haft möjligheter att kollationera det som herr Henmark sade om Kommunförbundets tankegångar i dessa sammanhang när det gäller att gå till förhandlingar eller icke. Men jag kan knappast tro att Svenska kommunförbundet skulle ha avsett ett direkt förhandlingsbud för en eller annan kommun. Jag tror inte det, eftersom det skulle innebära att kommunerna i sitt vardagliga arbete med att försöka klara sin trafikförsörjning skulle förmenas sin självklara rätt och skyldighet att med trafikavnämarna diskutera hur man skall lösa sina lokala trafikförsörjningsproblem. Det kan alltså inte vara det rätta förhållandet. Självklart måste kommunerna – och det behöver man inte säga åt dem som någon form av direktiv, utan det måste vara en ren självbevaringsdrift – gå in och diskutera sådana viktiga frågor med dem som de köper trafik av.

Då kommer jag fram till den andra slutsatsen i den delen: Har dessa förhandlingar över huvud taget börjat? Såvitt jag förstår har de inte gjort det. Vad vi än har för uppfattning om det som skall betecknas som lokal resp. regional trafik och vad vi än har för eventuella skilda uppfattningar om det som borde vara gällande från den eller den tidpunkten i det eller det området måste det vara nästan omöjligt för oss att här i riksdagen – även om vi talar rent principiellt – slå fast några nya sanningar, innan ens en första förhandling ägt rum mellan kommunerna och trafikföretagen. Jag skulle ha förstått det bättre om det hade varit så att man förhandlat i botten med varandra och vi skulle ha befunnit oss i ett läge där kommunerna, länsstyrelserna eller vem det kunde ha varit skulle ha sagt: "Hit har vi kommit men vi kommer inte längre." Så tycks inte vara förhållandet. Det får väl vara min sak att fråga: Är detta riktigt när det gäller själva förhandlingsdelen?

Jag tror att den trafikplanering som vi nu har sysslat med och delvis slutfört och som vi tagit fyra år på oss för att komma fram till har varit nyttig från många synpunkter. Men den har inte kunnat rubba förhållandet att man i de lokala områdena runt om i landet även fortsättningsvis genom förhandlingar från fall till fall måste söka komma fram till det som är bäst för kommunen, trafikföretaget eller vad vi nu talar om.

Trafikplaneringen har heller inte haft för avsikt att låsa fast viss trafik för oöverskådlig tid. Fyra år är en mycket lång tid i dessa sammanhang. Det är ingen hemlighet att under de fyra år som trafikplaneringsarbetet har pågått har det på olika håll i landet skett inskränkningar i busstrafiken exempelvis. Det skulle vara märkligt om trafiksiffror och trafikunderlag helt plötsligt blir statiska därför att man sätter i gång en trafikplanering. I vissa områden av landet har man satt in relativt fler bussar på grund av arbetsplatsers läge osv. I andra områden har man fått göra inskränkningar i trafiken.

Med detta har jag velat säga till herr Henmark att man inte genom trafikplaneringsarbetet som sådant kan påräkna ett oförändrat läge när det gäller exempelvis busstrafik under hela den tid som arbetet pågår. Men regeringen har genom att till SJ anmäla sin uppfattning vid två

olika tillfällen som jag omnämnt i mitt svar ändå velat trycka på i så måtto att vi mot bakgrund av fattade beslut har sagt att man bör vara försiktig och återhållsam fram till dess att trafikplaneringen är genomförd.

Herr Henmark nämnde också att jag i budgetpropositionen för i år har anmält att man i vissa fall kan anse lokal trafik vara regional. Det är riktigt. Men jag vill förtydliga det en aning. När vi planerade och med riksdagsbeslut genomförde bidrag till lokal resp. regional trafik lärde vi oss litet själva om hur vårt land ser ut. Det som har gjort det möjligt för oss att i vissa fall betrakta lokal trafik som regional är i det överväldigande antalet fall rådande förhållanden i kommuner med mycket stor geografisk utsträckning. Jag kan direkt påminna mig att Kiruna kommun och andra kommuner uppe i de norra delarna av landet och de inre delarna av Västerbotten är så stora att vissa busslinjer inom en och samma kommun går fram på en sträcka av upp emot 25 mil. I dessa fall är det självklart lättare att betrakta en sådan linje som regional även om den går igenom en och samma kommun, detta på grund av den geografiska utsträckningen av kommunen.

Sammanfattningsvis vill jag anföra att regeringens besked till SJ inte säger något om ett definitivt stopp för diskussioner om begränsningar i trafiken och självfallet inte heller för utvidgningar av den. Det är det första. Man kan alltså inte göra tolkningen att det skulle bli ett stopp i alla förändringar under trafikplaneringens gång.

Det andra är att man rimligen först måste studera ett förhandlingsarbete mellan kommunerna, de berörda och SJ innan man kan göra en säker bedömning – vare sig man är interpellant eller kommunikationsminister – av de förhållanden som herrar Henmark och Johansson i Växjö har tagit upp till diskussion.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Efter det här senaste anförandet frågar man sig verkligen vad kommunikationsministern menar då han säger: I fråga om busslinjetrafik som med hänsyn till linjesträckning och trafikförhållanden i övrigt har en regional karaktär genom att i icke oväsentlig utsträckning tillgodose ett behov av persontransporter mellan centralorter i olika kommunblock föreskriver Kungl. Maj:t, med giltighet tills vidare, att statens järnvägar skall iakttaga återhållsamhet i fråga om begränsningar av trafiken som påtagligt försämrar resmöjligheterna mellan sådana orter.

Vad innebär det uttalandet? Är det att uppfatta som en nullitet? Betyder det att regeringen utfärdar bestämmelser och säger att återhållsamhet skall iakttagas och sedan godtar – efter vad jag kan förstå av kommunikationsministerns anförande – att SJ ställer krav på att av nio turer få ersättning för sex och, såvitt jag kan förstå, hotar med nedläggning? Det är sålunda två tredjedelar som har ställts under debatt här.

Sedan vill jag redan från början säga att vi är helt överens om den beskrivning som kommunikationsministern gjorde av grundvalarna för

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

den här trafikplaneringen. Jag har inte ställt den under någon debatt. Jag var inte med i vardagsarbetet i samband med att planerna gjordes upp och skickades in, men jag har åtminstone den uppfattningen att planerna gjordes upp i samarbete mellan SJ och länets planerare. Det som då fastställdes var att vissa turer skulle vara regionala och vissa lokala. Jag utläser det av ett av mina papper, en bussturlista. SJ själv har markerat lokala turer med bokstaven L. De andra turerna är inte betecknade med L, utan de är regionala. Bland de turer som inte anses bära sig ekonomiskt finns givetvis också de lokala, men dem har kommunen redan lagt in i sitt program.

Vissa turer har alltså i samarbete klassats som regionala. Det jag nu anmärker på – och gärna vill ha en bedömning av – är att SJ, efter att en gång ha tagit in dessa turer i planerna, ändrar sig innan planerna ens har hunnit utvärderas. Man säger att de turer som tidigare klassats som regionala inte längre skall vara det; de skall vara lokala. Om kommunen ändå vill upprätthålla dessa turer ersätter inte statsbidraget – som kommunikationsministern själv sade – hela förlusten utan 75 %. Statens järnvägar vill inte ta den förlust som uppstår utan anser att kommunen skall bära den.

Sedan är det fråga om vad som rent författningsenligt skall kallas regional trafik. Jag tycker att det står ganska tydligt uttryckt i budgetpropositionen, där principen finns angiven att regional trafik är en trafiklinje som förenar två kommuncentra. Det är regional trafik. Bedrivs trafiken inom kommunen är det lokal trafik. Det är principen. Sedan finns ett undantag, nämligen att det kan finnas två centra inom en kommun.

Det framhålls i budgetpropositionen att frågor om avgränsningen mellan lokal och regional trafik närmast kommer upp vad avser trafik mellan ett kommuncentrum och en i samma eller annan kommun belägen ort, som inte är kommuncentrum. Man kan alltså i dessa sammanhang tänka sig att inkludera sådan regional trafik som ligger inom den egna kommunen men som har sitt centrum inom dennas gränser. Jag har i flera fall belägg för detta. Således betraktas Tyringe som ett centrum för regional trafik inom Hässleholms kommun, och det finns många andra sådana exempel.

Det första svar jag fick kunde jag ge ett högt betyg, men det kan jag inte ge det sista inlägget, eftersom det drar undan grunden för regeringens skrivelse. Om man godkänner att två tredjedelar av trafiken på en linje dras in, förstår inte jag vad som menas med uttalandet om att man skall vara återhållsam i fråga om trafikindragningar som påtagligt försämrar resemöjligheterna mellan orter av det slag det gäller.

Jag har fått i uppdrag att framställa min interpellation, eftersom ingen i kommunen trodde annat än att regeringens uttalande var ett misstag. Om inte så är fallet, blir det en mycket stor besvikelse för alla parter. Då kan alltså mitt under ett planeringsskede en underlydande myndighet inom SJ helt enkelt rycka undan grunderna för hela planläggningen och

skapa kaos.

I frågan huruvida förhandlingar har påbörjats kan jag nämna att min kommun hade ett sammanträde innan den riktigt hunnit studera kommunförbundsavdelningens skrivelse. Man kom dock icke fram till något resultat, eftersom man ifrågasatte om det verkligen var riktigt att planerna skulle ändras innan de var utvärderade. Uppgiften om den kontakt som tydligen förekommit har lämnats mig muntligen.

Jag är besviken på kommunikationsministerns sista inlägg, om det verkligen innebär att vi inte får till stånd någon ändring. I så fall verkar det som om regeringen kan utfärda skrivelser utan någon som helst inbörd.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Också jag vill understryka att jag känner en viss besvikelse över statsrådets sista anförande. Det är fullt klart att statsrådet och regeringen menade något när man skrev brevet i maj i år. Inte menade man väl då att SJ-distriktets ledning skulle få gå fram på det vis som skett.

Det är i fråga om den aktuella linjen i Kronobergs län enligt SJ:s framställning två femtedelar av turerna som kommunerna skulle svara för. Kommunförbundets avdelning i Kronobergs län har skrivit ett liknande brev som det som jag förstår har sänts ut till kommunerna i Kristianstads län. I den förra skrivelsen framhålls efter den argumentering som anförts där att några förhandlingar mellan SJ och kommunerna om förändring av den regionala busstrafiken inte nu bör komma till stånd. När länsavdelningen av Kommunförbundet skriver på detta sätt är den naturligtvis mycket irriterad över den situation som uppstått.

Jag väddar till statsrådet att han verkligen tar upp denna fråga, eftersom de nu uppgjorda planeringarna på länsnivån annars slås sönder i de fall där man uttalat att de turer det gäller har regional karaktär. SJ borde mer lägga sig vinn om att uppträda som hela svenska folkets trafikförsörjningsföretag, men den rollen ikläder man sig tydligen mycket dåligt i sådana här sammanhang.

Jag vill också nämna att man i fråga om Kronobergs län vad gäller järnvägarna har hotat med indragning av en hel del stationer. Nu pågår förhandlingar om detta och det är riktigt, som statsrådet säger, att det är bra om man tar kontakt i tid. Men när det gäller järnvägsstationerna och när det gäller busslinjerna syftar SJ tydligen till nedläggningar resp. till en större kommunal kostnadsandel.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag har under den här debatten suttit och funderat litet vad det beror på att de här frågeställningarna är så vanliga i riksdagen. Vi har nu under flera år tagit upp dem till diskussion. Jag har själv varit med i sådana debatter. När kommunikationsministern talar om att förhandlingar enligt vad han vet ofta inte är slutförda med kommunerna,

undrar jag om det då inte vore riktigt att ge kommunerna, kanske också SJ, information om hur man skall handskas med de här frågorna. Det är ju faktiskt så att kommunerna är oroliga, och vi som i egenskap av förtroendemän företräder vissa delar av vårt land får ständigt påstötningar härom. I olika partier och i olika landsändar är det alltid samma frågor.

Skulle man inte kunna mildra den här oron genom att ge ordentlig information om hur situationen är. Kommunerna skulle då kunna känna sig litet säkrare, får möjligheter att förhandla samt att, när förhandlingar har strandat, mera på allvar kunna ta upp själva sakfrågorna.

Vore det inte skäl, herr kommunikationsminister, att lämna sådan information till dess den proposition är skriven, som vi väntar på och som vi hoppas skall ställa allt till rätta?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Nu tror jag att vi börjar komma till kärnfrågan i den här diskussionen, nämligen vem som egentligen skall sköta bevisföringen i sådana här fall – om det bara är den ena parten eller om båda intressenterna skall delta i den bevisföringen.

Jag har framför mig en skrivelse som SJ:s trafikdistrikt i Malmö den 21 oktober har sänt till länsstyrelsen i Blekinge län, regionalekonomiska enheten. Jag citerar några rader ur den skrivelsen. Den handlar om regional busstrafik. SJ skriver att man har "undersökt trafikstrukturen på några av de regionala linjer, som visar sämst lönsamhet och därvid funnit, att betydande andelar av trafiken är av lokal karaktär". Sedan namnges de linjer som avses. Därefter fortsätter skrivelsen: "– – – icke lönsamma bussturer på regionala sträckor, som till övervägande delen fyller lokala trafikuppgifter, medtages i kommunernas trafikförsörjningsplaner som lokal trafik, för vilken avtal skall träffas med trafikföretagen." Därefter konstaterar man i det här fallet att tills vidare "avses dock två regionala turpar bibehållas utan bidrag från kommunerna".

Här meddelar alltså statens järnvägar en länsstyrelse – och naturligtvis samtidigt också berörda kommuner – att SJ har gjort denna helt riktiga undersökning som jag talade om tidigare. Här kan alltså i vissa fall regionala linjer till sin huvudsakliga del fullgöra lokal trafik.

Att en linje, som på kartan kan ha regional karaktär och – som i det av herr Henmark anförda exemplet – går mellan två kommuncentra, är ingen garanti för att den skall betraktas som regional ur bidragssynpunkt. Det är möjligt i vissa fall – och det som jag nu har refererat ur SJ:s skrivelse till länsstyrelsen i Blekinge är ett sådant exempel – att regionala busslinjer till huvudsaklig del fullgör lokal trafik inom speciella kommuners gränser. Typexemplet kan vara att två kommuner skils åt genom exempelvis ett område på en eller ett par mil utan bebyggelse, där man använder samma busslinje för att nå från den ena kommunens yttre gräns in i den andra kommunen men där den trafik som går mellan kommunerna i fråga är av ringa storlek.

Jag hoppas att den här diskussionen ändå har skapat klarhet i ett av-

seende. Det förhållandet att en busslinje berör två kommuner konfirmerar inte i sig att den skall betraktas som regional. Och då är min konklusion: Om kommunerna i fråga, eller den kommun som berörs av en sådan åtgärd, i motsats till SJ kan göra vederligt att den trafik det här gäller är regional – även om SJ hävdar att den är lokal – då skall man ju förhandla om det. Det kan väl i och för sig inte vara svårt att se hur en bestämd busslinje utnyttjas, och då kan man inte bara dra sig inom sitt skal och påstå att den busslinjen i en tidtabell så eller så inte har beteckningen L, som herr Henmark här sade. Det är ändå inte beteckningen som avgör om den skall anses vara lokal eller regional i bidrags-sammanhang, utan det är ju den trafik som utförs på linjen som skall avgöra bidragsformen. Därför är mitt råd till båda mina meddebattörer: Ta upp SJ:s kastade handske. Överbevisa SJ om att det här rör sig om regional och icke lokal trafik. Då blir det möjlighet till seriös förhandling. Skulle det visa sig att SJ har fel och att den huvudsakliga trafiken fortfarande är av regional karaktär, behöver varken jag eller någon annan stå här och försvara SJ:s ståndpunktstagande, utan då talar bidragsformerna om hur det skall fungera. Men att i en diskussion här i riksdagen klagöra att man tycker och tror och tänker att *regeringens skrivelse* till SJ skall ensidigt tolkas så, att befintlig trafik skall vara kvar i sitt nuvarande skick, löser vare sig lokala eller regionala trafikproblem. All sådan diskussion måste bygga på ett riktigt sakunderlag. Jag är övertygad om att SJ, eftersom SJ nu har bett att få gå in i förhandlingar med kommunerna, vill presentera sitt material. Sedan får kommunerna presentera sitt material – eller möjligtvis sitt motmaterial – varvid det i sinom tid kommer att avgöras vem som har rätt.

Detta måste vara det riktiga sättet att handlägga sådana frågor. Vi lär inte komma ett fjät närmare någon gemensam linje med den diskussion som vi nu har fört, utan det måste vara, jag upprepar det, de som känner till de här frågorna bättre än vi – och med bättre menar jag då att de sysslar med dessa frågor på platsen, i kommunerna och i länen i fråga – som får söka bevisa, var och en från sin utgångspunkt, vad som är rätt och riktigt i sådana här frågor.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Min beskrivning av vad som är lokaltrafik resp. regionaltrafik var ju kommunikationsministerns egen beskrivning.

Jag är väldigt rädd för den här nya tydningen av begreppet lokaltrafik, om man skall börja granska vilka det är som reser. När vi gjorde upp våra lokala trafikförsörjningsplaner försökte vi medvetet att mata på just de regionala turerna för att de skulle få så stort resandeunderlag som möjligt. Om man följer andemeningen i kommunikationsministerns senaste inlägg kan man ju komma till resultatet, att turen från Hässleholm till Helsingborg är lokaltrafik. Ser man på trafiken efter hela vägen, finner man kanske att en hel del resande åker från Hässleholm till Tyringe. Sedan stiger det på andra i Tyringe och far till sin centralort Perstorp,

Torsdagen den
27 november 1975

*Om SJ:s busslinje-
trafik*

och så stiger folk av eller på i Klippan osv.

Jag är säker på att det inte är många som åker från Hässleholm till Helsingborg. Den kategorin kan inte gå upp till över 50 %, utan den utgör en mycket liten andel. De flesta resenärerna är sådana som vet att här går en buss från Hässleholm så och så dags, och den kan de åka med till Tyringe, Perstorp osv. Frågan är om inte huvuddelen kommer att vara sådana som reser inom kommunen – men de använder de buss-turer som går vid lämplig tidpunkt.

Jag tycker för min del att det här sättet att definiera lokaltrafik är mycket svävande. Man kan nog få ombyte mellan lokaltrafik och regionaltrafik ganska ofta, om man går in för den tolkningen. Enligt min mening är den beskrivning som kommunikationsministern har gett i budgetpropositionen den riktiga, och den ville jag alltså tro på. Men tydligen skall man inte tro på vad kommunikationsministern utsäger i skrift, eftersom han kan tala för en annan lösning vid ett annat tillfälle. Det måste nog bli ett förtydligande på den här punkten.

Jag är väl den förste som önskar att den här trafikfrågan skulle bli föremål för förhandlingar. Vad som har gjort att kommunalmännen funderar över situationen är ju att regeringen själv har sagt ifrån, att tills planerna är utvärderade skall man vara återhållsam med större ändringar, men så kommer en myndighet och vill göra så genomgripande ändringar i fråga om en busslinje att det rör sig om inte bara 50 % utan 60 eller 70 % av trafiken. Det är ju chockerande på något sätt.

Jag har fått den uppfattningen att kommunikationsministern inte tänker göra någonting åt det här utan anser att det som har skett är riktigt. Jag skall meddela detta till kommunalmännen där nere, men jag kan säga att det beskedet blir en väldigt stor besvikelse för dem. De trodde nämligen att vad som hänt var ett misstag, inte av kommunikationsministern utan av SJ, som inte hade fattat sin ställning rätt i det här fallet utan gjorde ändringar trots att regeringen hade sagt sitt.

Så energisk som man måste vara inom SJ för att få ekonomin att gå ihop försöker man givetvis angripa de här ärendena rent företagsekonomiskt, men vi som är förtroendemän måste – det har jag hävdat här tidigare – se dem inte bara företagsekonomiskt utan framför allt samhällsekonomiskt. Det är vad kommunens företrädare gör i detta fall, men de blev fullständigt slagna till slant när hela deras planläggning plötsligt faller i spillror för att en myndighet vill ändra de bestämmelser som en gång är givna.

Jag vill sålunda gärna ha detta klarlagt. Ämnar kommunikationsministern icke göra någonting åt den här saken? Anser kommunikationsministern att den är riktigt handlagd av SJ?

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Jag vill bara göra det tillägget, att jag tror att kommunikationsministern ärligt talat skulle ha varit väldigt glad, om de här propåerna från SJ nu i höst inte hade kommit. Säkert hoppades han

att SJ skulle rätta sig efter intentionerna från skrivelsen i våras.

Nu försöker kommunikationsministern – och det må vara honom förlåtet – hoppas det bästa av den här situationen. Men kommunikationsministern måste väl ändå hålla med om att det hade varit lyckligt om den planering som har skett i länsstyrelserna fått bestå fram till dess att man i kanslihuset hade skrivit en proposition, den som vi väntar till våren. Hade det inte varit lugnare, bättre och tryggare att arbeta med allt detta om det hade fått vara status quo några månader till?

Sedan kan man naturligtvis diskutera detta med regional och lokal trafik, herr kommunikationsminister, när det gäller vissa sträckor. Men det var i alla fall onödigt att ta upp det vid det här tillfället.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Johansson i Växjö har ju ändå i sitt senaste inlägg deklarerat att han har förståelse för att det finns olika begrepp – lokal trafik och regional trafik. Det är mycket viktigt att vi har det klart för oss. Det är ingen nyhet, de definitionerna har vi lagt fast, och vi behöver inte vänta på några speciella beslut vare sig här eller någon annanstans. Vi har dessutom olika bidragsgivning för lokal trafik och regional trafik. Diskussionen om detta behöver vi alltså inte vänta med tills några trafikpolitiska propositioner eller annat har framlagts i riksdagen.

Sedan måste jag ändå – och det är därför som jag nu begärde ytterligare en replik – till herr Henmark säga att när vi har klarat ut i riksdagen vad som skall vara lokal och regional trafik, skall inte det få inträffa som herr Henmark talade om i sitt senaste inlägg, där han beskrev hur en busslinje kan utnyttjas. Det tyckte jag var det bästa beviset för att min tes från tidigare repliker har en saklig grund. Herr Henmark sade – och jag tror inte att jag missuppfattade honom – att det är klart att en buss som går exempelvis mellan två kommuner eller inom två kommuner i mycket kan utnyttjas för lokalt resande, där man alltså stiger på och av inom den egna kommunen. Det var det jag beskrev för en stund sedan och som skulle kunna göra att en viss busslinje, även om den gick genom två eller flera kommuner, kunde betraktas som lokal trafik.

Herr Henmark menade att det förhållandet att linjen används för lokal trafik ändå inte skulle störa den regionala karaktären och därmed heller inte bidragsgivningen. Jo, det är precis vad som skall ske, och det är det som SJ här har uppmärksammat. Om herr Henmarks tes vore riktig, att en busslinje, som har en regional sträckning, i sina huvuddelar skall få användas för lokal trafik, då skulle jag kunna tänka mig det skräckförhållandet – ur ekonomisk synvinkel – att alla busslinjer i detta land skulle kunna påsättas stämpeln "lokaltrafik". Vad är det som hindrar, utom i speciella fall, att kommunerna skulle kunna låta bussar gå över kommungränserna även för sådan trafik som i huvudsak var av lokal karaktär?

Det kan väl inte vara herr Henmarks mening att vi skall göra våld

Torsdagen den
27 november 1975

*Om S.J:s busslinje-
trafik*

på de bidragssystem, som vi har beslutat i endräkt här i kammaren, genom att på olika sätt kringgå dem. Vi arbetar med två olika begrepp, och vi får hjälpas åt att hålla dem isär, eftersom det fortfarande är kommunerna som har ansvaret för trafik inom kommunerna. Det kanske herr Henmark inte har tänkt ändra på. Men man kunde få den uppfattningen av hans senaste inlägg att han t. o. m. skulle kunna sträcka sig så långt att rent lokal trafik skulle vara bidragsberättigad enligt det regionala bussbidragssystemet.

Det kan vara värdefullt för den fortsatta diskussionen inte bara här i kammaren utan även ute i landet att de som herr Henmark menar bör upplysas om de rätta förhållandena åtminstone får klart för sig att inte herr Henmark står fast vid den uppfattningen att rent lokal busstrafik, låt vara bedriven på en busslinje som går genom två kommuner, skall betraktas som regional trafik.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Eftersom jag blev särskilt apostroferad i det senaste anförandet vill jag påpeka att när jag hävdade att trafik som går mellan två kommuner alltid är regional trafik har jag gjort det med stöd av budgetpropositionens lydelse härvidlag. Det är kommunikationsministern som tydligen menar att den lydelsen inte är hållbar, utan man kan döpa även trafik som går mellan två kommuncentra till lokal trafik. Men enligt budgetpropositionen är det principiellt regional trafik.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 24 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1975/76:81 till lagutskottet

§ 25 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1975/76:133 till konstitutionsutskottet

1975/76:134 till kulturutskottet

1975/76:135 till konstitutionsutskottet

1975/76:136 till civilutskottet

§ 26 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1975/76: 64-68.

§ 27 Anmälades och bordlades

Propositioner

1975/76:51 om godkännande av en konvention mellan Sverige och Österrike rörande social trygghet, m. m.

1975/76:85 om godkännande av konvention om förhindrande av havsförorening från landbaserade källor

§ 28 Anmäldes och bordlades

Lagutskottets betänkanden

1975/76:1 med anledning av propositionen 1975/76:21 med förslag till lag om ändring i jordabalken

1975/76:2 med anledning av propositionen 1975/76:28 med förslag till lag om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1975/76:14 med anledning av motioner om rätt för offentligt anställd läkare med privatpraktik att ansluta sig till sjukförsäkringen

Socialutskottets betänkanden

1975/76:14 med anledning av motioner om mödrahälsovård och förlossningsvård

1975/76:15 med anledning av motion om decentralisering av beslut om sjukhusbyggande

Näringsutskottets betänkande

1975/76:7 med anledning av motioner om pyrotekniska varor

§ 29 Anmäldes och bordlades

Motioner

1975/76:137 av herr *Antonsson m. fl.*

1975/76:138 av herr *Enlund m. fl.*

1975/76:139 av herr *Krönmark m. fl.*

1975/76:140 av herr *Olsson i Edane m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:56 om ändring i byggnadslagen (1947:385)

1975/76:141 av herr *Nordgren m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:61 om särskilt investeringsavdrag och statligt investeringsbidrag för inventaricanskaffning

1975/76:142 av herr *Gustafsson i Säffle*

1975/76:143 av herr *Söderström m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:72 om ändringar i exportkreditstödet

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

Torsdagen den
27 november 1975

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

*Anmälan av
interpellationer*

den 27 november

1975/76:69 av herr *Antonsson* (c) till herr utrikesministern om risken för spridning av kärnvapen vid försäljning av kärnkraftsanläggningar.

Den snabba utbyggnaden av civila kärnkraftsprogram i en lång rad länder över hela världen har på ett dramatiskt sätt aktualiserat frågan om spridningsriskerna för kärnvapen som biprodukt till uppbyggandet och försäljningen av kärnkraftsanläggningar.

Bara under de senaste månaderna har en lång rad överenskommelser gjorts som tillförsäkrar länder som inte undertecknat icke-spridningsavtalet tillgång till kunnande och material för att framställa kärnvapen. Det torde här räcka med att ange Brasilien och Iran som mottagare av dessa möjligheter.

Den växande kritiken mot fri försäljning av civila kärnkraftsanläggningar till länder som står utanför icke-spridningsavtalet har föranlett en del av de stater som till nu stått utanför att ansluta sig till avtalet. Sydkorea är här ett exempel. Dess snabba anslutning till icke-spridningsavtalet har gjort det möjligt för landet att utan någon allvarligare kritik köpa in kärnkraftsanläggningar från Förenta staterna. Sovjetunionen har aviserat och möjligen redan påbörjat försäljning och överförande av kärnenergianläggningar till sina allierade i Europa. Västtyska tidningsuppgifter gör gällande att Västtyskland skulle vara engagerat i s. k. samtal med Sydafrika om kärnenergifrågor.

Denna snabbt stigande internationella handel med kärnkraftsanläggningar inger den största oro.

Vi befinner oss i en situation som tycks vara början till en enormt stegrad handel med civila kärnenergianläggningar. En lång rad industrinationer finner det förenligt med sina nationella handels- och valutapolitiska intressen att uppmuntra export av kärnenergianläggningar för att på så sätt bl. a. förbättra handelsbalansen.

Ingen insiktsfull kärnenergiexpert eller bedömare torde i dag förneka det nära samband som finns mellan innehav av kärnenergianläggningar för civilt bruk och möjlighet att producera kärnvapen. Samma bränslecykel, samma kunnande, samma material, bl. a. plutonium, krävs både när det gäller att hålla i gång ett civilt kärnenergiprogram och när det gäller att framställa kärnvapen.

All form av kärnvapenspridning är ett hot mot freden. Den skrämmande utveckling som vi ännu bara sett början av är sålunda också ett direkt hot mot freden, och snabba åtgärder måste nu vidtas på det internationella planet för att sätta stopp för denna utveckling.

Det förtjänar givetvis att påpekas att det redan i dag finns internationella överenskommelser som innebär att det internationella atomenergiorganet IAEA skall ha viss kontroll över förekomsten av klyvbart material avsett för fredliga ändamål, och vidare finns andra kontrollfunktioner i detta sammanhang.

Men – och detta är det allvarliga – kontroll är en sak, att kunna förhindra spridning av plutonium m. m. en helt annan. IAEA tvingas i stort sett lita till de uppgifter som varje enskild stat lämnar. Detta innebär att den stat, som finner det förenligt med sina säkerhetspolitiska eller andra intressen att undanta en viss viktsmängd plutonium från IAEA:s kontroll, mycket väl kan göra detta i vetskap om att IAEA knappast har egna resurser att själv utföra kontrollen. Skulle IAEA trots allt upptäcka denna differens saknar organisationen varje möjlighet att tvinga det aktuella landet att redovisa sitt verkliga plutoniuminnehav. Den nuvarande kontrollen av material för civil kärnenergiproduktion är sålunda helt otillräcklig.

Med all respekt för den svenska regeringens insatser i nedrustningsarbetet har jag noterat bristen på initiativ när det gäller att komma till rätta med detta nya fredshot.

Regeringen har ännu inte tagit avstånd från den utveckling som nu pågår om än man i olika sammanhang uttryckt viss oro. Den enda företrädare för regeringspartiet som med skärpa sagt ifrån om de risker för kärnvapenspridning som är förbundna med den snabbt ökande internationella handeln med civila kärnenergianläggningar är nedrustningsdelegationens ordförande, statssekreterare Inga Thorsson. Regeringens tystnad eller tveohägsenhet kan tolkas så att man fortfarande vill hålla möjligheten öppen för företag att få rätt att delta i konkurrensen om försäljning av kärnenergianläggningar till andra länder. Regeringen skulle fortfarande, om min tolkning är riktig, överväga om vårt land skall medverka i den utveckling mot ytterligare spridning av kärnvapen som fri försäljning av civila kärnenergianläggningar innebär.

Vi tvingas alla konstatera att den nuvarande utvecklingen sker helt inom ramen för reglerna i icke-spridningsavtalet. Detta avtal gör en klar boskillnad mellan kärnenergi för s. k. fredliga och krigiska ändamål varför några brott mot detta avtal inte sker när länder som t. ex. Sydkorea, Iran eller Brasilien köper in kärnkraftverk från länder som Västtyskland, Frankrike, Storbritannien, Sovjetunionen och Förenta staterna. Varken köpare eller säljare bryter formellt mot icke-spridningsavtalet.

Skall sålunda kärnvapenspridningen som biprodukt till den starka satsningen på civila kärnenergiprogram världen runt kunna hejdas måste en revidering av icke-spridningsavtalet ske. Det säger sig självt att det kommer att bli oerhört svårt att kunna uppnå enighet kring en så kontroversiell fråga som det här gäller. I avvaktan på att sådana politiska förhållanden skall ha inträtt att en revidering av icke-spridningsavtalets innehåll är möjlig att åstadkomma får man acceptera en stegvis genomförd politik som i första hand syftar till att begränsa den internationella han-

Torsdagen den
27 november 1975

*Anmälan av
interpellationer*

deln med civila kärnenergianläggningar, dvs. i praktiken införa internationellt förbud mot export av kärnenergianläggningar helt eller delvis. I dagsläget torde det vara fullt möjligt att åstadkomma en bred internationell uppslutning kring ett sådant exportförbud till länder som icke ratificerat icke-spridningsavtalet. Målet måste emellertid vara ett totalt stopp för denna handel. För Sveriges del måste det redan nu vara självklart att inte medverka till denna spridningsprocess.

Lika viktigt som det är att hejda den fria handeln med kärnkraftsanläggningar runt hela världen är det att nu hejda transporter av radioaktiva avfallsprodukter från kärnkraftverken och aktiva ämnen avsedda att producera energi i kärnkraftverken, i första hand då det radioaktiva plutoniet. Detta innebär att det måste skapas en internationell konvention som ålägger de länder som nu satsar på nationella kärnenergiprogram att själva ta hand om såväl anrikning, uppberedning som förvaring av utbränt bränsle liksom av hög- och lågaktivt avfall. En konsekvens härav är att konventionen måste innehålla förbud för varje land att för ett annat lands räkning ta emot avfall m. m. eller anrika kärnbränsle. Kostnader i förening med risker torde, om en sådan konvention vinner bred internationell anslutning, komma att medföra en icke oövertydlig nedbantning av många länders planerade storsatsning på civila kärnenergiprogram, vilket i sin tur torde vara av avgörande betydelse för att kunna hindra kärnvapenspridning, bevara freden och trygga mänskligt liv på jorden också i framtiden.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr utrikesministern få framställa följande frågor:

1. Är utrikesministern beredd att inom nedrustningsarbetets ram lägga fram förslag som syftar till att åstadkomma en internationell överenskommelse om förbud mot försäljning av civila kärnkraftsanläggningar till i första hand länder som icke ratificerat icke-spridningsavtalet?

2. Är utrikesministern beredd att inom nedrustningsarbetets ram ta initiativ till en internationell överenskommelse som syftar till att förbjuda export eller överföring av hög- och lågaktivt avfall liksom anrikat kärnbränsle från ett land till ett annat?

3. Är utrikesministern beredd att inför riksdagen redogöra för i vilken omfattning och på vilket sätt den svenska regeringen klargjort för regeringarna i de länder som hittills aktivt medverkat till spridning av kärnenergianläggningar, t. ex. Västtyskland, att dessa affärer innebär risker för spridning av kärnvapen och den oro som den svenska regeringen till följd härav sagt sig hysa?

4. Är utrikesministern beredd att inför riksdagen redovisa sin syn på möjligheterna att åstadkomma en bred internationell uppslutning kring en revidering av icke-spridningsavtalet syftande till att den i avtalstexten inskrivna boskillnaden mellan nyttjandet av kärnenergi för fredliga och militära ändamål upphävs?

1975/76:70 av fru *Tillander* (c) till herr socialministern om utvärdering av försök med sex timmars arbetsdag:

Försök med sextimmarsdag i två skift på Volvo Bergslagsverken i Köping har väckt stort intresse och uppmärksammats i radio, TV och press. Alla av försöksverksamheten berörda parter har uttalat sig i mycket positiv riktning:

företagsledning, som fått sitt behov av arbetskraft tillgodosett genom rekrytering från helt nya grupper;

fackrepresentanter, som med gillande noterat den ökade valfriheten för sina medlemmar;

personalchef, som tolkar den minskade frånvaron (jämförd med fabriken i övrigt) i denna grupp och den minskade personalomsättningen som tecken på trivsel;

de anställda, som plötsligt finner sig hinna med sig själva, hemmen och barnen bättre än tidigare och anser att dessa fördelar väger upp nackdelen med sänkt lön – flertalet kan inte tänka sig att återvända till åttatimmarsdagen;

barnen till de anställda, som vittnat om att tiden föräldrarna nu kan ägna dem förbättrat samvaron och det ömsesidiga utbytet av den jämfört med tidigare.

De genomgående positiva utlåtandena är naturligtvis preliminära och saknar tillräcklig exakthet och stringens, men väcker ändå genom sin samstämmighet intresse för det utfall en mer noggrann undersökning skulle ge: en riktningssvisare på en väg framåt.

Även om denna försöksverksamhet inte är helt originell är det såvitt jag vet första gången som liknande experiment gett ett påtagligt och löftesrikt resultat. Det borde inte få rinna ut i sanden utan med riksdagens stöd få studeras ingående. Ett sådant studium skulle också bli ett värdefullt inlägg i den livliga debatten om sextimmarsdag för småbarnsföräldrar.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern ställa följande fråga:

Är statsrådet villig att initiera en utvärdering av de försök med sextimmarsdag som gjorts bl. a. vid Volvo Bergslagsverken i Köping för att få en grund för kommande arbetstidsreformer?

Nr 30

Torsdagen den
27 november 1975

---

*Anmälan av
interpellationer*

Torsdagen den
27 november 1975

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor* den 27 november

1975/76:129 av fru *Tillander* (c) till herr socialministern om åtgärder för att förbättra personalsituationen i deltidsskolan:

Beslutet om deltidsskolan började gälla den 1 juli innevarande år, och redan har missnöjet med de bristande möjligheterna att förverkliga förskolans målsättning tagit sig starka uttryck. Missnöjet härrör från verkligt initierade källor, från personal, verksam i förskolan, och från föräldrar med direkt insyn i verksamheten. Kritiken beror inte på initialsvårigheter utan har sin grund i de bristande resurserna när det gäller personal som oundgängligen är nödvändig för att, om inte förverkliga så åtminstone komma i närheten av de mål man har satt sig före att uppnå med förskolan.

Deltidsskolans viktigaste motivering är att den är en jämlikhetsreform. Det ställer ovillkorliga krav på kvaliteten. Det kravet har formulerats i målsättningen: "Förskolan har till uppgift att ge varje barn förutsättningar för en allsidig personlighetsutveckling."

Utan dessa kvalitativa krav återstår en deltidsskola i starkt kvantitativ tillväxt som har förlorat sin djupaste motivering. Vad som återstår är en förvaringsplats.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att till herr socialministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att förbättra personalsituationen i deltidsskolan?

1975/76:130 av fru *Andersson* i Hjärtum (c) till herr jordbruksministern om lokaliseringen av statens centrala frökontrollanstalts huvudanstalt:

1960 års riksdag fattade principbeslut om att lokalisera statens centrala frökontrollanstalts huvudanstalt utanför Stockholmsområdet. En utredning tillsattes 1971 och avlämnade ett betänkande i november 1974, där huvudenheten för utsädeskontrollen föreslås bli enheten i Lund.

Ämnar jordbruksministern lägga fram en proposition i enlighet med utredningens förslag?

1975/76:131 av fru *Marklund* (vpk) till herr utbildningsministern om försök med nyhetsprogram för döva i TV:

De döva har små möjligheter till nyheter och information genom TV. Olika förslag till förbättring av de dövas situation härvidlag diskuteras. Genomgående är dock att lösningarna ligger ganska långt framåt i tiden.

Det är därför angeläget att söka olika möjligheter för att de döva skall kunna utnyttja TV i större utsträckning än f. n. En möjlighet kan vara att i samband med den aviserade nedläggningen av TV-nytt utnyttja ledig tid för dagliga nyhetsprogram, riktade till de döva. Även om nedläggningen av TV-nytt inte är omedelbart förståeligt bör det vara möjligt att utan alltför långt dröjsmål påbörja en försöksverksamhet med nyhetsprogram för de döva i syfte att vinna erfarenheter.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga herr utbildningsministern:

Är statsrådet beredd att medverka till att en försöksverksamhet i TV för döva snarast kan komma till stånd?

1975/76:132 av fru *Lantz* (vpk) till fru statsrådet *Leijon* om personalförstärkning vid skolor och förskolor i områden med många invandrabarn:

Det är ett känt förhållande att särskilt i storstads- och tätortsregionerna en anhopning av invandrare sker i vissa kommuner och delar av dessa. Förhållandet skapar i motsvarande grad stora svårigheter att på ett tillfredsställande sätt svara för undervisning och pedagogisk tillsyn av invandrabarnen i skolor och inom barnomsorgen. Lärare och annan personal råkar in i ett ytterst pressande läge. Behov av personalförstärkning uppstår med därav följande kostnader. Invandrarnas barn kan inte under dessa omständigheter få den kvalitativt erforderliga tillsyn och utbildning som måste vara målsättningen.

Mot bakgrunden av det anförda vill jag rikta frågan till fru statsrådet:

Har statsrådet uppmärksammat behovet av förstärkt satsning på personal vid skolor och förskolor i områden där många invandrabarn finns?

1975/76:133 av herr *Hagberg* i Borlänge (vpk) till herr arbetsmarknadsministern om användningen av arbetsmiljöfondsmedel:

Stora Kopparbergs Bergslags AB har enligt uppgifter i pressen anslagit pengar ur arbetsmiljöfonden för att bygga fritidshus för kontorsanställda tjänstemän. Arbetarna vid Kvarnsvedens Pappersbruk inom koncernen uttalar sitt stora missnöje över detta beslut. Klubbordföranden vid bruket betecknar det som "moraliskt förkastligt" att bygga fritidsstugor i fjällvärlden för dessa pengar, när det finns viktiga saker att göra för att förbättra arbetsmiljön inom industrin.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga herr arbetsmarknadsministern:

Anser statsrådet att det är riktigt att arbetsmiljöfondspengar används för att bygga fritidshus i fjällvärlden medan angelägna miljökrav i industrin eftersätts? Om inte, är statsrådet beredd att stödja en förändring av 8 § lagen om avsättning till arbetsmiljöfond, så att det blir den lokala fackföreningen och skyddsombuden som avgör pengarnas användning?

Torsdagen den
27 november 1975

*Meddelande om
frågor*

1975/76:134 av herr *Norrby* (c) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder mot väntad ökad arbetslöshet i Arvika:

På grund av avsättningssvårigheter planerar tre företag i Arvika driftinskränkningar med åtföljande permitteringar eller avskedanden.

Detta tillsammans med att ungdomsarbetslösheten i Arvika redan förut är besvärande gör att jag till herr arbetsmarknadsministern vill rikta följande fråga:

Vilka omedelbara åtgärder är statsrådet beredd vidta för att hjälpa Arvika i den uppkomna situationen?

1975/76:135 av herr *Henmark* (fp) till herr socialministern om lämpligheten av försök med ungdomar inom alkoholforskningen:

Enligt en tidningsuppgift planerar institutionen för teoretisk alkoholforskning vid Karolinska institutet försök med ungdomar, rörande användning av alkohol. Enligt samma uppgift skall man börja med alkoholförtäring med ungdomar (från början en person) i 18-årsåldern och sedan gå nedåt i åldrarna, närmast för att konstatera alkoholens verkningar i dessa åldrar. Ingen torde kunna förneka att alkohol har en skadlig inverkan på människor i alla åldrar och särskilt på mycket unga människor, där alkoholförtäring inte alls bör förekomma. Med hänvisning härtill vill jag till herr socialministern rikta följande fråga:

Anser statsrådet det rimligt att ungdomar i yngre tonåren används för försök med alkoholförtäring?

1975/76:136 av herr *Wennerfors* (m) till herr handelsministern om sammansättningen av Sveriges turistråd:

Varför har inga kvinnor utsetts till ledamöter i Sveriges turistråd?

1975/76:137 av herr *Andersson* i Falun (c) till herr socialministern om ökat statsbidrag till den kommunala nykterhetsvården:

Den kommunala nykterhetsvården har tidigare stimulerats av ett 75-procentigt statsbidrag. Genom en otillräcklig medelstilldelning har dock inte kommunerna erhållit statsbidrag enligt fastställd kungörelse. Detta har inverkat negativt på den kommunala nykterhetsvården, vilket i sin tur försämrat möjligheterna till vård för enskilda människor.

Är statsrådet beredd medverka till att statsbidragen till kommunernas nykterhetsvård, i enlighet med gjorda utfästelser, i fortsättningen kan utgå med de 75 % som anges i statsbidragskungörelsen?

§ 32 Kammaren åtskildes kl. 19.42.

In fidem
SUNE K. JOHANSSON